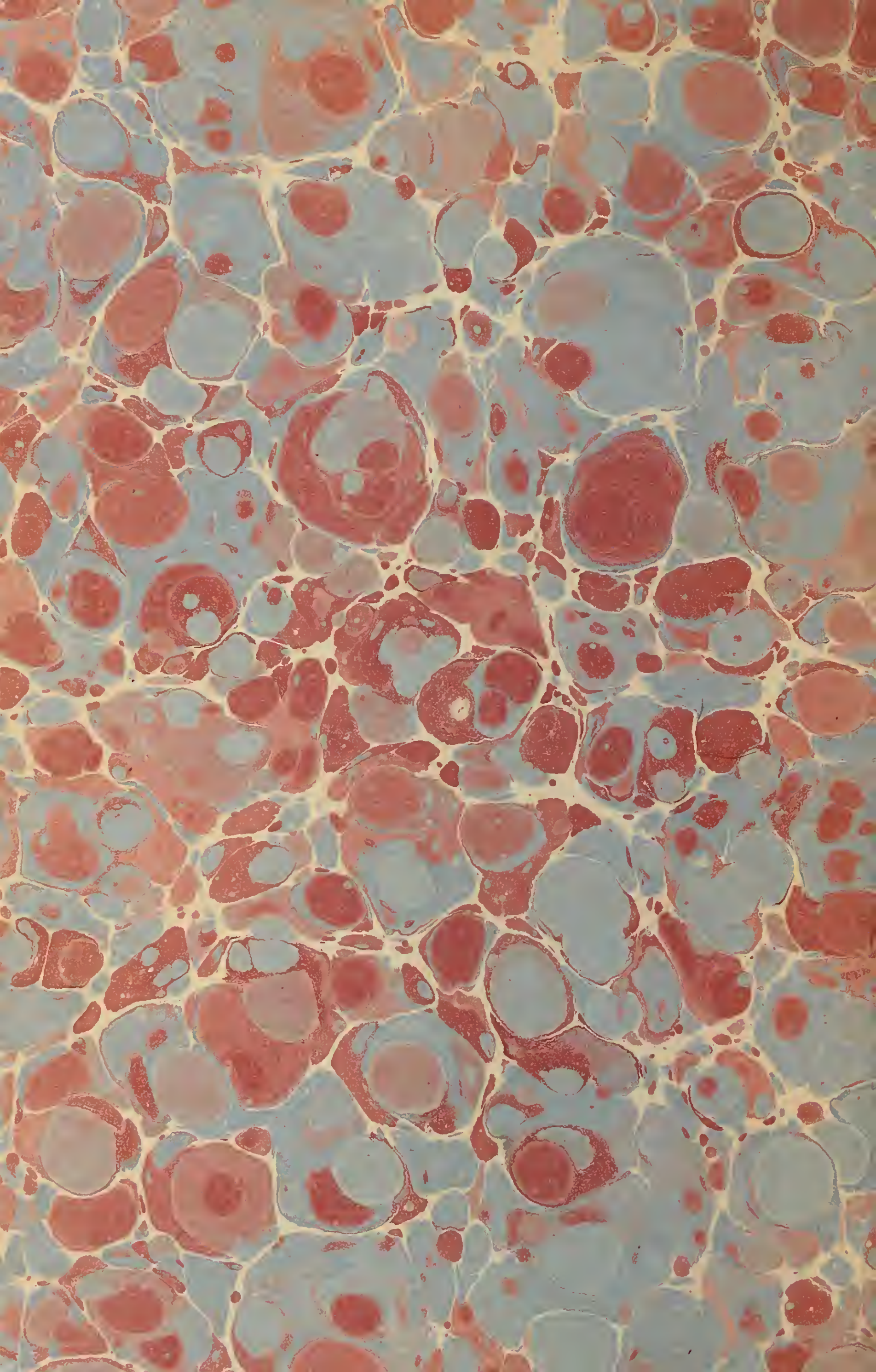
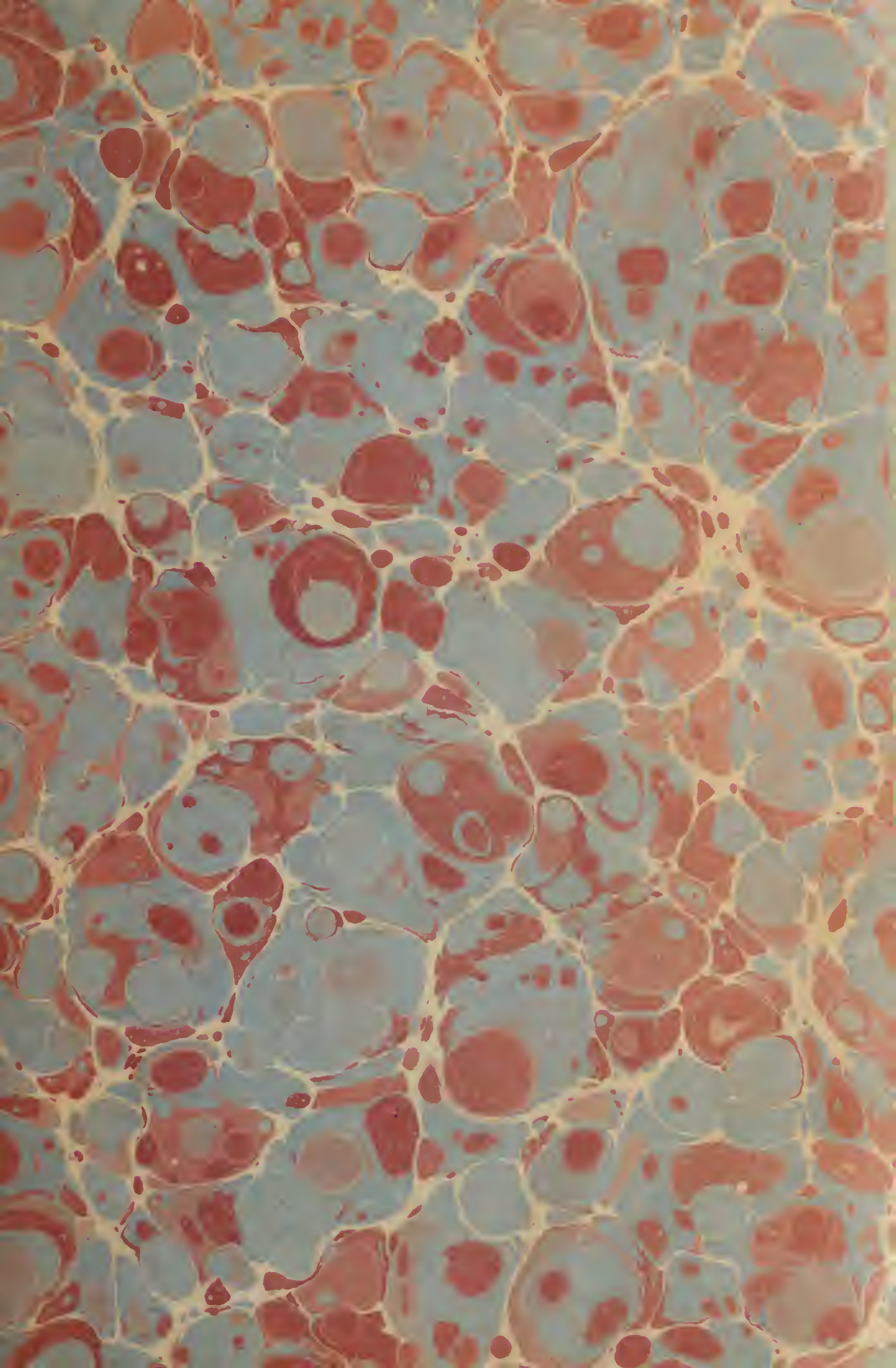

3 1761 08100648 8

LONDON,

SÉT MED ET DANSK ØJE

AF

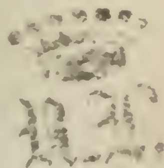
Prof. ED. ERSLEV.

MED 12 ILLUSTRATIONER.

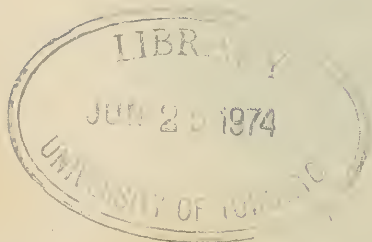

"Indre London".

KJØBENHAVN.
JACOB ERSLEVS FORLAG.
1888.

LUND. 1888.
BERLINGSKA BOKTRYCKERI- OCH STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET.

Denne lille Bog er nedskrevet efter en Samling Smaaoptegnelser, der ere gjorte under et Sommerophold i London 1887, og den bærer paa mangt et Sted Præget af denne Oprindelse. Om Familieliv eller lign. indeholder den ikke noget, da der dertil kræves hel andre Forbindelser end mine: i Pastor Plenges fornøjelige Bog "Lidt om Livet i London" (1865) er der desuden givet tilstrækkelige Oplysninger derom.

Foruden at tjene til Underholdning har Bogen et andet Formaal. Vi vide jo alle, at en Mængde af vore Landsmænd har været i Paris, mens kun et Faatal har været i London: her i Landet er der kun liden Sympati for Engelskmændene og ringe Kjendskab til deres Land. Som Grunde dertil kan man mulig nævne, dels de engelskes Angreb paa os 1801 og 1807, hvad der sikkerlig ikke er glemt i Danmark, dels de franskes Herredømme hos os i alt, hvad der vedrører Smagen. — Engelskmændenes Manerer ere jo vidt forskjellige fra vore —, og endelig det engelske Sprog, der, ufattelig nok! først i senere Tider er indført i vore Latinskoler. Det er mit Haab, at en og anden af de mange, som foretage Ferierejser om Sommeren, under Læsningen af det følgende maa faa Lyst til at gjøre en Tur til den engelske Hovedstad. Det er Umagen værd at se det vældige Liv, som pulserer der og som er saa forskjelligt fra, hvad man ellers finder i Verden. — Dersom nogen skulde

mene, at Bogen ikke er udtømmende, og at meget, som fortjener at komme med, ikke er bragt paa Omtale, svarer jeg ubetinget "Ja"; men dog med den Tilføjelse, at en virkelig udtømmende Skildring vilde blive uendelig. Allerede det her givne er broget nok, selv om der er stræbt efter at bringe mange af de smaa Iagttagelser ind under større Synspunkter. — At Bogens Titel har Tilføjelsen "set med et dansk Øje", vil forhaabentlig ikke støde nogen; om man ogsaa er i fremmed Land, kan man dog ikke se med et fremmed Øje, og man undlader ikke at gjøre Sammenligninger med Hjemmet. En og anden af de her givne Sammenligninger vil mulig have noget Værd.

Som man vil se, er Indholdet og Opstillingen i de fleste Tilfælde en hel anden end i Rejsebøgerne (af disse Bøger er og bliver Baedeckers den bedste for os rejsende fra Fastlandet!), i det jeg ikke alene har gjórt en Del selvstændige Iagtagelser, men ogsaa har læst mange Ting og endelig har spurgt mig for. Det er mig en kjær Pligt at takke mine engelske Venner, fordi de under mit Ophold derovre ikke ere blevne trætte af at besvare mine mangfoldige Spørgsmaal og at give mig Oplysninger, der gjøre Bogen fyldigere og bedre.

Forf.

I det følgende bruges *dansk* Maal og Mønt; det vil efter min Mening være urigtigt at bruge fremmede Betegnelser derfor, thi, for at fatte dem, maa man dog i Tanken omstille dem paa dansk. — Af *engelske* Ord er der, i Modsætning til andre, lignende Bøger, brugt saa faa som muligt; thi der er selvfølgelig i de fleste Tilfælde slet ikke nogen Grund til at give det paa engelsk, som lige saa godt kan siges paa vort Modersmaal. — *Udtalen* af engelske Navne eller lign. er sat i [ ] og med mindre Typer; den her givne Udtale gjengiver naturligvis kun *tilnærmelsesvis* den engelske Lyd, saaledes f. Ex. er det engelske *a*, der svarer til Lyden i det kjøbenhavnske "Æsprog", gjengivet med et *æ*. At bruge særegne Tegn for noget saadant her, vilde være upraktisk, i det, som man ser, én Forfatter bruger en, en anden Forfatter en anden Betegnelsesmaade. Det var naturligvis anderledes, hvis vi havde en "Standard"-Betegnelsesmaade for de enkelte Lyde.

Det er mig ellers en Tilfredsstillelse i "Glossarium til engelsk Læsebog for ældre Begyndere" af Dr. *Ad. Hansen* og *Johannes Magnussen* at se en Udtale, der i alt Væsenligt stemmer overens med min. Den nævnte Bog udkom efter min Hjemkomst, og jeg har ikke hørt noget om dens Tilværelse, før efter at min Bog, saa nær som Fortalen og Registret, var bleven trykt. Ændringen af Udtalen i engelsk hos os er altsaa paa gode Veje til at blive en Kjendsgjærning.

Trykfejl.

Side 25, L. 19. Conquestor — læs Conqueror.
„ 32, L. 26. Mornnmentet — læs Monnmentet.
„ 115, L. 27. søllivon — læs sallivon.

Indhold.

I. Hvad er London?

Vi vide alle, at Hovedstaden i det britiske Kejserrige ligger langs begge Sider af *Temsen*, men langt inde i Landet, og ikke mindre end 12—15 Mile fra Fyrskibet ved Nore, der sædvanlig regnes at ligge i Flodens Munding. I denne Anledning maa man naturlig spørge, hvorledes det kan gaa til, at Byen netop ligger der, hvor den er, og ikke meget nærmere ved Havet. Svaret herpaa er let nok. Temsen hører til disse Floder, der ligesom Seinen, Weseren og Elben, ikke at glemme vor Gudenaa, ved Udløbet ikke have noget Delta med en Kystvold foran sig; den har derimod en Munding, som er aaben og i hvilken der paa Grund af Tidevandet snart er Højvande, snart Lavvande. London er i Henseende til Sejladsen stillet saaledes, som om den laa lige ved Havet. Floden har i London en Bredde af 8—12—1500 Fod, og der er altsaa Plads i den for en Masse Skibe. Vigtigere er det dog, at Floden lige til Londonbroen, der fra gammel Tid regnes som liggende i Byens Midte, er dyb nok, endog for store, søgaaende Skibe, og at Strømmen paa Grund af Tidevandet skiftevis gaar ind og ud, saa at selv Sejlskibe ikke have Vanskelighed ved at naa op til Byen. Ved Flodtid er der ved Broen 22 Fod Vand, altsaa ligesom i Drogden hos os, og ved Ebbetid 12—13 Fod. Forskjellen mellem Høj- og Lavvande udgjør dér en halv Snes Fod, og det hører til disse overraskende

Billeder, man ser ved en Sejlads paa Temsen gjennem London, at mange Skibe i den ene Time ligge og flyde paa Vandet, mens de i den anden ere kastede om paa Siden ligesom en Hval, der er "strandet" paa en Kyst. Ved Lavvande ser man mange Steder langs Bredden et Pladder af Dynd, Drenge hoppe omkring for at opsamle et og andet, Varemagasiners og Kuloplags Bygninger ere tørre helt ned til Grunden, de vældige Bropiller vise os med deres grønne Planteslim, hvor stor Forskjellen er mellem Ebbe og Flod. Tidevandets Virkninger strække sig op til Teddington, 4 Mile ovenfor Londonbroen, ikke langt fra Hampton Court.

Skjønt London ligger saa langt inde i Landet, er den altsaa en Havby, og dens Havn, som naar fra Londonbroen til Gravesend, er ikke mindre end 7—8 Mile eller længere end fra Kjøbenhavn til Helsingør. — Og ved hvilket Hav ligger Byen? Vi vide jo, at Jorden deles i en Land- og en Vandhalvkugle, og at Storbritannien omtrent ligger i Midtpunktet af Landhalvkuglen med nem Adgang til nogle af de vigtigste Egne, Nordamerika, Nordpolaregnene, ikke at tale om Nordsøen og Østersøen, og til alt dette danner Temsen et godt Udgangspunkt. Hvor vigtig denne Flod er for London, kan man oplyse ved en Fortælling fra Jakob Ies Dage. Han var i Pengeforlegenhed og lod derfor Lord Mayoren hente for at laane en Sum hos ham. Da Byens Formand vægrede sig ved at opfylde Kongens Ønske, blev denne vred og truede med at flytte Hoffet, Parlamentet og meget andet til Oxford eller Winchester; men Lord Mayoren svarede: "Deres Majestæt maa behage at flytte Dem selv og Deres Hof, hvorhen De vil; men der vil altid være en Trøst tilbage for Londons Kjøbmænd; De kan ikke tage Temsen med Dem" [1]). — Naar vi nu til dette føje, at Lon-

[1]) *W. Thornbury & E. Walford.* Old & new London. London, Paris & New York (uden Aarstal). Vol. III. S. 287.

don er omgivet af nogle blandt de frugtbareste og folketætteste Strækninger i Evropa, at den har et Utal af Fabrikker og en Mængde af Jordens største Handelshuse, at den er Sædet for Regeringen, ikke alene i England, Skotland og Ireland, men ogsaa for vor Tids største Kolonialmagt, at den rige engelske Adel har sine Paladser der o. s. v., o. s. v., indser man, at ingen By i Verden overgaar den i Rigdom og Magt. Den er en Stat for sig.

Men hvor stor er London, hvor ere dens *Grænser* og hvor mange Indbyggere har den? Den er jo ikke som Paris omgivet af en Fæstningsmur eller som Rom af den øde Campagne eller som Madrid af en, i den største Del af Aaret hentørret Slette. De engelske officielle Kilder besvare Spørgsmaalet om Byens Størrelse paa forskjellig Vis. Egentlig talt er London kun City, der i gamle Dage var Byen, medens Westminster med sit Abbedi og med Paladset Whitehall var skilt derfra ved udstrakte Marker.

Navnet City er det samme som det franske "cité", det latinske "civitas", By, og det skulde i England fra først kun have været anvendt om Bispesæder; men det stemmer ikke med Brugen; thi Westminster er bleven kaldt City, uagtet den aldrig har været Bispesæde, og Thetford, Sherbourne og Dorchester have aldrig hedt saaledes, uagtet de have været Bispesæder[1]. I Forbigaaende sagt, Titelen "Ærkebisp af Westminster", som Paven har skabt for en Del Aar siden, er ikke officielt godkjendt i England. London har imidlertid en romersk-katolsk Domkirke i Southwark [udtales vørk] foruden et halvthundrede andre Kirker for Romersk-Katolikker.

De fleste officielle Institutioner i London bruge Ordet "Metropolis [mitraap]" eller" Hovedstad" i deres Navne, saaledes

---

[1]) Encyclopædia Britannica. Edit. IX. Vol. V. 1876. Artiklen: London.

"Metropolitan" [paa] Politiet, "Metropolitan" Raadet for offentlige Arbejder, "Metropolitan" Jærnvejen o. s. v., og i daglig Tale hører man tit Ordet "Metropolis" brugt om Byen; en Undtagelse derfra er "Londons Skoleraad" med dets 400,000 Børn. 1832 og 1867 blev der ved officielle Akter sat faste Grænser for de 8 "Metropolitan" Korporationer, der føjedes til London og Westminster; men trods dette have forskjellige officielle Institutioner en forskjellig Mening om, hvad London er, og flere af dem foretage Folketællinger, der selvfølgelig give et forskjelligt Udslag. For Politiet er der saaledes ét London, for "Generalregistrene" et andet, for Raadet for de offentlige Arbejder et tredje, for Skoleraadet et fjerde, for Postvæsenet et femte, for Parlamentsvalgene et sjette. Ved Tællingen 1881 havde Politidistriktet 4,750,000, men Generalregistrene og Skoleraadet 3,800,000 Indbyggere i deres London, altsaa en Forskjel af 1 Million. Generalregistrene og Skoleraadet skjelne ogsaa mellem et "*Indre*" og et "*Ydre*" London, hvad Politiet ikke gjør. Udstrækningen af "Ydre London" er 33 □ Mile, af "Indre London" derimod kun 6 □ Mile. Postvæsenet gaar ud fra Hovedpostkontoret, der ligger i City, og regner, at Byen strækker sig derfra i en Cirkel, hvis Radius er 3 Mile, og Raadet for de offentlige Arbejder regner Egnen ved Krystalpaladset, ja! selv Woolwich med til "Indre London" [1]). Det følger af sig selv, at det for vedkommende Embedsmænd er af største Vigtighed at skjelne mellem de forskjel-

[1]) De fleste Tal om Byen her og i det følgende skyldes det indholdsrige Skrift "Address of Sir *J. W. Bazalgette*, president of the institution af civil engineers". Det er fra 1884 og er det sidste af den Slags *officielle* Arbejder, som er udgivet. Hr. *Dibdin*, der er ansat ved Raadet for de offentlige Arbejder, har velvillig overladt mig dette Skrift. Der findes deri lignende Oplysninger fra 75 Byer i de forskjelligste Dele af Verden, og det kan staa som et Vidnesbyrd for Righoldigheden af den engelske Literatur, der er ukjendt hos os. Vi kjende de tyske og franske, ikke de engelske Bøger.

lige Forklaringer af, hvad man skal regne til London, og hvad ikke; men for os andre har en saaden Forklaring ikke noget at sige; vi ville kun have en omtrentlig Forestilling om Byens Udstrækning og Folkemængde. Det gaar ellers her paa samme Maade som for en Snes Aar siden med vor egen Hovedstad. Den Gang regnede vore Geografer og Statistikere Kjøbenhavn som ensbetydende med "Politidistriktet", men det var meningsløst; thi paa denne Maade kom den ene Side af Frederiksbergs Allé til at høre med til Byen, hvorimod den anden Side hørte til "Landet". Nu regne vore Statistikere da heldigvis ikke alene Broerne, men ogsaa Frederiksberg og Sundbyerne med til Kjøbenhavn. En administrativ By er et, en geografisk eller statistisk et andet. Til det geografiske London høre derfor alle de Strækninger, der ved Huse eller Husrækker ere knyttede sammen med Cityen, men Grænserne ere flydende; hvert Aar sker der Udvidelser, langs Vejene bygges Huse, og Marker blive til Gader. Paa mange Steder i Byens Udkanter se vi ved Jærnvejen grønne Strækninger, og naar vi spørge vor engelske Ledsager: "Ere vi nu ude af London"? kan det hænde, at han svarer "Nej! om et Øjeblik ere vi inde i en ny Del af Byen", og vi se da atter og atter uendelige Rækker af Huse. Man mener, at Byen har en aarlig Tilvæxt af 70,000 Mennesker, og da den sidste Folketælling er fra 1881 — hvert 10de Aar foretages saadanne Tællinger — vil det nærme sig Sandheden, naar vi sige, at Politiets London nu har en 5 Millioner Mennesker eller 2 $^1/_2$ Gange saa mange som hele Kongeriget Danmark. Om faa Aar vil London fuldstændig være sammenknyttet med en anden By, der ligger syd for den og hedder Croydon. Denne By havde 1881 over 80,000 Indbyggere, og den er desuagtet ikke nævnet i Geografierne, selvfølgelig! Ligesom en Polyp strækker Hovedstaden allerede nu paa forskjellige Steder sine Husrækker ud imod Croydon, og Forbindelsen

vil snart være fuldbyrdet. Croydon er ogsaa en Del af Londons Politidistrikt.

I Sammenligning med London ere andre Byer kun smaa: Paris har saaledes over 2 Mill., New York (med Brooklyn) 2 Mill., Berlin 1 $^{1}/_{2}$, Wien, Philadelphia og St. Petersburg 1 Mill. Der har heller aldrig nogen Sinde været en By saa udstrakt eller saa folkerig som London; Rom havde i sin Velmagts Dage, efter hvad man har kunnet regne sig til, 2 Mill. og den strakte sig over 1 □ Mil eller det samme som Paris. For at tydeliggjøre os Londons Udstrækning, kunne vi bruge et Par Billeder. Rom og Paris fylde et Rum, saa stort som Amager, "Indre London" derimod som Falster, ja! "Ydre London" endog et Rum saa stort som Falster og Laaland tilsammen. Ser man paa et Kaart over Temsen, undres man over, hvor stort et Rum af denne Flods Dal Byen indtager; fyld "Sundet" fra Drogden til Helsingør med Gader og Huse, og man har "Indre London", fyld saa tillige Køgebugt og Østersøen fra Stevns til Falsterbo, og man har "Ydre London".

Det er naturligt, at man ved at færdes i Byen først og fremmest faar Øje for Størrelsen og Indbyggertallet ved at lægge Mærke til *Menneskemassen*. Naar man taler med Folk, der have været baade i den franske og den engelske Hovedstad, hører man stadig, at Menneskemassen i London langt overgaar den i Paris; før mit Komme til England havde jeg mange Gange hørt det samme, men, det maa tilstaas, jeg kunde ikke rigtig fatte det. Imidlertid — faa Dage efter mit Komme følte jeg Sandheden deraf, og for hver Dag, jeg var der, saa jeg det mere og mere. Mangfoldige Gange under mit Ophold har jeg udbrudt: "Hvor vældigt"! snart om det ene, snart om det andet. — Det er en Selvfølge, at en stor Mængde af de 5 Millioner om Dagen, i Forretningstiden, trænge sig sammen paa en mindre Del af Rummet, og der er derfor her en umaadelig Træng-

sel. Dette gjælder særlig om Cityen, hvor Handelslivet, Børsen, Bankerne o. s. v. have deres Sæde. Dette City er ellers af langt ringere Udstrækning end man sædvanlig tænker sig; det indtager nemlig kun et Rum af 500 Tønder Land eller det samme som 6—7 Bondergaardes Jorder, og her færdes hver Dag 800,000 Mennesker, henved halv saa mange som i hele Danmark, og 70,000 Vogne. Der er tillige den Mærkelighed derved, at de Folk, der bo i City og opholde sig der om Natten, ikke udgjøre mere end 50,000, mens de, der høre hjemme der og opholde sig andre Steder om Natten, udgjøre 250,000; den første Udvandring derfra begyndte for 100 Aar siden, men først i vort Hundredaar blev det almindeligt for Citymænd at bo udenfor deres Bys Grænser. Hver Morgen drage altsaa en uhyre Mængde Mennesker fra andre Dele af London eller fra Omegnen ind i City, og hver Eftermiddag drage de bort igjen. I Cheapside [tsjipsejd], Citys Hovedaare, er der et Mylr af Mennesker, Vogne og Heste, som man vanskelig kan forestille sig, og dette Mylr synes aldrig at høre op. Man har en Fortælling om en Landbo, der om Natten var kommen til at bo i denne Del af London og som om Morgenen vilde gaa ud; han blev imidlertid staaende ved Døren, og da hans Vært kom og spurgte ham, hvorfor han ikke gik, svarede han: "Jeg vil vente til Menneskestrømmen er borte; der maa jo være noget overordentligt paa Færde". "Ja", svarede Værten, "saa vent til i Aften, saadan er her hver Dag". — Man ser strax paa de Folk, der færdes her, at de have Forretninger; der er næsten ingen Kvinder mellem dem, og de have uhyre travlt; mangfoldige af dem have smaa Vadsække i Haanden, de fleste af dem ere unge Mennesker, Kommiser eller lign. Om Natten er der øde og mennesketomt i Citys Gader, Alting er lukket. — Det er imidlertid ikke alene i City, at man ser en saadan Vrimmel; thi det samme gjentager sig mange andre Steder. Ved to

Hjørner af Hydepark [hejd] f. Ex. er der visse Timer paa Dagen en Vrimmel af Vogne, og man kan nærmest tænke sig dette Forhold, hvis man fuldstændig fylder Rummet fra Frederiksberggade og Industriforeningen, vel at mærke "fylder", langt ud paa Vesterbrogade med alle Slags Køretøjer, Vogn ved Vogn. Paa nogle af Broerne er Vrimlen endnu større. Paa Londonbroen, der fra gammel Tid har dannet Bindeleddet mellem de to Sider af Temsen, færdes der paa en almindelig Dag 150,000 Fodgængere og 20,000 Vogne, og paa Blackfriarsbroen [blækfrejrs], der i vore Dage er en Medbejler til Londonbroen, færdes der paa en almindelig Dag 90,000 Fodgængere og 16,000 Vogne. Paa disse Broer køre kun Vognene i Midten hastig, hvorimod de paa Siderne køre i Skridt. For at fatte denne Brofærdsel har man blot nødig at huske et eneste Tal; der bor 1 1/2 Mill. Mennesker paa den anden Side af Temsen, og af dem skal en stor Mængde hver Dag over til Handelens Midtpunkt.

Det ligger i Sagens Natur, at man maa være meget varsom med at færdes mellem de mange Køretøjer, og selv i Smaagader er der en utrolig Køren. Efter faa Dages Forløb vænnes den fremmede til at se sig om, før han gaar over en Gade, og det er mærkeligt, hvor varsomme endog Smaabørn ere i saa Henseende. Bliver Vrimlen af Køretøjerne altfor stærk, kunne Vognene ikke komme frem eller har der samlet sig en Del Folk, som ville over Gaden, udstrækker en af de 15,000 Politimænd, som ere opstillede overalt, hvor der er stærk Færdsel, sin Haand, og i et nu er alt Røret forbi. Det er beundringsværdigt at se den Aandsnærværelse og Koldblodighed, hvormed disse Politimænd udføre deres Dont, og ikke mindre den Lydighed, hvormed Folk lystre deres Ordre. Det er saa smukt, Loven staar over Alting. Man sander ogsaa, hvad Londons Politimester

1862 sagde til Redaktør *Bille* [1]): "Hele Hemmeligheden bestaar i at gjøre Politiet til en populær Institution; hvor det er sket, overvindes let selv de største Vanskeligheder, men hvor det ikke er sket, maa man være fattet paa Konflikter, endog ved de ubetydeligste Lejligheder". — Det er forholdsvis kun faa Mennesker, som komme til Ulykke paa Gaden; Nøden gjør varsom.

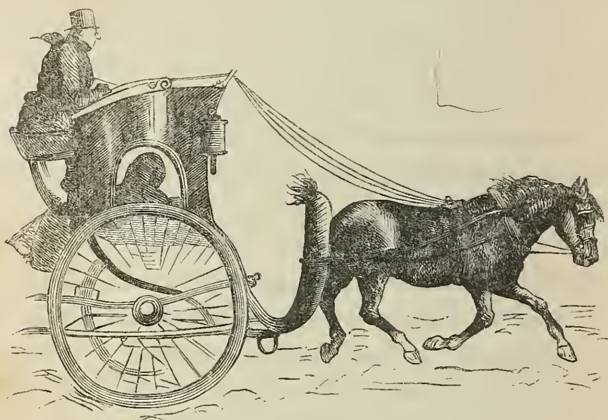
I London maa der selvfølgelig være en Mængde *Samkvemsmidler*. Jærnveje, der føre ud i Landet, ere ikke nok, og man har derfor bygget et helt System, alene hørende til Byen, snart helt nede i Jorden, snart i Højde med Gaden, snart oppe over Husene; fra den tidlige Morgen helt til Midnat løbe Togene der, kun med Mellemrum af faa Minuter, ja! over en Gade løber der 568 Tog om Dagen. Londons Jærnveje have en Udstrækning af 65 Mile, mere end fra Skagen til Hamburg, og de befordre 400,000 Passagerer om Dagen [2]). — Dernæst er der paa Temsen en Mængde Dampere, omtrent af Størrelse som vore Øresundsskibe; med faa Minuters Mellemrum og for en billig Penge kan man med dem komme fra den ene Ende af Byen til den anden. Førselen af Passagerer paa Temsen er ogsaa meget vigtig, skjønt langtfra saa vigtig som i fordums Dage; thi da sejlede de fleste fra City til Westminster eller ogsaa red de. Da Kristian IV 1606 gjæstede sin Søster Anna og hendes Ægtefælle Jakob I, sejlede han igjennem Byen til Whitehall. Da Dronning Elisabet var død i Richmond 1603,

---

[1]) Breve fra London under Verdensudstillingen 1862.

[2]) I Storbritannien og Ireland findes der for Tiden henved 5,000 Mile Jærnvej, hvoraf Halvdelen med dobbelte Skinner. Paa denne lille Jordplet ere Skinnerne altsaa mere end nok til et Jærnbælte, det naar rundt omkring hele vor Klode. Summen, der er nedlagt i disse Jærnveje, udgjør 15,000 Mill. Kr., og Passagerernes Tal i et Aar er 700 Mill. eller det halve af Jordens hele Folkemængde (The Financial Reform Almanach for 1887).

førtes hendes Lig paa Temsen til London, og der fremkom ved denne Lejlighed at Sørgedigt, hvori der staar: "Fiskene under Vandet græd deres Perleøjne ud og svømmede blinde omkring bagefter". Nelsons Lig førtes til Vands fra Gravesend til London. — Fremdeles er der Sporveje i de ydre Dele af London; de have i alt en Udstrækning af 15 Mile (Kjøbenhavn har 3 $^1/_2$ Mile). End videre er der 2,000 Omnibusser, der tilhøre flere forskjellige Kompagnier; et af disse Kompagnier alene befordrer 50 Mill. Passagerer om Aaret. Og saa er der, foruden de private Køretøjer, ikke mindre end

En Hansom.

12,000 Drosker, dels firhjulede ligesom vore Drosker og dels tohjulede. Disse sidste kaldes Hansoms [hæn] efter Opfinderen og ere ret mærkelige; Kusken sidder øverst oppe bagpaa, og igjennem et Hul kan han tale med Passagererne inde i Vognen, Hjulene ere meget store, og det hele er overordentlig let at trække; man kører ogsaa meget rask i saadan Hansom. Fællesnavnet for Droskerne er ellers "Cab" [kæb], der er en Forkortelse af det franske Cabriolet, ligesom Londonneren almindelig forkorter Omnibus til "Bus" [bas].

Franskmændene kalde deres By "Verdens Hovedstad", og de have Ret; thi i Paris er der ikke alene stadig 100,000 *fremmede* fra alle Verdens Hjørner og Kanter, men den franske Smag og det franske Sprog er herskende overalt i den civiliserede Verden, saa nær som i England. Engelskmændene kalde deres By "Verdens Hovedstad", og de have ogsaa Ret, men i en anden Forstand; thi London er Midtpunktet for Handelen og Værkfliden overalt i Verden. Hvor mange fremmede der er i London, har jeg ikke set opgivet; men at der er en Mængde, er sikkert nok, og de, som findes der, ere højst forskjellige. Der er saaledes 120,000 Skotter, 50,000 Irelændere, 60,000 Tyskere og 30,000 Franskmænd. Man har ogsaa sagt, at der i London er "flere Romersk-Katolikker end i Rom, flere Joder end i Palæstina, flere Skotter end i Aberdeen, flere Irelændere end i Belfast" o. s. v. Alle Folkefærd ere repræsenterede, og færdes man omkring i Byen, vil man efterhaanden komme til at høre de mest ulige Sprog. Ret mærkeligt er det, at jævne Engelskmænd, naar de træffe en fremmed Herre, altid tro, at han er Franskmand; tale eller selv forstaa noget fransk kunne de dog ikke, og dette gjælder endog om Folk i fremragende Stillinger; — engelsk, kun engelsk! Den fremmede maa derfor kunne en *lille* Smule af dette Sprog for at komme igjennem. Fortæller man, at man er fra Danmark, er det bedst at tilføje "og Landsmand til Deres Prinsesse af Wales"; det falder i god Jord. Alle dannede Engelskmænd kjende ellers Navnene paa to Danskere, Thorvaldsen og H. C. Andersen. En Dag traf jeg i en Butik nogle Smaabind, smukt udstyrede med Billeder; det var vor store Digters Æventyr, oversatte paa engelsk. Paa mit Spørgsmaal om der solgtes mange af dem, svarede Boghandleren: "Ja, tusinder"! I engelske Læsebøger ere nogle af disse Æventyr indførte jævnsides med Stykker af de første indfødte Forfattere, og i engelske Skolegeografier citeres Andersen sta-

dig ved Beskrivelsen af Danmark. En amerikansk Herre fortalte mig, at han i Skolen hjemme havde lært tysk efter en Oversættelse af min Landsmands "Bilderbuch ohne Bilder". "Charming"! tilføjede han.

Og saa er der Folk af alle *Farver*. Man træffer den mørkebrune, kraftige Nordafrikaner, den lysebrune, smukke, fintbyggede Hindu, den lille godmodige Japaneser eller Siameser, Kineseren med det skarpe, kloge Øje, Mulatten og fremfor alt Negren. Af Negre er der en Mængde, og medens Størstedelen af dem leve i tjenende Stillinger, er der andre, som ere og optræde som Herrer. I British Museums Læsesal havde jeg et Par Gange siddet ved Siden af en saadan "Negerherre", og en Dag, da jeg stod og kiggede paa gamle Bøger i en Butik, kom han derind. Det var naturligvis af Interesse for mig at tale med ham, og vi kom snart i Snak. Han fortalte, at han var fra Sierra Leone, en af de engelske Kolonier i Guinea, at hans Fader var en formuende Kjøbmand, og at han opholdt sig i London for at studere Æstetik; han var især forgabet i Byron. Jeg spurgte, om han foretrak en sort eller en hvid "Venus". "Det er mig lige meget", svarede han, "der er kjønne mellem dem begge". Om de hvide Damer synes om ham, véd jeg ikke; men man husker nok, hvorledes det gik den unge Neger, som *Gerhard Rohlfs* bragte til Berlin fra det indre Afrika [1]); han blev Dagens Løve i den tyske Kejserstad, og Damerne kappedes om at danse med ham paa de fineste Baller. Stakkels Fyr! Han blev saa overvældet af al denne Røgelse, at han, da han skulde rejse hjem og komme i en underordnet Stilling dér, ikke kunde holde det ud; han gik fra Forstanden og døde paa et Sindssygehus i Ancona. — Min "Negerherre" syntes at være af en anden Slags; han talte meget forstandig om de engelske Digtere, og han søgte

---

[1]) Aus Afrika.

nu efter en Oversættelse af "Faust". Grim var han, men han saa yderst godmodig ud. Det rørte ham, da han hørte om vor Frederik VI, der var den første, som ophævede Negerhandelen, og om *Th. Thaarups* Sang af "Peters Bryllup": "Hvad har stakkels Neger gjort"? Og han undrede sig meget ved at høre, at de gamle Nordboer kaldte Negrene "Blaamænd", og at dette Ord selv er brugt saa sent som i det nævnte Stykke (1793): "Her er Jon Baadsmand og med ham en Blaamand"! Da vi skiltes, skiftede vi Kaart; paa hans stod der, at han hed *"Sommerfugl"* (Butterfly — batterflaj). Dette Navn er naturligvis komisk for os; men det er ingenlunde saa for Engelskmændene. Paa mine Vandringer har jeg opskrevet flere lignende Navne, der stode paa Skilter, og jeg har gjentagne Gange talt med engelske Folk derom; de fandt slet ikke noget komisk derved. Navnene Falk, Høg, Hjort o. s. v. findes ligesom hos os; men saa er der andre, som vi ikke have, saaledes:

Hr. *Urhane* (Woodcock – vūdkok). Hr. *Agerhøne* (Partridge – pærtridsj). Hr. *Spurv* (Sparrow – sparro), Hr. *Kanin* (Rabbit – ræbbit), Hr. *Paafuglehøne* (Peahen – pihen), Fru *Paafuglehane* (Peacock – pikok). En Mand hed *Cigar* ("Segar"); for en Fejls Skyld, han var ikke Cigar-, men Vinhandler.

I de Bøger, der handle om det nuværende London, bliver stadig fortalt, at man aldrig har set saa mange Mennesker samlede paa Gaden som da vor Prinsesse Alexandra holdt sit Indtog 1863. Det kan være, at det er saa; men det kan imidlertid ogsaa være, at man for Eftertiden vil tilføje "og ved Dronning Victorias 50-aarige *Jubilæum*". Hvor mange Mennesker der vare samlede for at se paa Processionen om Formiddagen fra det kongelige Palads til Westminster-Abbediet, kan jeg ikke dømme om, da jeg selvfølgelig holdt mig til ét Sted for at se den. Anderledes var det derimod ved Illuminationen om Aftenen; i 3 Timer

vandrede jeg omkring i Gaderne, og jeg regner, at jeg i den Tid saa et Par Millioner Mennesker. Det var smukt at se alle disse Folk; thi jeg var ikke et eneste Sted Vidne til nogen som helst Uorden, de vare fornøjede, sang lystige Viser og lystrede enhver Politimand. Selve Illuminationen var derimod langtfra, hvad jeg havde tænkt mig. Der var en Mand, som havde foreslaaet, at der skulde tændes et Lys ("candle") i hvert Vindu i hele Byen; men dette syntes man ikke om, da det var noget nyt, og i et Blad stod der, at Forslaget var "(s)candleous". Kun enkelte Bygninger i Hovedgaderne vare oplyste, og Resten laa i Mørke; de illuminerede Huse vare imidlertid prægtige, og man fortalte, at der alene for at oplyse ét saadant Hus brugtes Tusinder af Kroner. Vor Maade at illuminere paa er langt kjønnere.

Man kunde nu vistnok efter de statistiske Opgivelser blive ved at opregne f. Ex., at London har 500,000 Huse (Paris har 77,000), 500 Mile Gader (Paris har 150 Mile) o. s. v. i det uendelige; men hvad nytter det at komme med alle disse Tal? De ere overvældende paa ethvert Punkt, og Udslaget er kun dette: *London er en Kæmpestad,* hvortil der ikke er eller nogen Sinde har været Mage paa Jorden.

II. Et Overblik.

Det gaar med Londons *Historie* ligesom med de fleste andre Byers; den taber sig i den graa Oldtid, og man véd ikke med Sikkerhed, naar Byen er opstaaet. Gamle naive Kronikeskrivere fortælle, at Brutus, en Slægtning af Aeneas fra Troja skal have landet i Britannien og have bygget et nyt Troja, "Trojanovante", og at dette Navn skal gaa igjen i "Trinobanterne", Navnet paa en af de Stammer, som Cæsar traf, da han gik over til England. Andre fortælle os om en britisk Konge Lud [lat], der herskede i en By med Navnet Caer Lud eller Luds By, og dette Navn skal endnu leve i "Ludgate [lätgæt] Hill" i City. Fremdeles skal der have været en Konge Belinus, og efter ham skal det nuværende Fisketorv Billingsgate have Navn. Selve Navnet London [landn] skriver sig sikkerlig fra keltisk, det være nu fra først "Lyndin" (By eller Sø), "Luvndinas" (Byen i Skoven) eller "Longdinas" (Skibsbyen). Cæsar trak sig snart tilbage fra Britannien, og fra hans Tid vil man vist vanskelig kunne finde synderlige Spor i Byen. Anderledes er det med Kejser Claudius, der i Aaret 43 efter vor Tidsregning drog til England og indtog det; fra hans Tid skriver sig ogsaa Romernes Navn Londinium eller Londinum. Af Bygningsværker fra Romertiden findes næsten ingen Spor tilbage, men Byen var allerede den Gang, som vi se hos *Tacitus*, navnkundig for sin Skibsfart og Handel; den var omgivet

med Fæstningsværker, og store Militærveje udgik derfra til forskjellige Dele af Landet. Adskillige engelske Bynavne med "chester" vise os den Dag i Dag, hvor Romerne havde deres castra, Lejre, saaledes Leicester [læster], Dorchester, Worchester [wuster] og Chester, der egentlig hed Westchester. Paa Ydermuren af en af Citys Kirker findes der indmuret en afrundet Sten, Londonstenen, som siges at være den Milepæl, hvorfra man regnede Længden af de romerske Veje, og deriblandt særlig "Watlingastreet" [waat], der gik fra London op ad Chester til, og som var bygget af Briterne, men udbedret af Romerne. Et Par Steder i London finder man Levninger fra den romerske Mur ligesom ogsaa af romerske Bade. I British Museum ligesom i Museet i Guildhall [gildhaal] er der en Mængde romerske Ting, fundne i Byen, saaledes Stykker af Mosaikgulve, Statuetter, forskjellige Lamper, Vaser, Skeer, Naale o. s. v.

I disse Museer er der tillige nogle faa Ting, der ere af Vigtighed for os; thi de skrive sig fra Nordboernes *Lundunaborg*, altsaa fra *Dansketiden*. Til de to første af dem knytter sig tillige en særlig Interesse. I Aaret 1852 fandtes nemlig paa St. Pauls Kirkegaard i City, dybt under Jorden, en Sten med Figurer, som meget ligne dem, vi have i vor senere Jernalder, og med en Runeindskrift paa Siden. *Rafn* [1]) beskrev denne Sten, der findes i Guildhalls Museum, og læste den oldnordiske Text derpaa: *Kona let lekia stin þensi auk Tuki*, eller i Oversættelse: Kona og Tuki lod lægge denne Sten. Det er tydeligt nok, at det er en Gravsten. I 1884 undersøgte fremdeles nuværende Professor i Archæologi i Cambridge *G. F. Browne* [2]) to Brudstykker af Stene, der ogsaa ere fundne i City, uvist hvor, og som nu

---

[1]) Bemærkninger om en dansk Runesten, funden i London. Annal. for nordisk Oldkyndighed. 1852.

[2]) "Scandinavian" or "Danish" sculptured stones found in London. Archeological Journal. Vol. XIII.

gjemmes i British Museum. Efter hans Undersøgelser vise Prydelserne paa disse Brudstykker større Ligheder med den ovennævnte Gravsten, end med de øvrige i England fundne Stene, der almindelig betegnes som "danske", og dette har foranlediget ham til at mene, at de have hørt til det samme

Nordisk Runesten, funden i London.

Gravminde. — I Guildhall findes ogsaa en Benring, der ligner et Armbaand og har samme Slags Figurer som de ovennævnte; den er ikke før bleven offentlig omtalt. Endelig er der i British Museum et Sværd af den skandinaviske Type, fundet i Temsen, og beskrevet af *C. H. Read* [1]).

Disse ere alle de Sager af dansk eller skandinavisk Oprindelse, som ere fundne i London; men der er andre Minder om Dansketiden. Navnet Southwark for den Del af Byen, der ligger paa den anden Side Temsen, er nordisk og svarer f. Ex. til vort Danevirke, Danskernes Værk. Den første Gang dette Navn omtales, er i Aaret 1023, da Knud

[1]) On an Ironsword of Scandinavian type, found in London. Communicated to the society of Antiquaries. Westminster. 1887.

den store og Ærkebiskop Ægilnot af Canterbury sejlede over Temsen til "Suthgeweorke", og i Doomsdaybook kommer det samme Navn frem under Formen "Sudwercke" [1]). Vore Sagaer fortælle, som *Worsaae* meddeler [2]), at paa Sven Tveskægs Tid befæstede Danskerne denne Plads, og her havde Nordboerne en Kirke, indviet til Olaf den hellige; tæt ved Londonbroen ligger der i vore Dage en Gade, som hedder St. Olavesstreet, og en Kirke, St. Olaves Kirke. Inde i Cityen ligge fremdeles tre Kirker, der ere indviede til St. Olaf og i Nærheden af dem en Kirke, indviet til St. Magnus Martyr. Det mærkeligste Minde om Nordboernes tidligere Magt i London er dog, at Kjøbmændenes Samlingsted hed "Husting" [3]); i Nutidens engelsk betegner Ordet, som man véd, en Tribune for Talerne f. Ex. ved Valg. Fremdeles er der en Kirke, "St. Clement Danes" [dǣns]. Den ligger i Nærheden af Temsens Bred, og har været indviet til Skt. Klemens, de søfarendes Skytshelgen; hans Mærke, Ankeret, har tidligere været at se her ligesom paa Aarhus Domkirke. Navnet "Danes" har Kirken faaet, fordi Harald Harefod og andre Danskere i Følge et Sagn have været jordfæstede der; den ældste Kirke blev imidlertid brudt ned 1680, og der er ikke mere noget Spor af de gamle Grave. Ved Alexandras Indtog overrakte hendes Landsmænd i London, hvad der jo var smukt nok, hende en Adresse uden for Kirken, som bærer Danskens Navn.

I Tidens Løb voxede City sammen med andre Byer i dens Nærhed, og forskjellige Kvarterers Navn, saa som Pimlico, Hackney o. s. v., ere Minder derom. Som et Hele set, kalder man den Del, der ligger vest for City, Vestenden, og den Del, der ligger øst for City, Østenden; paa den an-

---

[1]) *W. Thornbury* & *E. Walford.* Vol. VI. S. 3.

[2]) Minder om de Danske og Nordmændene i England, Skotland og Ireland. 1851. S. 40.

[3]) *Joh. Steenstrup.* Normannerne. 4de Bd. 1882. S. 177.

den Side Temsen, "Surreysiden" [sørri] kaldet, ligge Southwark, Lambeth [læmbed] o. s. v. City vedblev og vedbliver dog den Dag i Dag at have en uafhængig Stilling, i det den styres af en Lord Mayor [mær] og et Raad af Oldermænd [1].

I Aaret 1189 valgtes den første Lord Mayor; den navnkundigste af alle disse Embedsmænd i Byen er *Richard* eller *Dick Whittington* [wittingtn], hvis Æventyr er til Smaabørns Fryd overalt, hvor der tales engelsk; han er "den londonske Sagnhelt", kan man sige. Den nyere Tids kritiske Undersøgelser have imidlertid her ligesom paa hundrede andre Punkter vist, at hvad der længe har gaaet for Sandhed, kun er et ugrundet Sagn. Vi kjende jo alle hans Historie: Som fattig og elendig Dreng kom han ind fra Landet og fik en ussel Tjeneste hos en Kjøbmand; han løb sin Vej, men da han kom til Highgate [hejgæit], hvor han hvilede sig paa en Sten, hørte han Kirkeklokkerne i City kime: "Vend om igjen, Whittington, tre Gange Lord Mayor i London"! Han vendte om, og da hans Herre lod et Handelsskib afgaa til Barbariet, tillod han enhver af sine Folk at sende noget med, hvoraf Udbyttet da skulde tilfalde den paagjældende Ejer. Den stakkels Dick havde ikke andet at sende end en Kat; men da Skibet kom til Barbariet, traf det sig saa, at man i det fyrstelige Palads led frygtelig af Mus, og at man der ikke kjendte noget til Musens Dødsfjende. Katten kom nu til Ære, den bed en Mængde Mus, og Fyrsten be-

[1]) Ordet "*Lord*", Herre, i middelengelsk "lovard", forklares af Engelskmændene som kommende fra det angelsachsiske hlaford, der betyder Brødgiver, til de fattige nemlig (af angels. hlaf, Brød, og ford, at give). Allerede *Holberg* (Epist. Nr. 65) sammenstiller, i det han gjør opmærksom paa, at det er nyt, det engelske loaf med "gammelnorsk lef", i ældre dansk leve, Brød, og han vil tillige (Epist. Nr. 187), at Lavard [bør vist udtales lavrd] skal være Oprindelsen til Lord; men det er naturligvis omvendt (se *Chr. Bruun*. Anmærkn. til Holbergs Epistler. Bd. 1. S. 414).

talte en uhyre Sum for den. Efter Skibets Tilbagekomst var Whittington saaledes rig, han ægtede sin Mesters Datter og blev Lord Mayor i London. Hans Historie blev allerede 1726 oversat paa dansk og udgivet af *Jochum Wielandt,* der fik Privilegium paa denne og andre lignende Historier i 20 Aar [1]. — Engelske Videnskabsmænd have imidlertid gaaet Sagen efter og fundet, at Historien ikke er sand; thi hans Fader var en velstaaende Adelsmand, og "Katten" er ligeledes en Opfindelse, der har sin Rod i forskjellige Folkeæventyr. Det hele er første Gang fremsat 1612, næsten 200 Aar efter at Whittington, der havde været Lord Mayor fire Gange, døde 1427. Sandheden er tillige den, at han var en meget dygtig og højst godgjørende Mand; forskjellige Institutioner i Byen bære den Dag i Dag Vidne derom [2]. — Ogsaa et andet Sagn om ham maa vistnok henvises til Legendernes Rige. Der bliver nemlig fortalt. at han ved en Middag, han gav Henrik V og hans Dronning, lod Kaminen opvarme med kostbare Træsorter, blandede med Kanel og andre Krydderier, og at han da kastede kongelige Gjældsbeviser paa over 1 Mill. Kr. ind i Ilden. Da Kongen udbrød: "Sandelig, aldrig har nogen Konge haft en saaden Undersaat"! svarede Whittington: "Sandelig, Sire! aldrig har nogen Undersaat haft en saadan Konge"! Men vi have jo en tilsvarende Fortælling hos os, i det Rigmanden Oluf Bagger i Odense bar sig ad paa lignende Maade med Frederik II, og man har fremdeles den samme Fortælling om Bankieren Fugger i Augsburg, 40 Aar i Forvejen [3]. Kjendt nok er det, at man i fordums Dage blandede vellugtende Træ mellem Vedet i Kaminen, og

---

[1]) Historie om den lykkelige Richard Whittington, Tre Gange Lord Mayor i London. 1726.

[2]) *W. Thornbury* & *E. Walford.* Vol. I. S. 398.

[3]) *Hanck.* Kong Frederik den Anden og Oluf Bagger. Odense Skoles Program. 1837.

Worsaae har meddelt *Troels Lund* et mærkeligt Vidnesbyrd derfor [1]); ved en Udbedring paa Rosenborg fandt han nemlig, at Soden i en gammel Kamin endnu var vellugtende.

Det er mærkeligt at se, hvor lidt der er tilbage i London fra gammel Tid, og som Hovedgrunden dertil maa man nævne *"den store Ildebrand"*, der overgik Byen i Aaret 1666 og som kaldes saaledes for at skille den fra alle andre Brande. Den har sit tilsvarende i Kjøbenhavns Ildebrand fra 1728, men den var mange Gange større; i Kjøbenhavn brændte der 1,640 Huse og 4 Kirker, i London derimod 13,000 Huse og 59 Kirker, hvoriblandt St. Pauls Katedral. Hvor frygtelig denne Brand end var, maa den dog kaldes en Lykke; thi før den var den største Del af Byen højst uhyggelig, de fattigere Klasser boede i usle Træhuse, næsten alle Gaderne vare meget snævre, og der herskede et uendeligt Svineri overalt, fuldstændig som i Kjøbenhavn indtil 1728. Det nærværende Londons Udseende er nymodens, og man finder slet ingen af disse gamle Kvarterer, der gjøre mangen anden By saa tiltrækkende. En Mængde af de monumentale Bygninger ere fra Renæssancetiden, og de skyldes først og fremmest den store Christopher Wren [ræn].

Naar man færdes omkring i Byen, er der mange Særegenheder ved *Privathusene*, som man snart lægger Mærke til. Det første, der falder i Øjnene, er, at saa overordentlig mange af dem ere lave, kun med to eller tre Etager, og dette er det almindelige, selv i Hovedgader som f. Ex. Oxfordstreet, ja! man finder endogsaa dér Huse med kun én Etage; mangfoldige af dem ere tillige saa smalle, at der i nederste Etage kun er Plads til en eneste lille Butik. Særkjendeligt for mange af disse Huses Ydre er tillige, at de ere aldeles uden Prydelser; der gøres ikke noget for at

[1]) Danmarks og Norges Historie i det 16de Aarhundrede. I. Indre Historie. Anden Bog. 1880. S. 201.

stadse dem op, og man vil endog i Hovedgaden Holborn [haabrn] finde Bindingsværkshuse, "rigtig grimme Kasser" vilde vi kalde dem i Kjøbenhavn. Alt dette hænger sammen med særegne londonske Forhold. Grunden ejes nemlig i mangfoldige Tilfælde af andre end dem, der bygge Husene, og denne Grund lejes saa bort paa 20—30—40 indtil 99 Aar; er et Grundstykke bleven ryddet, maler man tit med store Bogstaver paa et Brædt, at det kan faas til Leje paa saa og saa mange Aar. De største Grundejere i Byen foruden Kronen ere Hertugerne af Westminster, Portland og Bedford, og de kaldes almindelig "Grundherrerne" (ground landlords). Hertugen af Westminster siges at have 16 Mill. Kr. om Aaret, og Hertugen af Bedford, der 1552 fik Westminsters "Conventhave" til Gave, ejer Egnen ved Coventgarden, hvor Londons vigtigste Blomster- og Frugtmarked holdes; Grunden dér indbringer umaadelige Summer. Naar Lejetiden er forbi, har Grundejeren Ret til at kræve den derpaa staaende Bygning nedrevet, og det kan derfor i mange Tilfælde ikke lønne sig at bygge smukke Huse. — Dernæst er der dette, at enhver Familie helst vil have hele Huset for sig; i Overensstemmelse med Ordsproget "Mit Hus er min Borg" vil Engelskmanden ikke, at andre skulle færdes deri, selv om det kun er paa Trappen, og derfor kan Huset selvfølgelig i de fleste Tilfælde ikke være stort. Paa denne Maade bor der i London i Tværmaal kun 8 Mennesker i hvert Hus, mens der i Kjøbenhavn er 46, i Hamburg 17, i Paris 29, og Berlin 63 [1]). For Resten har man nu i London begyndt at faa Syn for Fordelene ved, at en Familie kun har én Etage, særlig i Henseende til Udgifterne, og hist og her træffer man større Huse, hvori der bor adskillige Familier. Den engelske Opfattelse vil dog naturligvis trods dette holde sig i lange Tider; Engelskmanden er

---

[1]) *Bazalgette.* S. 17.

først og fremmest konservativ. Heri Byen have vi ogsaa haft dette System med én Familie i hvert Hus[1], og vi finde det den Dag i Dag i vore Kjøbstæder. Mest paafaldende for os er det at se Systemet gjennemført ved Arbejdernes Boliger i London; i de ydre Dele af Byen, hvor de fleste Arbejdere bo, gaar man Gade op og Gade ned mellem uendelige Mængder af mindre Huse, hvoraf hvert bebos af sin Arbejderfamilie. At hver Familie har et Hus for sig, forklarer iøvrigt, at London indtager et forholdsvis langt større Fladerum end andre Byer, Paris f. Ex.

En Ting, der kommer igjen ved hundreder og atter hundreder af Husene, er, at de have fortrinlige Kælderlejligheder, ikke saadanne mørke eller halvmørke Rum som vore Kældere, men lyse og vel indrettede i enhver Henseende; her er Køkkenet, Spisekamret, Værelserne for Tjenestefolkene o. s. v. Denne Kælderlejlighed er saa god, fordi Huset ikke ligger lige op til Fortovet, men er skilt derfra ved en muret Grav paa 3—4 Alens Bredde; et Jærnrækværk skiller Graven fra Gaden. Særegent er det tillige, at Kulkælderne have Plads under Fortovet, og at Kullene kastes derned igjennem et Hul med en Rist over. Det ser i Grunden godt ud med disse Rum foran Kælderne, tilmed da Londonnerne holde saameget af Blomster; i Vinduerne er der tit Wardske Blomsterkasser, og i Rummet foran Kælderne plantes der mangen Gang Træer. Særegent er det ogsaa, at der foran mange Huse er Smaahaver, og i de fjærnere Bydele ere Haverne mange Steder temmelig store; disse Huser ere Cottager med Haver omkring. Hele Gader igjennem har man Huse med Portikoer, hvorigjennem man gaar for at komme til Døren, og det ser naturligvis godt ud; men saa er der det mindre kjønne derved, at disse Portikoer, 30—40—50 paa Rad i en Gade, ere ens; Bygmesteren har

---

[1] *Oluf Nielsen.* Kjøbenhavn paa Holbergs Tid. 1884. S. 85.

ikke haft Opfindsomhed nok til at frembringe Afvexling. De engelske Arkitekter, hvoriblandt der, i Forbigaaende sagt, er mange overordentlig dygtige, føle godt dette, og de søge nu, som en af dem sagde til mig, "at gjøre Byen mere pittoresk". For Tiden bygges en Mængde Privathuse i en Slags nederlandsk Stil, røde Mursten og Sandstensprydelser; Engelskmændene kalde den "Dronning Annas Stil" [1]).

Spørger man, om der da ikke findes store Bygningsværker, maa Svaret afgjort blive "Jo, en Masse"! Der er saaledes for det første *Broerne*, disse vældige Arbejder, der ikke kunne andet end vække Forbavselse; Broerne i Paris f. Ex. ere intet imod dem. Sagen er den, at Temsen ligger dybt nede og at den afgrænses ved høje Bredder; da nu tillige mangfoldige mindre Skibe skulle sejle under Broerne, ere disse meget høje. Den stærke Færdsel nødvendiggjør tillige, at de ere meget brede, og de hvile derfor paa kæmpestore Piller, hvoraf de paa Waterloobroen f. Ex. ere 9 Alen tykke. Ved Londonbroen deles Byen i to Dele, "oven for" og "neden for" Broen; oven for den har man et Dusin Broer, neden for den ikke en eneste; thi de vilde standse Søfarten. Broerne ere af meget forskjellig Slags, og det er vanskeligt at sige, hvilken af dem, der det gjør mægtigste Indtryk; de ere alle vældige. og saa har man tillige fra dem et overordentlig skjønt og livligt Billede af Temsen med al dens Færdsel. En sagkyndig har fortalt mig, at det ikke alene er Engelskmændene, som levere ypperlige Broarbejder, men ogsaa Franskmændene, og saa føjede han til, at Engelskmændene bygge langt dyrere; Londonbroen, der blev færdig 1831, kostede saaledes ikke mindre end 30 Mill. Kr. For at skaffe Forbindelse mellem begge Temsbredderne "neden for" Londonbroen, byggede den store Ingeniør Bru-

---

[1]) *Sedille*. L'architecture moderne. Paris. 1886. — Afsnittet om England er gjennemset af *White*, Sekretær ved Architektselskabet i London.

nel [brønl] den navnkundige *Tunnel*, der kostede 8 Mill. Kr. Foretagendet forrentede sig imidlertid saa daarlig, at Indtægterne vare ikke en Gang nok til Udbedringerne. Denne Tunnel bruges nu kun til Jærnvej, hvorimod man for nogen Tid siden har bygget en Tunnel for Fodgængere; den dannes af et 1,300 Fod langt Jærnrør, med 7 Fod Lysaabning; Udgifterne til dette Rør have kun været 300,000 Kr. For nylig har man bygget en anden, lignende Tunnel for Fodgængere.

Foruden Broerne er der en Mængde andre storartede *Bygningsværker*. Fra den angelsachsiske Tid findes ikke noget; en Del af *Londons Tower* fører os derimod tilbage til den normanniske Tid. Dette Tower, der er omgivet med Mure og Grave og altsaa er en Fæstning, dog uden Betydning i vore Dage, udgjøres af en Mængde Bygninger, der skrive sig fra ulige Tider og ere kastede om imellem hverandre. Midt blandt disse Bygninger rager det saa kaldte "Hvide Tower" højt i Vejret; det byggedes 1078 af William Landeraner (Conquestor). St. Johns Kapel i dette Taarn er et af de smukkeste og bedst holdte Mindesmærker i England fra den normanniske Tid. Bygningerne i Tower frembyde ikke nogen Interesse for den almindelige Betragter; en hel anden Sag er det derimod med de Minder, som knytte sig dertil. Blodig har den engelske Historie været i mange Hundredaar, og det er underligt, hvor mange af Landets bedste Mænd og Kvinder, der ere blevne henrettede, halshuggede eller hængte. I halvfjerde hundrede Aar ere 1 Konge, 4 Dronninger og 70 Lorder omkomne paa denne Maade; John Bull [bul] er brutal. Ingen Steds er der dog saa mange mørke Minder som netop i dette Tower, og man gribes derfor af en underlig Følelse ved at vandre om derinde.

I de Hundredaar, der fulgte efter den normanniske Indtagelse, byggedes efterhaanden en Mængde Kirker, og ved

Gaden "Strand" langs Temsen opførte Adelen ogsaa mangfoldige Paladser, hvoraf i vore Dage dog kun Navne paa Gader ere Minder. Fra Plantagenetternes og Lancasternes Tid maa man særlig udhæve *Tempelherrernes Kirke*, der er delt i to Dele, Rundkirken, som fuldførtes 1185, og Koret, der er noget yngre. Rundkirken er kun lille, men yderst interessant, fordi den er en Efterligning af den hellige Gravs Kirke i Jerusalem; højst tiltrækkende ere ogsaa en Del Ligstene, hver med en Korsridder, hugget ud i fuld Figur og med Benene over Kors. Rundkirken er i normannisk Stil, men dog med forskjellige Antydninger af Gotik, og den er et af de tidligste Exempler paa denne Stilart i England; Gotikken indførtes nemlig dertil 1174 og kom første Gang til Anvendelse i Domkirken i Canterbury.

Det mest fremtrædende Bygningsværk fra ældre Tid i London er imidlertid *Westminster-Abbediet*, der af Engelskmændene regnes som et Slags National-Helligdom. Grunden dertil er imidlertid ikke selve Bygningen, men derimod de deri indeholdte Grave og Gravminder. At blive jordfæstet i Westminster er jo ogsaa et af de største Hæderstegn, der kan ydes nogen Engelskmand; Billedkunstnerne ligge dog, mærkelig nok, i St. Paul. Westminster-Abbediet er for største Delen bygget i tidlig engelsk-gotisk Stil; Henrik den syvendes Kapel er imidlertid i sildig engelsk-gotisk (perpendikulær) Stil med al dens Pragt og hører til de skjønneste Værker i sin Slags. Det kan ikke omtvistes, at denne Kirke fortjener en høj Rang iblandt Bygningsværkerne Jorden over; men naar Engelskmænd, som man ser, stille den ved Siden f. Ex. af Notre Dame, Domkirkerne i Antwerpen, Køln, Milano o. s. v. overdrive de dens Betydning. Ved Westminster-Abbediet finder man ellers til Dels det samme som ved mange andre store Kirker i England, i Salisbury [saalsberri], Durham [hæm], Winchester; de ere omgivne af stille Gaarde, Huse og Haver, der bruges af Kirkens

Embedsmænd eller lign. En saadan Kirke er en Verden for sig og ligger ikke midt i Vrimlen saaledes som de store Kirker paa Fastlandet. Vor Roskilde Domkirke maa i sin Tid have haft en lignende Beliggenhed.

Hermed er der nævnt de vigtigste af Londons Bygningsværker fra ældre Tid, og de ere jo ikke mange; der findes heller ikke i hele Byen flere end 5 gamle Klosterkirker, alle de andre Kirker ere nyere. Anderledes stiller det sig derimod med Bygningerne fra *Renæssansen*. Den, der indførte denne Stilart i England, var *Inigo Jones*, om hvem vi i et følgende Afsnit ville give nogle Oplysninger, og efter ham tog *Christopher Wren* Arven. Det har sjælden nogen Steds været en saa gunstig Lejlighed for en Arkitekt som den, der frembød sig for Wren, og man kan vel dristig paastaa, at der ingen Steds i Verden er bleven opført saa mange fremtrædende Bygninger af en eneste Mand som af ham. Rundt omkring se vi Kirker, som skyldes ham; han byggede nemlig ikke mindre end 53 Kirker i Byen og deriblandt St. Pauls Katedral, foruden mange andre Ting. Det er gjennemgaaende for hans Kirker at de have en antik Portico foran Indgangen og et Taarn med et Spir. Æmnet er Sandsten, og der er ikke sparet paa Prydelser i denne Sten. Men man forbavses over den Forskjellighed, som aabenbarer sig i disse Kirker, og man kan næsten ikke tænke sig, at de skyldes en eneste Mand. I den vældige *St. Pauls Katedral*, der til Dels er bygget efter St. Peter i Rom og i Størrelse kun staar tilbage for denne og for Domkirken i Milano, er der adskillige Partier af højeste Rang, og naar man en Gang, hvad der er Meningen, faar dens Indre prydet med Mosaiker og Forgyldning, vil den i adskillige Henseender rivalisere med St. Peter. — Wren, der döde 1723, 90 Aar gammel, og som selv oplevede at se den vældige Kirke fuldført, var den første, som blev jordfæstet i den, og i Steden for at rejse ham et særegent pragt-

fuldt Gravminde, har man saa smukt paa et fremtrædende Sted inde i Kirken sat en Indskrift til hans Minde. Denne Indskrift slutter med Ordene: "Læser, søger Du hans Monument, se Dig omkring!"

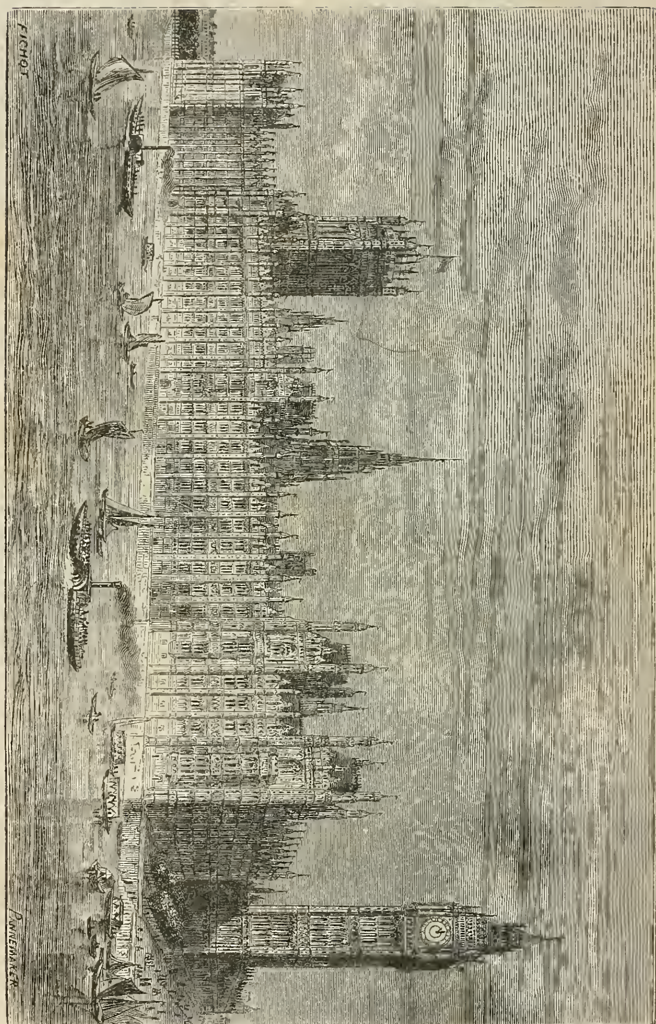

St. Pauls Katedral.

Længe efter Wrens Tid byggede man i samme Stil som han, altsaa italiensk Renæssanse, og som Exempler herpaa kan man nævne Somerset House og Mansion House. I vort Hundredaar har man længe bygget i ren antik Stil, og dertil hører en Række, til Dels vældige Arbejder, saaledes British Museum, Hovedpostkontoret, Universitets-Kollegiet og Universitetet, Buckingham Paladset og Børsen. Særkjendeligt for engelske Forhold er det tillige, at det ikke er det offentlige, men derimod private Institutioner, Klubberne nemlig, der ere gaaede i Spidsen for at omdanne Byens Ydre. I vor Tid bygger man i mangfoldige Stil-

arter, og man har særegen Interesse for den Stilart, der har saa glimrende Ting i selve England, Gotikken nemlig. Ogsaa i norditaliensk Murstensstil er der flere glimrende Bygninger, saaledes det naturhistoriske Museum og Syd Kensington Museet.

Til Gotikken høre to Bygninger, der ere stærkt fremtrædende, Justispaladset og Parlamentsbygningen. *Justispaladset* opførtes efter Planer af *Street* [strīt] og er i tidlig Gotik; det er en umaadelig Bygning, der viser en overordentlig Variation i Enkelthederne. Den mest tiltalende og skjønneste af alle de nyere Bygninger er dog *Parlamentshuset*; Størrelse, Pragt, Smag og Beliggenhed, Alting findes her forenet. Da det tidligere Parlamentshus var brændt 1834, valgte man iblandt de 97 Planer, som bleve indleverede, *Charles Barrys* som den bedste; 1840 lagdes Grundstenen til den nye Bygning, og 1857 var denne færdig. Det vil være vanskeligt at paavise nogen Bygning i Verden, som overgaar den. Facaden ud til Temsen har en Længde af over 900 Fod, og i Bygningen findes der 11 Gaarde og 100 Trapper. Stilen er den perpendikulære Gotik, og overalt er der ødslet med Prydelser, Smaaspir, Støtter af de engelske Herskere, Vaabner og lignende. Tre Taarne hæve sig op over Bygningen, hvert med en Højde af omtrent 300 Fod eller højere end vort Frelserstaarn, der er 288 Fod. Det Indre svarer til det Ydre, og den Overdaadighed, hvormed mange af Rummene ere smykkede, Forgyldning, Marmorstøtter, Glasmalerier og Væggemalerier, finder vanskelig sin Lige. Det hele har ikke kostet mindre end 50 Mill. Kr. eller det samme som Danmarks Indtægter i et Aar. Det er vanskeligt at sige, paa hvilken Tid det er mest dragende at se Parlamentshuset, enten om Dagen ved Solskin eller om Aftenen i Maaneskin. Staar man om Dagen paa den storartede Westminster Bro, lige uden for Bygningen, har man Menneskemassen paa Broen foran sig

Parlamentshuset.

og Temsen med al dens Travlhed, Udsigten til St. Paul og andre fremtrædende Bygninger; men om Aftenen har man Victoria-Kaien med dens elektriske Lys og de Tusinder af Gasflammer, der tilsidst tabe sig i Mørket. Og Virkningen forhøjes, naar ved hver fuld Time de mindre Klokker først "kime" (chime [tsjejm] hedder det paa engelsk) nogle melodiske Toner fire Gange efter hverandre, og naar saa derefter kommer den 200 Centner vægtige Klokke "Big Ben", der langsomt slaar sine tunge Timeslag, som i stille Vejr lyder en stor Del af over London. Parlamentshuset med al sin Pragt er et glimrende Vidnesbyrd for, at det engelske Folk føler: "Her og ikke anden Steds ligger Tyngdepunktet for det britiske Kejserriges Vælde"!

Efter det foregaaende har Byen altsaa nok af store Bygningsværker; paa lignende Maade gaar det med *Mindestøtterne.* Rundt omkring vrimler det nemlig med Støtter i Bronce eller Marmor til Minde om en eller anden Tildragelse, en eller anden Mand; paa en Mængde Gader, Pladser eller Squarer er der en eller flere saadanne Støtter. i Westminster-Abbediet og i St. Paul er der endog en Uendelighed, og i enhver offentlig Bygning som f. Ex. et Museum kan man være sikker paa at finde Buster eller Støtter af alle de Mænd, der have haft noget særligt med Anstalten at gjøre. Engelskmanden viser altsaa Taknemlighed nok over for sine fremragende Mænd, og Penge fattes ham da heller ikke. Under disse Omstændigheder er det yderlig uheldigt, at Flertallet af disse Støtter langtfra ere gode, og dette finder sin Forklaring i, at Landet kun har haft en eneste stor Billedhugger, der tilmed, mens han levede, ikke blev saa skattet, som han fortjente; denne Billedhugger var *John Flaxman* [flæxmæn]. Han fødtes 1755 og døde 1826, og han var altsaa samtidig med Canova, der fødtes 1757 og døde 1822. I sin Ungdom arbejdede han adskillige Aar

for Wedgewood [wætjwūd]-Fabrikken, og hans Arbejder i denne Retning betales nu meget højt, da det er Mode for Rigmændene i England ligesom overalt at have store Samlinger af gammel Porcelæn og af smukke, gamle Lervarer. Senere opholdt han sig 7 Aar i Rom, hvor han blev stærkt paavirket af Oldtiden og af Winckelmanns Opfattelse. Efter at han var kommen tilbage, levede han en Aarrække i London. Naar man ser hans Arbejder, hvoraf en Del ere samlede i Universitets-Kollegiet, maa man undres over, hvor meget han har nærmet sig det ædle, vi beundre i Oldtidens Kunst, og det er klart nok, at han langt har overgaaet Canova; det samme viser sig ogsaa i den Række fortrinlige Tegninger, han har leveret til *Sotherbys* engelske Oversættelse af Homer [1]). Den Virksomhed, han har haft i sit Fødeland, har dog ikke haft noget storartet Præg, og han har maattet spilde en hel Del af sin Tid med at lave smaa Gravminder over smaa eller ukjendte Folk; i Westminster og St. Paul er der dog nogle enkelte større Mindestøtter, som skyldes ham. Uagtet *Sidney* [sidni] *Colvin* har skrevet en fortrinlig Bog om Flaxman [2]), gjøres der ikke noget for at samle hans Værker pa ét Sted eller endog for med Omhu at værne om dem, der ere samlede i Universitets-Kollegiet. Det er vel ogsaa de færreste af dem, der gjæste London, som søge Lejlighed til at se hans Værker.

Blandt Mindestøtterne i London er der tre *Søjler*, som ere højere end Rundetaarn. Den ældste af dem kaldes "Monumentet" og skyldes Wren. Den er rejst paa Stedet, hvo- "den store Ildebrand" brød ud og skulde fra først have været kronet med en Støtte af Karl II; men det blev ikke til noget, og den misprydes nu af en forgyldt Urne, der oven til har noget smagløst noget, som skal forestille Ild. Den

---

[1]) London. 1824.

[2]) The drawings of Flaxman. London. 1876.

anden er til Minde om Hertugen af York, der var Overgeneral i den britiske Hær og døde 1827; den har Hertugens Billede paa Toppen. Den tredje staar paa Trafalgar Square, en Plads, der blev indrettet til Minde om Nelson. Denne Plads gjør, skjønt den er temmelig lille, et ret storartet Indtryk; thi den omgives af flere store Bygninger, og saa indeholder den to skjønne Vandspring og flere Støtter af Bronce foruden Søjlen med Nelson paa Toppen. *Robert Peel* skal en Gang have kaldt Trafalgar Square "den smukkeste Plads i Evropa"; men det maa have været i et uheldigt Øjeblik, thi man vil i adskillige Byer finde Pladser, som ere langt smukkere end den. Han kunde derimod have haft Ret, hvis han havde kaldt Pladsen et af Verdens mest storartede Mindesmærker for en enkelt Mand. For os har Søjlen den særlige Interesse, at det ene af Basrelieflerne paa Foden forestiller "Sejren" 1801 ved Kjøbenhavn, i det Nelson tvinger Danskerne til at undertegne Freden; vi vide, at denne Fremstilling er "Løgn med Omkostninger". Hans Mindesmærke i St. Paul af Flaxman har Indskriften "Nilen", "Kjøbenhavn", "Trafalgar".

Af de mindre Støtter er der kun nogle enkelte, som fortjene at fremhæves og deriblandt f. Ex. Chantreys af Wellington foran Børsen; thi det er et Kunstværk af høj Rang. Men for Resten ser man mere med Nysgjærrighed end med Beundring paa Størstedelen af de mangfoldige Støtter, der findes ogsaa i Westminster og i St. Paul, og man forbavses over et Land, der har kunnet udgive saa mange Penge til disse Støtter. Et Mindesmærke, der ligefrem overvælder med sin Pragt, er *Albert Memorial* [mimoriæl] i Hyde Park. Det udgjøres af en Underbygning, paa hvilken der findes 169 Marmorfigurer af Kunstnere fra forskjellige Tider; en Mængde af dem ere gode, men Thorvaldsen er meget uheldig. Midten af Mindesmærket dannes af Prins Albert i forgyldt Bronce, og over ham hvælver sig en Baldakin, der naar en

Højde af 160 Fod eller en Tredjedel højere end Rundetaarn. Dette Mindesmærke, der rejstes af Dronningen og Folket i Forening, har kostet over 2 Mill. Kr., og man skal ikke have let ved at finde større Ødselhed end den, der er anvendt her; men det er uheldigt i sine Proportioner og for en Del smagløst. Det er ikke bedre end Sejrssøjlen i Berlin. — Overfor denne Sværm af middelmaadige eller mindre gode Mindestøtter gjør det et velgjørende Indtryk at se den vældige saakaldte *Akillevs-Støtte,* der staar i Hyde Park og som rejstes ved Sammenskud af engelske Kvinder til Ære for Wellington og hans Krigsfæller. Den er støbt af tagne franske Kanoner og modelleredes af Westmacott; men den er dannet efter en af Dioskurerne paa Monte Cavallo i Rom.

Man kunde nu tro, at alle disse store Bygninger og disse mange Mindestøtter maa gjøre et stærkt Indtryk paa den rejsende; men det sker langt fra. Sagen er nemlig den. at Engelskmændene ikke forstaa at præsentere, hvad de have. "Monumentet" ligger saaledes nede i et Hul, Justispaladset i en Gade, Londons Universitet endog i en snæver Gade, og St. Paul er indeklemt af Huse, skjønt man for nogle Aar siden drev det til at fjærne det Rækværk, der før sluttede uden om Kirken ligesom et Hylster; det er nærmest kun Parlamentshuset, som kommer til sin Ret, kan man gjærne sige. Naar man taler med Engelskmænd om dette, indrømme de, at det er en Brist ved deres By; men de tilføje, at Grunden dertil er de umaadelige Omkostninger. Og de fortælle os som Exempel, at man for kort siden har betalt 3,500 Kr. pr. Kvadratalen for et Jordstykke i Lombardstreet i City, og at Raadet for de offentlige Arbejder fra 1855 til 1884, altsaa i næsten en Menneskealder, har udgivet den umaadelige Sum 600 Mill. Kr. til Forbedringer og Forskjønnelser. Et mærkeligt Værk, der fuldførtes 1870, er *Victoria-Kaien* med et smukt Havneanlæg og med Cleopa-

tras Naal; det kostede 30 Mill. Kr. foruden de 200,000 som en Privatmand gav for at føre denne vældige Stenmasse fra Ægypten til London, og det hele blev saa dyrt, fordi man opfyldte en hel Del af Floden her.

Der er imidlertid umaadelig meget tilbage at gjøre. Alle fornuftige Londonere ere paa det rene med, at Byen efter de Penge, der ere givne ud til Bygninger eller Anlæg, burde være en af de skjønneste i Verden, men at den langtfra er det, og de vide, at deres Hovedstad trods al dens Rigdom og Kæmpestorhed i Skjønhed staar langt tilbage for *Paris*. De ere derfor i høj Grad skinsyge paa den franske Hovedstad, og de have alle med Undren hørt om de elysæiske Marker og Napoleons Grav, om Boulevarterne og det Liv, som hersker dér. Det almindelige Ønske er ogsaa, selv hos simple Folk, at komme til Paris, hvad der ellers let nok kan lade sig gjøre: thi Rejsen frem og tilbage koster kun 34 Kr. eller, naar der er Verdensudstilling i Paris, endog kun 14 Kr. Londonneren beundrer, misunder og frygter paa en Gang sin franske Nabo, og man ser tydelig Frygten, naar man læser de Forhandlinger, der 1887 førtes i Parlamentet om Kanal-Tunnelen [1]). Man skulde dog tro, at denne Tunnel, hvortil Planen fremkom for 14 Aar siden og hvortil Pengene ere tegnede for længe siden, let kunde indrettes saaledes, at et fransk Overfald var umuligt. Nej! man trak de usleste Vidnesbyrd frem imod den, og man fortalte endog, at den vilde bidrage til Indførelsen af franske socialistiske og ateistiske Lærdomme. De komme saamænd nok, hvad enten Tunnelen er der eller ikke. — Man har et Udsagn af *Douglas* [døglæs] *Jerrold* [sjer], der slaaende viser Engelskmandens Stemning over for Franskmanden.

---

[1]) *Ch. Bradlaugh.* The channel tunnel. London. 1887.

Under Napoleon den tredje var der en Franskmand, som udtalte sin Glæde over Alliancen mellem Frankrig og England. "Ja vist!" svarede Jerrold, "men det bedste, jeg véd mellem Frankrig og England, er dog — Kanalen!"

III. Parkerne.

Det er tilstrækkelig kjendt, at Engelskmanden har stor Forkjærlighed for alt, hvad vi kalde "*Idræt*". Om dette Ord menes der almindelig hos os, at det gjengiver det engelske "sport"; men det er ikke rigtigt. Navneordet "sport" betyder noget mere, nemlig al Slags Tidsfordriv eller Morskab, og Verbet "to sport" betyder at lege, spille, spøge. Engelskmandens Kjærlighed til Idræt viser sig allerede deraf, at det om Sommeren hver Søndag vrimler paa alle Jærnvejsstationer med Folk, som ved deres lyse Dragter give til Kjende, at de ere ude for at tage Del i Legemsøvelser. Den ligger dem da ogsaa i Blodet, Kjærligheden til Idræt, og enhver Engelskmand af nogenlunde ordenlig Slægt kan kjøre, ride, ro, løbe paa Skøjter. Har en Londonner-Kommis Ferie paa en fjorten Dage, slaaer han sig sammen med nogle Venner, de leje et Telt med tilhørende og leve da al den Tid i det fri i Nærheden af Temsen; noget saadant skulde vore ogsaa gjøre.

En særlig Interesse for Idrætten viser sig ved *Kapløbene* med Heste. Ordet "race" [ræjs], der bruges om alle Slags Kapløb, men ogsaa om alt, hvad der løber af Sted, f. Ex. Vand, er nordisk; thi paa islandsk betyder Ordet rás netop Løb, og det hører rimeligvis sammen med "Rend" og at "rende". Hvor dybt Interessen for Kapløb med Heste griber ind i det engelske Liv, faar man tydelig Øje for ved at kigge ind i Billedhandlernes Vinduer; thi der finder man overalt noget, som vedrører saadanne Kapløb. Jockeyerne

ere ogsaa højst populære Folk, hvis Navne ere ligesaa kjendte som mangen Forfatters eller Kunstners eller maaske mere. Et Billede, der under mit Ophold kom igjen paa en Mængde Steder, forestillede "Saddelrummet ved Epsom", og man ser derpaa en hel Del Jockyer siddende eller staaende, og saa hører der til dette Billede en Skisse med Hovederne og Navnene paa de enkelte Jockeyer, fuldstændig som vi ellers i Verden se ved et prægtigt Historiemaleri. Og hvor mange Gjengivelser har jeg ikke set af den navnkundige Jockey *Fred. Archer*, i Fotografi eller Litografi, i Gips, Marmor eller Bronce? I Madame Tussauds saa omtalte Voxkabinet er han fremstillet i fuld Figur, og man undres over at se denne ellers velskabte Mand med Ben saa tynde, som om det var et Barn paa 10—12 Aar. De to Millioner, han efterlod sig, have været dyrekjøbte, thi han maatte idelig "trænere", og saa maatte han sørge for, at han ikke blev fed; paa hans Ben har der ikke været Spor af Fedt, kun Muskler og Knokler. Han var da ogsaa højt skattet, selv af de fornemste Folk, og jeg har i et Vindue set et Billede, der i Følge Underskriften forestiller en af Rigets Herrer "Lord Falmouth og Fred. Archer", og Lorden lægger fortrolig Haanden paa sin Vens Skulder. I Bladene drøftes ogsaa Kapløbene med den største Iver, og man vil Sommeren igjennem se Udfaldet bekjendtgjort fra Kapløb, Verden over. Et eneste Udtryk i engelsk viser noksom disse Løbs Betydning; en Teaterkikkert kaldes ogsaa "Kapløbs-Kikkert" (races-glass [1]).

---

[1]) Navnet *Jockey* kommer af det nordengelske Jock, eng. Jack og betyder en Dreng, der rider Hest; det svarer til det danske Lillehans, Hansemand og er fra først det samme som Johannes. Det er mærkeligt, at Afledninger af Navnet Johannes i mange Sprog knyttes til noget komisk eller mindre kjønt, f. Ex. vort Smalhans, Pralhans, Storhans, tysk Hanswurst, Bauerhans, Saufhans (Dranker), italiensk Zanni (Harlekin), fransk Jean Potage, ogsaa faire Jean (gjøre til Hanrej). Vort Hanrej, tysk Hahnrey, kommer vist af det franske faire Jean (Jeanrey).

Engelskmændene elske imidlertid ikke alene Heste, men ogsaa andre Dyr. Raa Elementer, der træffes i det engelske ligesom i ethvert andet Lands fine Selskab, fandt saa vel som simple Folk stor Fornøjelse ved grimme Dyrekampe, baade med Hunde og Haner; men dette er siden 1835 forbudt ved Lov. Selskabet for Dyrenes Beskyttelse har ogsaa faaet sat igjennem, at Mishandling af Dyr medfører en Straf af 6 Maaneder paa strængt Arbejde; Prinsen af Wales, der er Formand for dette Selskab, blev paa sin Rejse til Indien af den spanske Konge indbudt til at overvære en Tyrefægtning; men han nægtede at komme, og han fik stor Ros derfor i sit Land. Af Hunde findes der 900,000 i de forenede Kongeriger, og Hundeskatten, der er 7 Kr. for hver, indbringer over 6 Mill. Kr. om Aaret [1]. Dr. *Krabbe* anslaar Tallet paa de løsgaaende Hunde i Danmark til over 100,000, og dertil komme Lænkehundene, saa Tallet i Virkeligheden er langt større (ved vore Kreaturtællinger tages ikke Hundene med); de koste 3—4 Mill. Kroner om Aaret [2]. Hver Sommer holdes der en stor Hundeudstilling i London, ja! Kjærligheden strækker sig endogsaa til *Æslerne*. Afdøde Lord Shaftesbury, der havde stor Medfølelse for alle nødlidende, de være to- eller firbenede, stillede sig for 16 Aar siden i Spidsen for et Selskab med det Formaal at skaffe Londons Æsler en bedre Behandling, og siden den Tid holdes der hvert Aar en Udstilling af saadanne Dyr. Den varer to Dage, og Udstilleren faar 6 Kr. som Erstatning for Tab af Tid og Penge, og for hvert Dyr, der er vel holdt og viser, at det er kjærlig behandlet, udstedes der et smukt Certifikat. Ved Udstillingen 1887 var der over 200 Dyr, som fik et saadant og som gik om paa Pladsen, prydede med Sløjfer og Baand. Det kan ikke nægtes, at der er noget rørende i, at man saaledes tager sig af disse

---

[1]) The financial reform Almanach for 1887.

[2]) Tidsskrift for Veterinærer 1865, ligeledes samme Steds 1882.

skikkelige Langører, hvoraf saa mange trippe om paa Londons Gader, trækkende Vogne med Grønt, Blomster o. s. v. — Der er ellers en Ting ved disse Æsler, som er værd for os at tage under Overvejelse. Disse Dyr ere, som man véd, højst sjældne i Danmark, og de ere tillige meget stædige og dovne. Man fortæller almindelig, at vore Æsler ere komne fra Syden, og det kan vel tænkes, at denne sydlige Race er bleven daarligere ved at komme til et koldt Vejrlag. Londons Æsler komme fra Ireland, hvor de have været fra meget gammel Tid, og hvor de ere overordenlig almindelige. Disse Æsler ere ingenlunde saadanne lade Skabinger som vore, de løbe rask af Sted, og ved at tale med deres Ejere hører man, at de have mange fortrinlige Egenskaber. Et saadant Æsel koster i London 50 Kr., og da det nu tillige lader sig nøje med langt tarveligere Føde end en Hest, synes der at være Grund til at overveje, om vi ikke skulde skaffe os nogle af den irske Race; mangen Smaamand hos os kunde sandelig være tjent dermed. "Bær' *Asenet* end Vin, det drikker dog Vand" — "belæsset som et Asen", sige vore Ordsprog saa træffende om dette Dyrs Tarvelighed og Udholdenhed.

En væsentlig Grund til at vedligeholde Londonnernes Kjærlighed til al Slags Idræt er, at der rundt om i Byen findes store Omraader, som ikke ere udlagte til Gader eller Pladser, men til *Parker*. Ved en saadan Park maa man nu ikke tænke sig en Have som f. Ex. Frederiksbergs eller Søndermarken og heller ikke noget som Ørstedparken; den er snarere som en af vore Fælleder, kun med den Forskjel, at den hist og her har kjønne Haveanlæg og en Mængde Træer; vi bør kalde dem Lystskove, man hører i dem mange Sangfugle, ogsaa Nattergale. Den største Del af Parkerne er udlagt til Græs, og der er tillige det mærkelige derved, at Folk ikke alene holde sig paa Spaserevejene deri, men ogsaa have Lov til at vandre omkring i Græsset.

Paa en smuk Dag ser man overalt en Mængde af Mennesker, der tumle sig omkring paa Græsfladerne eller ogsaa ligge udstrakte og faa sig en Lur. Disse Parker, der findes rundt omkring i Byen, have en uhyre Udstrækning; thi de udgjøre ikke mindre end 3300 Tdr. Land eller en Tredjedel af Amager; $^{1}/_{18}$ af "Indre London" er udlagt til Parker. Det er ikke svært at indse, hvilken Indflydelse de maa have paa Sundheden, og da man ved en god Spaseretur let kan naa hen til en af dem, er det ikke vanskeligt paa en hed Sommerdag at komme til at aande; man har med Rette kaldt dem "Londons Lunger." Et andet virksomt Hjælpemiddel i saa Henseende er selvfølgelig Temsen, med hvis rask glidende Bølger en vældig Aare af frisk Luft idelig føres tværs igjennem Byen. London er ogsaa en af de sundeste Byer i Verden; thi Dødeligheden der udgjør kun $21^{4}/_{10}$ for hver Tusinde, medens den f. Ex. i Kjøbenhavn, Berlin og Paris er over 26 og i Hamburg 25 for hver Tusinde [1]).

Livet i disse Parker om Sommeren, særlig Løverdag Aften og om Søndagen, er højst tiltrækkende for den fremmede. Den største af dem alle er Regent's-Park; den indeholder 350 Tdr. Land og altsaa er næsten tre Gange saa stor som Nørrefælled, der er 127 Tdr. En hel Del af den ligner en Skov, og den har en Sø med Flokke af Ænder, Gæs, hvide og sorte Svaner. En Spaseretur omkring den er 3 Fjerdingvej eller saa langt som fra Kjøbenhavn til Charlottenlund. En stor Del af den bruges til en prægtig botanisk Have med glimrende Blomsterudstillinger om Sommeren og en anden Del til den zoologiske Have, den smukkeste i Verden. Regent's Park ligger i Nordvest af London, i Sydvest ligger Battersea [bættersi] Park, i Sydøst Greenwich [grinitsj] Park og i Nordost Victoria Park; i dem alle ere store Strækninger lagte ud til alle Slags Spil, Bold, Lawn [laan]

---

[1]) *Bazalgette.* S. 16.

Tennis o. s. v., og Drenge saa vel som voxne more sig der i hundredevis. Inde i selve Byens vestlige Del ligge St. James-, Green- og Hyde Park tilligemed Kensingtongarden; St. James Park har en Mængde Vandfugle, hvoraf adskillige efter Sigende skulle nedstamme fra Stykker, som Karl II for over 200 Aar siden lod sætte i den; Green Park er særlig udlagt til Græs, og man glæder sig her ved at se en Mængde Faar, der gaa og græsse saa fredelig, som om det var langt ude paa Landet [1]).

Den interessanteste af disse Parker er *Hyde Park*, der uden nogen synderlig Afbrydelse fortsættes i Kensingtongarden; de ere tilsammen næsten 4 Gange saa store som Nørrefælled. Imedens alle de andre Parker blive lukkede om Aftenen, staar *Hyde Park* aaben til Kl. 12, og den er i visse Maader et Midtpunkt for Livet i London. I "Sæsonen" eller de første Sommermaaneder, i hvilke den fornemme Verden opholder sig i Byen, har man her et Syn, hvortil man ikke kan opvise noget tilsvarende i Verden, det er den saakaldte *Rotten row*, svarende til Corsoen i Italien; det underlige Navn forklares af nogle som Route de roi, Kongens Vej, efter andre kommer det af Ordet rotteran,

---

[1]) I Drurylane og forskjellige andre Steder saa jeg Børn spille, hvad der i Jylland kaldes "*Hoppenskok*" og i Kjøbenhavn "Paradis". Paa min Forespørgsel fik jeg at vide, at det paa engelsk hedder "hopp scotch", altsaa det samme som i Jylland. *Skeat* (Etymologicial dictionary of the English language. Edit. II. Oxford. 1884) forklarer dette Ord som kommende af engelsk hopp, at hoppe, og scotch, at støde, slaa med smaa Slag, i provincial-engelsk ogsaa at skætte (Hør); scotch hænger sammen med dansk skætte, norsk skaka, at skubbe, støde, svensk skäkta, at skætte. Det er rimeligt nok, at denne Børneleg, som er fælles for England og Norden og har det samme Navn, er et Vidnesbyrd for Fællesskab i meget gammel Tid. *Hübertz* (Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus. 3dje Bd. S. 402), giver en Fremstilling af Hoppenskok og spørger, om det ikke er samme Leg, som i England kaldes "hopp scotch". Nu er det sikkert.

at mønstre, fordi der her fordum holdtes militære Mønstringer. Nogle Timer hver Eftermiddag ser man her i hundredevis de eleganteste Kjøretøjer med prægtige Heste, pudrede Lakajer og Kudske, Herrer og Damer af den fornemme Verden, og fremdeles hundreder af Ryttere og Ryttersker paa Blodsheste, der koste, ikke hundreder, men tusinder af Pund. Imod at betale en Penny (8 Øre) faar man her en Siddeplads mellem tusinder af Tilskuere, og den fremmede bliver maalløs over for den Rigdom, som udfolder sig for hans Øjne; ingen Steds faar man klarere Forestilling om det britiske Folks Magt end her, netop fordi det er saa rigt. Paafaldende er det ogsaa at se, hvor mange skjønne Damer der findes i det engelske Aristokrati, og vi Danskere have en særegen Glæde derved; thi Prinsesse Alexandra, der ofte kommer i Hyde Park, ser netop ud som en af disse fine og skjønne engelske Ladyer. Det er derfor intet Under, at hun er saa populær hos Engelskmændene, hun ligner fuldstændig en af deres egne. — Men ved Siden af al denne Rigdom er der paa de Bænke, hvor Pladsen ikke koster noget, en hel Mængde "Bøller", der ikke eje en Penny og ikke vide, hvor de skulle faa en saadan fra [1]). Man kan være sikker paa, at det gløder inden i dem ved at se al denne Overdaad, og man maa nødvendigvis komme til at tænke: "Sæt, at alle disse Fyre slog sig sammen med de hundrede tusinde andre fattige og elendige i London; hvad saa?" Wat Tyler [waat tejlr] drog 1381 ind i Byen, ledsaget af 100,000 Mand; noget lignende kan godt komme igjen. — En anden Del af Parken er ikke mindre tiltrækkende, det er *Serpentinen* [tej] eller en stor Sø, som ligner en Flod; om Vinteren, under Islæg, er den Mødested for Skøjteløberne, om Sommeren paa en bestemt Tid om Morgenen og Aftenen, er den Badested, og man har paa en Søndag talt ikke mindre end

---

[1]) Navnet "*Bølle*" kommer mulig fra det engelske "bully" [baalli], der netop betyder det samme; hvor gammelt er dette Ord hos os?

12,000, som gik i Vandet der. I Modsætning til hvad der sker i de andre Parker, spiller et militært Orkester hver Aften om Sommeren og selv om Søndagen i Hyde Park.

Det er naturligt, at man, ved at færdes omkring i denne Park, kommer til at sammenligne den med, hvad man træffer anden Steds f. Ex. i Paris, og man spørger da, hvorfor der ikke findes Kafeer eller andre Forlystelsessteder dér ligesom f. Ex. i de elysæiske Marker i Paris. Hvor utroligt det end lyder, er Svaret dette: ”Nej! Aristokratiet og Rigmændene sætte sig derimod, de ville have Hyde Park og Rotten Row for dem selv”, og derfor maa baade den almindelige Engelskmand og den fremmede finde sig i at undvære mange af de Nydelser, han træffer i andre Byer.

Denne Aristokratiets og Pengenes Magt gaar ogsaa igjen paa mange andre Steder i Byen; jeg tænker herved paa *Squarerne* [skwæ] eller de mindre eller større Smaahaver, der findes paa mangfoldige Pladser i London; Trafalgar Square har dog ikke nogen saadan Smaahave, og trods Navnet er den altsaa ikke nogen Square. Den fremmede, der ikke kjender Forholdene, glæder sig naturligvis til, at han ikke langt fra sin Bolig har en saadan Square, hvor han ligesom i Paris kan finde Skygge eller Køling. Nej! han tager Fejl; disse Squarer ere næsten alle lukkede forsvarlig, og kun Omboerne, der mod Betaling have Nøgler, kunne komme derind; ”Folket” eller ”Pøbelen”, som andre maaske ville sige, maa nok saa pænt holde sig uden for. Der er en Lord Meath [mīd], som har sat sig til Opgave at faa disse Squarer tilgjængelige for alle, og han har bl. a. sagt, at ”skjønt det britiske Kejserrige har flere Træer end nogen anden Stat i Verden, gaa Londonnerne og sukke efter Skygge”. Han vil naturligvis faa Ret, Squarerne ville blive lukkede op, og Hyde Park vil tillige blive vristet ud af Rigmændenes Hænder. Hvor stor Pris Londonnerne sætte paa deres Parker, kan man se af Historien om Georg IIdens

Dronning, der spurgte Ministeren Robert Walpole [waalpol], hvad det vilde koste at omdanne St. James Park til en Slotshave, der skulde holdes lukket for Publikum. "Tre Kroner!" svarede Ministeren nok saa tørt.

Den danske Mand, der vandrer om i disse Parker, kommer let til at gjøre en Sammenligning med Hjemmet. Kjøbenhavn tiltager i rivende Hast og udvider sig paa alle Kanter. Vi mindes jo imidlertid nok, hvorledes det gik med Nørrevold-Kvarteret, hvor Kommunen solgte og solgte Grunde uden at tænke paa at tilbageholde Strækninger, der kunde bruges til Skoler o. s. v. Den Tid stunder til, da Nørrefælled vil blive tilbygget; det var ønskeligt, om man dér vilde udlægge Pladser f. Ex. til Fornøjelser, som styrke Legemet. Et saa stort Omraade som denne Fælled, med Græsflader og Smaagrupper af Træer og omgivet af Villaer eller lignende Bygninger paa forskjellige Sider, vil sandelig blive baade til Pryd og til Nytte.

IV. Hviledagen i London.

Naar man taler om den ugentlige Hviledag i London, vilde det være urigtigt at holde sig til Søndagen alene; denne Hviledag begynder nemlig for de fleste Folks Vedkommende allerede Kl. 2—3—4 om Løverdagen. *Løverdag Aften* bliver der ogsaa mangfoldige Steder holdt Gudstjeneste. Dette gjælder saaledes ikke alene om Hyde Park, hvor man for Resten hver Aften træffer Mænd eller Kvinder, som holde religiøse Foredrag men ogsaa om mangfoldige Gadehjørner. Det er mærkværdigt nok, hvorledes Religionen gjennemsyrer Alting, og paa hvor mange Maader den viser sig. Naar vi læse i Englands Historie, undres vi over Udtrykket "For Kirke og Konge", der var Krigsskriget hos Stuarternes Tilhængere; men et saadant Udtryk træffe vi selv i vor Tid, og ved Illuminationen ved Dronningens Jubilæum saa jeg til min Forbavselse et Hus med Flammeindskriften: "For Dronningen og Kirken". Der er et Ord i engelsk, som gaar ud paa det samme. Det er ikke passende at spørge en Engelskmand, om han er "fri" i Dag, thi en Engelskmand er *altid* fri; man skal spørge, om han har "Helligdag" (holiday); "Ferie", selv om den varer en Maaned eller mere, hedder paa engelsk "Helligdag".

Ved Siden af dette religiøse Røre ere alle Forlystelsessteder fulde Løverdag Aften, altsaa ligesom Søndag Aften hos os; om Søndagen er derimod Alting lukket. Des værre

yde *Drikkestuerne* (public houses) en af de vigtigste Morskaber om Løverdag Aften og om Søndagen, og enhver, der har Øje for det engelske Folks store Dygtighed, maa med Vemod eller Modbydelighed se paa Livet i disse Drikkestuer. En saadan Stue, der ofte oplyses med mange Gasflammer, har gjærne ikke andet Bohave end et Skænkebord (bar) samt de forskjellige Ankere eller Flasker til Øl, Whisky, o. s. v. Man kræver ind, hvad man ønsker, man nyder Varerne staaende, ikke siddende, og man betaler strax. Vort Ordsprog "Man kan nok borge en Mand et Krus Øl, mens han drikker det", gjælder ikke her. Der fortælles tit, at Engelskmændene nyde Drikkevarerne staaende — ogsaa mange Restauranter have Skænkeborde, ved hvilke man nyder Maden staaende eller ogsaa siddende paa smaabitte Stole — fordi de "ikke have Tid"; men det er ikke saa. De holde af at tage noget til sig paa denne Maade, og man ser dem mange Steder staa og drive halve Timer ved et saadant Skænkebord. Det er naturligvis ikke tiltalende for os andre. Der er i Byen en 10,000 Drikkestuer, og i de fattige Kvarterer er der Gader, hvor hvert 4de—5te Hus har en saadan. Man har gjort en Regning over deres Udstrækning; dersom hver af dem i Tværmaal har en Forside paa 10 Alen, ville de, stillede paa Rad, danne en Linje, der er 8½ Mil lang eller længere end fra Kjøbenhavn til Ringsted.

Man fatter nok, at det fortrinsvis er Arbejdere, Smaahaandværkere eller lign., som søge til disse Drikkestuer dog vel at mærke, ikke alene Mænd, ogsaa Kvinder og ikke mindst de værste Tiggere. Det er forbavsende, hvor mange *Tiggere* man møder i denne By, og tillige, at man møder dem overalt, selv i de fineste Kvarterer. En hel Del af dem kan man kalde "de lovlige", i det de dog byde en noget, naar de tigge, det være f. Ex. Tændstikker, Blyanter, Synaale, Buketter, snurrende Toppe, dansende Smaadjævle, hoppende

Frøer i det uendelige. Til denne Klasse høre ogsaa Gadespillerne af alle Slags, med Fløjter, Violiner, Lirekasser eller Harper; Harpen er nemlig vedblivende et Yndlingsinstrument i England, selv hos private Folk. Gadespillerne tjene heller ikke daarlig, især i Fattigkvartererne, og det er morsomt at se de mange, baade Børn og voxne, som danse omkring paa Gaden efter deres Toner. En særegen Slags Gadespillere ere unge Mennesker, der "lege" paa Trommer og Piccolofløjter og ikke have andre Instrumenter; Folk sætte Pris paa denne gyselig ensformede og buldrende Musik, og ved større Sammenkomster i det fri om Sommeren er det ikke sjældent at leje en saadan Flok Musikanter, der da i timevis hamre løs paa Kalveskindet eller puste sig hæse i Fløjten. Det sætter os langt tilbage i Tiden; thi hos *Troels Lund* ser man [1]), at en lignende Musik almindelig fandtes hos os for 300 Aar siden, og at vi ved "Spillemænd i snævrere Forstand vistnok kun forstod Trommeslagere og Pibere". En Musikant er godt kjendt Byen over; det er en net, velklædt Kvinde, der, under Ledsagelse af sin Mand paa et Haandorgel, blæser rigtig godt paa Kornet. Man maa agte hende, fordi hun tjener Brødet paa denne, vistnok hæderlige, men aparte Maade. — Andre af Tiggerne kan man kalde "de ulovlige"; thi de byde en ikke andet end et Tiggeransigt, der mangen Gang ved den røde Næse noksom tilkjendegiver, hvorfor vedkommende ikke er blevet andet end Tigger. For alle disse Folk er Trylleordet "penny, penny", og man kan være sikker paa, at Flertallet af dem, naar de bare faa lidt paa Lommen, strax søge til Trylleslottet, Drikkestuen, for at nyde Trylledrikken, Whiskyen. En Vandring Løverdag Aften omkring i Fattigkvartererne kan være livlig nok, fordi hele Gader da ere fulde af Haandvogne med alle Slags Handelsvarer; men man gribes der mangen Gang af Modbydelighed, fordi man møder

---

[1]) Sjette Bog. 1884. S. 152.

Flokke af drukne Mænd og Kvinder. Hvor udbredt Drukkenskaben er, kan man godtgjøre ved en lille bitte Ting. Der er et Selskab, som ved frivillige Bidrag har indrettet og vedligeholder 800 meget smukke Drikkefontæner for Mennesker og Drikketruge for Dyr; man regner, at 300,000 Mennesker ty dertil paa en hed Sommerdag, og ved et eneste Vandtrug har man i 24 Timer set 1800 Heste staa og drikke. Dette er tilvisse smukt, men sørgeligt er det at læse Selskabets Opfordringer til Bidrag; thi deri staar bl. a.: "Tusinder af Mennesker, unge og gamle, som nu slukke deres Torst ved vore Drikkefontæner, vilde rimeligvis være gaaede ind i Drikkestuerne." Kun i England er et saadant Avertissement tænkeligt.

Det er mærkeligt, at Trafalgar Square er et Sted, hvor en Mængde hjemløse søge deres Nattekvarter. Jeg talte der en Aften 250. som sad eller laa paa Stengulvet, og en Politimand, med hvem jeg gav mig i Snak, fortalte, at der undertiden var indtil 500; de gjøre sig det hyggeligt der. de vaske sig om Morgenen i Bækkenerne ved Vandspringene og tage sig undertiden et Bad deri; en Morgenstund ringede det paa Døren i et nærliggende Hus, det var en af Konerne fra Squaren, som kom med sin Tepotte og bad om lidt varmt Vand til sin Te. — Ak, hvor sørgeligt at se alle disse Stakler! En af dem kom en Dag og bad mig læse en Artikel i et Blad, han havde i Haanden. Artiklen havde til Overskrift "Paradisets Glæder". "Bare jeg havde en Shilling", sagde Tiggeren, "saa maatte de andre gjærne have alle Paradisets Glæder for mig!"

Der er saa tit bleven fortalt, at *Søndagen* er kjedelig i London; men jeg har ikke fundet det. Det gjør tværtimod godt en Gang imellem at blive fri for al denne Summen, al denne Mylr. og man kan da rigtig komme til at se Ydersiden af Bygningerne uden at blive forstyrret. Det er yderst mærkeligt at gaa omkring i Gaderne en Søndag Mor-

gen; thi alle Udsalgssteder ere lukkede, og der er næsten ingen Mennesker at sé. Først naar Kirketiden stunder til, Kl. 10—11, begynder der at komme Folk paa Gaden, alle med deres Salme- eller Bønnebog i Haanden; men det varer kun kort, saa er der tomt igjen. At faa noget at spise eller drikke uden for sit Hus, maa man ikke tænke paa; thi de fleste Restauranter lukke først op Kl. 6, og det er kun en ringe Del af dem, som tillige have aabent fra Kl. 1—3; Posten omdeles ikke, der gaar ingen Jærnvejstog i Kirketiden om Formiddagen, af Vogne ser man kun nogle Omnibusser og nogle faa Drosker. Hen paa Eftermiddagen kommer der mere Liv, og, hvis Vejret er godt, søge Folk da til Parkerne eller ud paa Landet i Byens Omegn. Det ser nydeligt ud med disse Folk; thi de ere i Reglen smukt klædte, og alle, selv gamle Mænd, have om Sommeren en lille Buket i Knaphullet. Linnedet skinner af Hvidhed, og der sørges særlig for, at Halstørklædet, som bæres i mange Former og Farver, er rigtig smukt. Faar man Øje paa dette, synes man at kunne forstaa, at den navnkundige "Beau" [bo] eller Modeherre *Brummel* [brøml], erklærede, at det er Halstørklædet, som skaber Manden. Han fortjente Navnet "Dandyernes Konge"; thi dette Ord, der hænger sammen med det franske dandin, en dum Fyr som f. Ex. Moliéres George Dandin, vil sige en, som lever for at udmaje sig, og det gjorde han frem for nogen.

Dersom Vejret er daarligt, ikke at tale om Vinteren, da London efter alles Sigende er et højst trøstesløst Opholdssted for den fremmede, maa man selvfølgelig være forberedt paa at kunne holde sig inden Døre. Har man ikke Lyst til om Søndagen at tage paa Landet, bør man gaa i Kirke, hvortil der sagtens kan findes en passende Tid; thi i de fleste Kirker er der Gudstjeneste tre Gange hver Søndag. Det rimeligste er, at man først og fremmest ser at overvære Gudstjenesten paa et af de Steder,

hvor *den engelske Statskirke* viser sig i sin Glans, altsaa i Westminster-Abbediet eller i St. Paul. Vi vide alle, at denne Statskirke har bibeholdt en Del af de romersk-katolske Kirkeskikke, og jeg vil tilstaa, at det har gjort et dybt Indtryk paa mig at overvære dens Gudstjeneste. Den Tarvelighed, som viser sig i vore Kirker, er der ikke Spor af, i det adskillige Præster og en Række Sangere, voxne og Drenge, alle hvidklædte, gaa op til Alteret, naar Tjenesten skal begynde. En stor Del af Gudstjenesten bestaar i Musik, dels en Slags Reciteren af Bønner, der sker halvhøjt af Menigheden, dels af Kor- og Solostykker, der udføres af Kirkens Sangere. Saa vidt vides, have vi ikke paa dansk noget om den særegne Kirkemusik i England, og jeg kan naturligvis ikke indlade mig paa at skildre den i det enkelte; men jeg vil indstændig raade enhver, der rejser til London og som har Sans for Musik, til ikke at glemme at sætte et saadant Kirkebesøg paa sit Program. Musikken er højst mærkelig, baade Recitationen og selve Sangstykkerne, og den er overordentlig skjøn; Prækenen varer en Snes Minuter. Man ser ingen Fattigfolk i disse Kirker; det er ikke som i de romersk-katolske Lande, hvor ogsaa Pjalterne ere velkomne.

Der er en anden Gudtjeneste, som ogsaa er interessant, fordi den er særlig engelsk, *Kvækernes* nemlig. Denne Sekt, der stiftedes 1648 af George Fox, hedder egentlig "Vennernes Samfund", og Navnet Kvækere opkom 1650, da Fox maatte møde for Magistraten i Derby og der brugte det Udtryk, at Dommeren skulde "quake" [kwǟk] eller skælve "for Herrens Navn". Fordum betragtede man disse Folk med Mistro; men i de senere Tider har man set, at man har taget Fejl, og at de gjennemgaaende ere meget hæderlige. Som man véd, havde de ogsaa mange særegne Skikke, hvoriblandt, at de sagde "Du" til alle; paa Fox's Tid tiltalte man nemlig finere Folk med "De", og simplere Folk med

"Du", men nu siger man "De" til alle, selv Forældre til deres Børn. Alt saadant er dog forsvundet. Jeg gik en Søndag hen til denne Sekts Forsamlingshus og blev yderst venlig modtaget, da jeg, som naturligt var, fortalte Manden ved Indgangen, at jeg var fremmed. Jeg kom ind i et stort Rum uden nogen særlig kirkelig Prydelse. Det havde et hvælvet Loft af Egetræ og ligeledes Egetræspaneler, i Baggrunden var der et ophøjet Sæde med tre Mænd og tre Kvinder. I denne Hal sad der en halvhundrede Mænd, Kvinder og Børn, klædte ligesom vi andre og tillige meget net; de hørte aabenbart til Middelklassen. Overraskende ved Indtrædelsen var det at mærke den fuldstændige Stilhed, de sad alle i dybe Betragtninger, de fleste med Haanden for Øjnene. Dette varede en halv Time, hvorefter Formanden rejste sig og holdt en Tale paa en halv Time, atter dybe Betragtninger i en fem Minuter, saa en kort Bøn af et mandligt Medlem, fulgt af dybe Betragtninger, saa nok en Bøn af et kvindeligt Medlem, fulgt af dybe Betragtninger. Tilsidst satte Formanden Hatten paa, og alle fulgte Exemplet; Gudstjenesten var forbi [1]).

Der er i London ikke mindre end 1100 Steder, hvor der holdes Gudstjeneste, og heraf høre de 800 til Statskirken — kun disse kaldes "Kirker", de fleste andre hedde "Kapeller" — og "Generalregistrene" fortælle os tillige, at der er 170 forskjellige Religionssamfund i Byen. De 40,000 Jøder have 17 Synagoger, og "det nye Jerusalem", hvis Stifter, Svenskeren Swedenborg, døde i London 1772, har 8 Kapeller. Smukt er det med den Tolerance, der hersker imellem de forskjellige Trosbekjendelser; de mange forskjellige Gudshuse ligge fredelig Side om Side. For ikke at fremkalde Misstemning bliver der heller ikke ved Folketællingerne spurgt om Religionen. Kun fra Ireland har man

---

[1]) Om Gudstjenesten i *Spurgeons* [spørgsjn] "Tabernakel" og hos Dissenterne henvises ellers til Pastor Plenges nævnte Bog.

nøjagtige Opgivelser, og Tallene paa den eller den Religionsform i de øvrige Landsdele ere blot løse Overslag. England har da ogsaa haft nok, ja, mere end nok af Religionskampe.

Enhver velopdraget Engelskmand regner det for Pligt at gaa i' Kirke, i det mindste én Gang om Ugen, og der er fuldt i alle Kirker. Spørger man, om Folk ere tilfredse med denne fuldstændige Hviledag, vil man næsten alle Vegne faa det Svar: "Ja! vi sætte stor Pris paa, at vi saaledes kunne udhvile os", og heri ligger ogsaa Forklaringen af, at de *offentlige Samlinger* holdes lukkede om Søndagen. Der har imidlertid i en Aarrække været stærkt Røre for at faa dem lukkede op, og selv Prinsen af Wales, der har været meget omkring i Verden og derfor ser fordomsfrit paa mange Ting, interesserer sig meget derfor. Det høje Præsteskab i Overhuset, Ærkebisperne og Biskopperne, sætter sig imidlertid stadig imod enhver Reform paa det kirkelige Omraade. Imod Tilladelsen til, at de almindelige Kirkegaarde blive brugte af andre end Statskirkefolk, stemte de saaledes næsten alle, flere Aar igjennem; imod Tilladelsen til at gifte sig med sin afdøde Hustrus Søster stemte de alle, 22 i Tal, og et saadant Ægteskab, der er hyppigt i England, hvor Præsten til Vielsen ikke kræver mange Bevisligheder, er stadig uden Lovskraft. Præsteskabet er ogsaa imod, at Samlingerne blive aabnede om Søndagen; men, efter hvad der siges, vil denne Modstand ikke kunne vare længe. Et Spørgsmaal, der tydelig nok hænger sammen dermed, skjønt det ikke siges højt, er, at Drikkestuerne skulle lukkes den hele Søndag. Aristokratiet, fulgt af de høje Kleresi, vil ikke gaa ind derpaa; thi hvad bliver Følgen? Folket, der nu finder sin største Glæde i at drikke, vil da give sig til at politisere, og saa er det ude med Faavælden. Som det er nu, har den simple Londonner om Søndagen Valget mellem

"Biblen og Øllet, Evangeliet og Whiskyen" [1]); han vælger Drikkevarerne. — En velskrevet Artikel i "Daily Telegraph" fra 1887 forklarer, at det var bedre, man gjorde ligesom i Paris, hvor Folket drager ud paa Landet fra den tidlige Søndagmorgen eller hvor det vrimler af jævne Folk i alle offentlige Samlinger; thi saa "kunne vi blive fri for det ækle Syn uden for Drikkestuerne, hvor en hel Del staar og driver og bare venter paa, at Klokken skal blive ét, saa de kunne drikke sig fulde". Der er noget deri. — Som Forholdene ere nu, kommer man til at mindes *Kristian* VItes Forordning af 21de Marts 1738. Nogle Linedansere og Skuespillere havde under Viborg Snapsting givet Forestilling paa en Søndag, og den devote Konge bød da: "Ingen Comediantspillere, Linedansere, Taskenspillere eller de, som holde de saakaldte Lykkepotter, maa herefter indfinde sig udi Danmark og Norge for deres Spil og Exercitier der nogensteds at forestille og øve". Det manglede bare.

---

[1]) *Max O'Reil.* John Bull and his island. London (uden Aarstal). — Denne Bog, der er skrevet paa fransk og oversat paa engelsk af Forfatteren, er meget morsom, men tillige højst ondskabsfuld imod Engelskmændene; fraset Overdrivelserne, indeholder den mange træffende Be mærkninger. Man har i England svaret ham med en Bog, der hedder "John Bulls Nabo", af en "brutal Brite".

V. British Museum.

Vil man tale om Londons Samlinger, er det i sin Orden at begynde med den, der har det stolte Navn "British Museum"; Ære den, som Ære bør [1]).

Oprindelsen til dette Museum skyldes den dygtige Læge *Hans Sloane* (slovn), der hørte til disse Samlere, hvoraf man fordum havde saa mange. Under et Ophold paa Jamaica fik han fat paa en hel Mængde Ting, naturhistoriske saa vel som etnografiske, og efter sin Hjemkomst blev han ved at øge denne Samling indtil sin Død 1753. Han vurderede selv sine Sager til en Mill. Kr.; men han overlod den til Staten for mindre end Halvdelen. 1759 blev Museet aabnet for Publikum i en dertil indrettet Bygning; men efterhaanden voxede Indholdet saa stærkt, at man maatte skaffe andre Lokaler, og fra 1823—57 fik man den nye Bygning i Orden. Bygmesteren er *Robert Smirke*, og han har vist en overordentlig Dygtighed derved. Allerede det ydre er imponerende. Et Midterparti med to fremragende Fløje og med en vældig jonisk Søjlegang ligger bagved en med et stort og prægtigt Jærnrækværk omgivet Græsflade, og det indre svarer dertil; thi Rummene ere alle ikke alene meget store og høje, men ogsaa byggede i, hvad man kunde kalde en massiv Stil. Hvor stort British Museum er, faar man en

[1]) De historiske Oplysninger i det følgende skyldes *T. Nichols.* A handy-book of the British Museum. London. 1870.

Forestilling om, naar man hører, at der hver Dag er posteret ikke mindre end 23 Politimænd foruden Museets egne Betjente derinde, og at det gjæstes af en Mill. Mennesker om Aaret. Da der kommer saa mange Mennesker, har man praktisk nok i Bygningen en Kafé, hvor man kan faa baade varme og kolde Retter, og der er tillige nette "Aftrædelsesrum" ("lavatory" [lævætori], som det hedder paa engelsk). En stilfuld lille Ting, man strax lægger Mærke til, er to Drikkefontæner ved Indgangen; Metalskaalene, som høre dertil, ere Kopi efter et smukt græsk Mønster. Museets Indhold er, som man vil se i det følgende, højst forskjelligt og nok til at danne en hel Række Museer; de naturhistoriske Samlinger, der før udgjorde en Del deraf, ere for nogle Aar siden flyttede til en ny og pragtfuld Bygning i Syd Kensington, men de staa fremdeles under British Museums Styrelse.

Den *ægyptiske* Samling fylder 6 vældige Sale og har ikke sin Lige i Verden. Der findes her hele Rækker af Kister med Mumier og en Mængde af alle Slags mindre Sager af Metal, Glas, Ler o. s. v., som ere fundne i Gravene, ligeledes en Mængde Tøjer og Papyruser. Fremdeles er der en hel Række kæmpestore Figurer af Basalt eller Granit, hvoraf alene Førselen f. Ex. fra Nubien maa have slugt uhyre Summer, saa meget mere som man i de fraliggende Egne maa bringe alt med til Førselen, Brædder, Søm, Halm, Papir o. s. v. Imellem disse Sager er Rosettestenen, med en Indskrift, dels i den egentlige Hieroglyfskrift, dels i den saakaldte demotiske Skrift og endelig i en græsk Oversættelse, i hvilken der siges, at de alle tre indeholde samme Text; Engelskmanden Young var den første, som gav den egentlige Nøgle til Forklaringen af Stenens Indskrift, og senere kom Franskmanden Champollion til. Denne Sten har været Indledningen til et helt nyt historisk og sprogligt Studium, der i vore Dage er bleven saa vigtigt. Nu læse adskillige

Ægyptologer den indviklede Hieroglyfskrift lige saa let som en Bog, skreven i et af Kultursprogene.

Den *assyriske* Samling fylder 4 Sale og har heller ikke sin Lige i Verden. Den skyldes dels Layard [læjard], der foretog store Udgravninger i Ninive, og dels George Smith, der har samlet en Mængde Ting af forskjellige Slags omkring i Mesopotamien. Ogsaa her forbavses man over Størrelsen af Stenmasserne, og tillige over den Mængde smaa Teglsten med Kileskrift, som findes her.

En tredje Afdeling inderholder Oldsagerne fra den *klassiske* Tid, fra Grækenland og Rom; ogsaa disse fylde en Del Sale, og her lægger man først Mærke til Fidias's Arbejder fra Parthenon, som Lord Elgin [-gin], der var Minister i Konstantinopel, 1801—3 bragte til England med en Udgift af 1,200,000 Kr. og solgte til Regeringen for det halve, og da særlig den Frise, der prydede Ydersiden af det indre Tempelhus. Det er unødvendigt at dvæle ved disse Arbejders Betydning for den nyere Tids Kunst; Canova regnede det som sit Livs højeste Lykke, at han kom til England og saa dem der, og han tilføjede, at man burde rejse Altre til Ære for Lord Elgin. Her er fremdeles en Mængde Sager fra Lycien og fra Halicarnassus i Karien. Disse sidste høre til det saakaldte Mavsoleum, der rejstes af Dronning Artemisia til Minde om hendes Ægtefælle, Mavsolus; det var længe et af Verdens Underværker — Navnet "Mavsoleum" for et Gravminde er taget derefter — og gik under ved et Jordskjælv i det 12te Hundredaar; Stratford de Reddcliffe skaffede disse Ting til England 1846 [1]). Og saa er der den romerske

[1]) En af de fire Figurer ved Foden af "*Hesten*" paa vort Kongens Nytorv forestiller Artemisia. Dronning Charlotte Amalie lod af sine egne Midler, der vistnok vare ringere end hvad Kristian den femte gav sin Frille, Sophia Moth, rejse det store Mindesmærke, og hun satte sig selv, allegorisk, ved Foden deraf. De andre Figurer forestille Alexander, Herkules og Minerva.

Afdeling med 150 antike Buster og Statuer, hvoriblandt flere af høj Rang, saa som den skjønne Townsley Venus — Townsley var en Engelskmand, hvis store Samling indlemmedes i British Museum — og den navnkundige Clytia-Buste, maaske en romersk Kejserinde. Endelig er der en uoverskuelig Mængde af antike Vaser og Broncer.

Museet indeholder fremdeles en hel Mængde *forhistoriske* Sager, hvoriblandt ogsaa adskillige fra Danmark, og en meget stor Samling af Ting fra *Midalderen,* en vældig *etnografisk* Samling, der dannedes af Christy og i nogle Retninger staar over, i andre under vort etnografiske Museum, en af de første *Medaillesamlinger* i Evropa, en umaadelig Samling af *Haandtegninger, Raderinger* og *Kobberstik* o. s. v.

Der er en Samling, som altid vækker Folks Interesse i høj Grad, *Haandskrifterne* nemlig af navnkundige Folk. Smukt udstillede i Montrer og med en trykt Oplysning ved Siden af, finder man Haandskrifter af engelske og fremmede Herskere, Haandskrifter og Originalmanuskripter af de navnkundigste Folk alle Vegne fra; engelske Digtere og Statsmænd, Morten Luther og Melanchton, Michel Angelo og Rembrandt, Galilei og Descartes, Beethoven og Mendelssohn o. s. v. Vi Danskere savne én Haandskrift, Thorvaldsens; mon der ikke skulde være nogen i Danmark, som af Kjærlighed til Fædrelandet vilde give en saadan til British Museum? — En særegen Interesse knytter sig til en enkelt af disse Haandskrifter, *Shaksperes*; thi man faar derved at vide, hvorledes han selv har stavet sit Navn [1]). Uagtet han først døde 1616, kjender man blot 3 Haandskrifter af ham, alle kun med Underskrift fra ham selv. Den ene findes i Museet i Guildhall og er bleven betalt med 16,000 Kr., den anden i British Museum har kostet 55,000 Kr., den tredje

---

[1]) *F. Madden.* Shaksperes autograph. 1837.

er i Museet i hans Fødeby, Stratford ved Avon. Hans Navn er bleven skrevet paa forskjellige Maader, saaledes Shaxpeare, Schackspeare, Shakspeare, Shagspere o. s. v., 24 i alt; men hans egen Underskrift viser, at han har skrevet sig Shakspere, og denne Form er nu almindelig vedtaget i England. —

W. Shaksperes Underskrift.

Engelskmændene have stor Interesse for Haandskrifter, og man finder Samlinger af dem i forskjellige Museer; ogsaa i Frankrig er det Tilfældet, og i Paris er der i Museet for "de nationale Arkiver" udstillet en overmaade smuk Samling, som dog vist meget faa Danskere have set [1]). Hos os er det meget faa, som have Interesse derfor; men det vil nok komme. Vi have jo i det store kgl. Bibliotek en smuk Samling, der kjøbtes efter Prof. *Abrahams*, og, naar den Tid kommer, da Biblioteket faar en ny Bygning, vil man forhaabentlig udstille en Del af denne Samling, fuldstændig gjort f. Ex. fra Gehejmearkivet og Raadstuearkivet, saaledes, at alle kunne faa den at se. Vi bør ikke sky noget Middel til at skaffe Folket Sans for Oplysning.

Til disse Afdelinger kommer endelig Museets *Bibliotek* eller "library" [lejbræri], som det hedder paa engelsk. Dette Ord hører til de mange gammeldags Levninger, vi finde i det engelske Sprog; i fransk brugte man fordum "librairie" (af lat. librarium) for et Bibliotek, men det er forældet, ligeledes i tysk

[1]) Styrelsen for dette Museum har udgivet et prægtigt Værk med ikke mindre end 1200 Facsimiler af Haandskrifter fra Merovingernes Tid til den franske Revolution (Paris. 1872).

"Librarey" eller "Librerei" (hos Luther), ogsaa i dansk "Liberie" (se f. Ex. Frederik den andens Brev af 11te Sept. 1585 om de Landkaart, der findes i "vort Liberie" paa Slottet i Kjøbenhavn [1]). Museets Bibliotek tæller $1\frac{1}{2}$ Mill. Bind og staar kun tilbage for Pariserbiblioteket med 3 Mill. (vort store kgl. Bibliotek tæller $\frac{1}{2}$ Mill.). Efter hvad sagkyndige Engelskmænd fortælle, er Biblioteket rigt i alle Retninger, og efter hvad jeg selv ved mine Studier har overtydet mig om, overgaar det i ét Punkt alle andre Samlinger i Verden, nemlig med Hensyn til gamle, trykte Landkaart, og denne Afdeling er tillige, hvad der er mærkværdigt, fuldstændig ordnet og katalogiseret [2]). Bibliotekets Ordning er mønsterværdig; der laanes imidlertid ingen Bøger derfra, man maa kun bruge dem paa Stedet. — Hvad der i højeste Grad overrasker os, som ere vante til de usle Læserum i vort store kgl. Bibliotek og i Universitetsbiblioteket, er *Læsesalen*. Den er nemlig umaadelig stor og overdækkes af en vældig Kuppel, fuldstændig som om det var en Domkirke; den er 100 Fod høj, kun 15 Fod lavere end Rundetaarn, og 130 Fod i Tværmaal eller det samme som St. Peters Kuppel i Rom. I Midten af Salen have Embedsmændene og Tjenerne deres Pladser, og der uden om ere Katalogerne, 2000 Bind i alt, opstillede saa praktisk, at enhver med Lethed kan komme til at se i dem. Fra Midtpunktet udgaa i Straaleform Borde med al Slags Skrivemateriale, ogsaa Penne, baade af Staal og Gaas i — England, Staalpennens Hjem, bruger man nemlig endnu hyppig Gaasefjer; man er konservativ! — og med Sæder for Læserne, 300 i det hele; ved Ydervæggene Salen rundt er et Haandbibliotek paa 20,000 Bind opstillet. Biblioteket er aabent hele Dagen

---

[1]) *E. Pontoppidans* Atlas. Tome I. 1763. S. XXI.

[2]) Underligt nok! Der er næsten ikke nogen dansk Oversættelse i Biblioteket af de mange engelske Forfattere; men denne Brist vil nu blive afhjulpen.

til Kl. 7 eller 8 om Aftenen, og, naar det er mørkt, oplyses Læsesalen ved elektrisk Lys.

I disse faa Træk er der givet en Udsigt over Indholdet af British Museum, et af de righoldigste og skjønneste, som findes. De aarlige Udgifter til dette Museum tillige med den naturhistoriske Afdeling deraf i Syd Kensington udgjøre — 3 Mill. Kr. Jeg er sikker paa, at det gaar mange andre som det er gaaet mig. Det er med Vemod, at man sidste Gang kaster et Blik paa denne skjønne Bygning, saaledes som den ligger der, magisk oplyst af det elektriske Lys, og man glemmer ikke let den Velvilje og Lærdom, man har mødt der.

VI. Andre Samlinger.

Alle have set eller hørt om de glimrende Kunstsamlinger i Dresden, Paris, Spanien og Italien; men kun de færreste vide, at der ogsaa i London er saadanne Samlinger af høj Rang. Sagen er imidlertid den, at disse Samlinger ere blevne til for ikke lang Tid siden, og at de have faaet meget store Øgninger, selv i de seneste Aar; de ere derfor endnu ikke komne ind i den almindelige Bevidsthed.

Det var i Overensstemmelse med den engelske Rigdom, at mange fremmede Malere i forrige Tider kom til England, hvor de bleve højt skattede. Henrik VIII og hans Adels- og Kjøbmænd bleve saaledes malede af Hans Holbein den yngre, der døde i England 1543, Karl I og hans Hoffolk udødeliggjordes af van Dyck, og Skjønhederne ved Karl IIens Hof maledes af Lely fra Westphalen og Kneller fra Lübeck; Rubens levede ogsaa længe i England. Smagen for Malerier var tidlig fremme ved det engelske Hof; Henrik VIII havde saaledes en Samling paa 150 Stykker, Karl I kjøbte Hertugen af Mantovas Samling for 1½ Mill. Kr., og der var paa hans Tid 1400 Stykker i de kongelige Paladser. 1650 vedtog det puritanske Parlament rigtignok, at alle disse Billeder skulde sælges — Forslag om, at nogle af Katedralerne skulde sælges til Nedrivning, gik heldigvis

ikke igjennem [1]) — og der kom Kjøbere fra hele Evropa til Avktionen; men de fleste Billeder kjøbtes af Privatfolk i selve Landet. Paa denne Maade kan man fatte, at der i mange fornemme Huse findes nogle af de skjønneste Perler, Kunsten har frembragt. Allerede Karl II bragte atter den kongelige Samling op til 1100 Malerier. Hvor mange ypperlige Malerier af gamle Mestre der findes i England, ser man ret hos *Waagen* [2]).

En offentlig Samling blev imidlertid først til 1824, da Parlamentet bevilgede én Mill. Kr. til Indkjøbet af 38 Malerier, der tilhørte Bankieren Angerstein; det var Grundlaget. I en Aarrække var denne lille Samling udstillet i Angersteins Hus; men den voxede i Tidens Løb saaledes ved Gaver og Kjøb, at den maatte have større Plads, og man byggede da *Nationalgalleriet* paa Trafalgar Square. Ogsaa her ligesom i British Museum og andre Steder overraskes man ved at se, hvad Privatfolk have givet til det offentlige. George Beaumont, en evnerig Dilettant og stor Mæcen i Malerkunsten, skjænkede saaledes 16 Stykker til en Værdi af 130,000 Kr. dertil, Robert Vernon ikke mindre end 177 og Wynn Ellis ikke mindre end 96 Stykker; den excentriske og tillige saa dygtige Maler Turner skjænkede fremdeles 100 af sine Oliemalerier foruden flere tusinde af sine Vandfarvebilleder og Tegninger dertil. Adskillige gav store Penge til Indkjøb, to Herrer saaledes hver 200,000 Kr. og en tredje endog en halv Million. — Men London er for stor til kun at have én offentlig Malerisamling. Da Nationalgalleriet ikke ligger langt fra Byens Midtpunkt, har Syd Kensington Museet for ikke længe siden ogsaa faaet en Mængde Malerier, særlig af engelske Kunstnere, og de ere udstillede paa to Steder, dels i selve *Syd Ken-*

[1]) *Guizot.* Historie de la revolution d'Angleterre. Vol. II.

[2]) Galleries and cabinets of art in Great-Britain. Bd. I—IV. London. 1854—57.

sington helt imod Vest og dels i *Bethnalgreen* [bætnælgrīn] helt imod Øst af Byen. Disse Malerier udgjøre i alt 600 i Olie foruden over 1000 Vandfarvebilleder. Ogsaa disse Arbejder ere for en hel Del skjænkede af Privatfolk, saaledes af John Sheepshanks, der har testamenteret over 200 Malerier dertil, og af Citykjøbmanden Dixen, der har givet en hel stor Samling. Læg nu alle disse Stykker sammen, og man vil finde, at ogsaa den engelske Hovedstad frembyder nok for den, der holder af Malerkunsten.

Naar man kommer ind i Nationalgalleriet, forbavses man over Rigdommen paa gamle Malerier af fremmede Mestre; alle de tidligere Skoler ere repræsenterede og tillige med glimrende Ting. Af baade de ældre og de yngre Italienere træffe vi saaledes de allerfleste Navne. Af Rafael findes ikke mindre end 6 Stykker, hvoriblandt Alterbilledet Madonna degli ansidei og den hellige Katrine fra Alexandria, af Perugino er der 3, af Michel Angelo 2, af Correggio 3 og af Andrea del Sarto 2 Malerier [1]). Af flamske og hollandske Mestre er der en stor Mængde — Roberts Peels Samling i Galleriet indeholder 70 saadanne Stykker — og deriblandt forskjellige Billeder af Rembrandt; et af hans Stykker er et Portræt af ham selv, mulig et af de bedste Portrætter, der nogen Sinde er malet. Af Spanierne er der ikke mange, men ypperlige Stykker, saaledes f. Ex. en Madonna af Murillo og en af hans Tiggerdrenge, af Velasquez et stort Billede af hans Velynder Filip den fjerde og af en død Kriger ("El Orlando muerto"). Der er sandelig meget at beundre i denne Del af Samlingen, og det var nok værd at vide, hvad en upartisk Kunstkjender vilde sige om denne Del af Galleriet i Sammenligning f. Ex.

[1]) I *Syd Kensington* findes et Alterbillede af Rafael, der meget ligner det i Nationalgalleriet, og her ere tillige den store Kunstners Kartoner til de navnkundige Tapeter i Vatikanet: Rubens saa disse Kartoner i Arras og fik Karl I til at kjøbe dem.

med Dresden. — Et Billede, der er laant Galleriet af Ejeren, Hertugen af Norfolk [fank], har en særegen Interesse for os. Det viser os nemlig en dansk Kongedatter i fuld Figur og er mesterlig malet af Hans Holbein. Det forestiller Kristjerns den andens Datter Kristiane eller Kristjerne; hun blev i en Alder af 13 Aar gift med den 41aarige Hertug Frans den anden Sforza af Milano, 6 Aar efter hans Død ægtede hun Hertug Frans af Lothringen og blev saaledes Stammoder til det sidste tyske Kejserhus og det østrigske Kejserhus [1]. Er der ikke en eller anden velvillig Sjæl, som vil skaffe os en god Kopi af dette ypperlige Kunstværk?

Men hvad man mest forbavses ved i Galleriet er *den britiske Skole*; den kan man nemlig kun faa en Forestilling om i London, og den er derfor ikke kjendt uden af dem, der have været derovre [2]. De tidligere engelske Malere gik udelukkende i fremmed Ledebaand, det være i Italien eller i selve England, hvor de i Privatgallerier fandt mange Forbilleder. Da opstod *William Hogarth* [hovgard], der saa godt som ikke var under fremmed Indflydelse. Han kom først i Lære hos en Guldsmed, der ligesom mange af sine Kaldsfæller fordum ogsaa var Kobberstikker, og han var sysselsat med at udgravere Vaabner og lign. for adelige Folk [3]. Han syntes dog ikke om Arbejdet der, og da han

[1]) *J. P. F. Kønigsfeldt.* Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter. 1856.

[2]) En Del af det efterfølgende skyldes *Francis C. Turner:* A short history of art (London. 1886) ligesom ogsaa det paa personalhistoriske Oplysninger saa rige *Katalog* over Nationalgalleriet (London. 1887).

[3]) De, der give sig af med dansk Kaarthistorie, ville vide, at Brødrene Mathias og Nicolaus Petersen, der stak de fleste af Johan Mejers Kaart i Dankwerths "Newe Landesbeschreibung der zwei Herzogthümer Schleswig und Holstein", ogsaa vare Guldsmede. (*Ed. Erslev.* Jylland. 1886. S. 164). Mathias Petersen har tillige stukket en hel Del Kobbere til Tolderen *Søren Terkelsens* Oversættelse af den navnkundige Hyrderoman Astræa: "Den Hyrdinde Astræa ved H. Hon. of Urfe først frantzøesk beskreven" o. s. v. (Lyk-Stad. 1646—48.)

havde udlært, gav han sig til at stikke i Kobber for Boghandlere. Hans tidligst kjendte Kobberstik er fra 1720; men han skaffede sig først et Navn 1726 ved 12 smaa Stik til Butlers [batlers] Hudibras [judibras], og senere stak han mange Billeder. Hans Indtægt derved var imidlertid saa ringe, at han mangen Gang ikke tjente mere end til Kobberet, og han blev da Maler; efterhaanden fik han et stort Navn, og han fortjener det. Det særkjendelige for ham er, at han skildrer det omgivende Liv som det er, uden at fordybe sig i Allegorier efter Oldtiden, saaledes som det var Skik paa hans Tid, og tillige, at han satiriserer og moraliserer derover. "Der er ingen uden ham, som skildrer den elendige Virkelighed", siger *Charles Dickens* [1]). Hans navnkundigste Stykker ere vistnok 6 Smaabilleder, der forestille "Giftermaalet paa Moden" og ogsaa ere kjendte hos os gjennem Kobberstik. Æmnet i dem er den gamle Historie om et Slægtregister med stolte Navne, der gifter sig med en Pengepung, som skal opforgylde Adelsskjoldet: en ung, rig, borgerlig Pige bliver gift med en Greves Søn, en rigtig fad, ung Fyr; Ægteskabet er meget ulykkeligt, og det ender med, at den unge Kone tager Gift, efter at hendes Mand er falden i Duel med hender Elsker og Elskeren er bleven hængt. Det er naturligt, at en saadan Virkelighedsskildring maa have gjort stor Opsigt paa en Tid, da Livet i mange fornemme Kredse netop var saaledes, tilmed da Kunstneren ved mangfoldige vittige Smaating ogsaa søger at fremkalde Latter (som et Vidnesbyrd for Hogarths Lune kan man nævne, at han paa et Maleri af "Danaes gyldne Regn", lader Ammen bide i en af Guldmønterne for at se, om den er ægte). Giftermaalet paa Moden er ikke vel gjort i teknisk Henseende og er meget karikaturagtigt; men at Hogarth kunde male ypperlig, ser man f. Ex. af hans eget Billede,

---

[1]) Oliver Twist. Fortalen.

der ligesom Giftermaalet paa Moden findes i Nationalgalleriet, saa vel som af Billedet af Kaptajn Coram, der findes i Børnehospitalet. For de 6 Stykker af Giftermaalet paa Moden fik han 1750–2000 Kr.; men et halvt hundrede Aar efter hans Død betaltes de med 28,000 Kr. I Slutningen af sit Liv optraadte han ogsaa som satirisk Forfatter; han efterlod sig en stor Mængde Tegninger og døde 1764 [1].

Fire Aar efter hans Død stiftedes det kongelige Akademi og der levede den Gang tre store Malere, som alle arbejdede i en hel anden Retning end Hogarth. Troligt nok er det imidlertid, at hans Opfattelse ligger til Grund for mangen engelsk Karrikaturtegners Virksomhed i vore Dage. Den første af disse Malere var *Joshua Reynolds* [rænolds], om hvem en latinsk Indskrift paa hans Støtte i St. Paulskirken melder, at han "lettelig" (facile) var den første Maler i sit Hundredaar; det kan maaske være, at det er rigtigt. Han var saa heldig stillet i pengelig Henseende, at han i sin Ungdom kunde tilbringe tre Aar i Italien, hvor han studerede de gamle Mestre med Iver. Efter sin Hjemkomst bosatte han sig i London, og han blev snart den mest fremragende Portrætmaler i Landet; i hele Resten af sit Liv var han det fine Selskabs Yndling, og i et halvt hundrede Aar malede han alle de ledende Mænd og de fornemste Damer. Han forfaldt aldrig til "Sødhed" som saa mange af hans Forgængere i Frankrig f. Ex., men malede med kraftfuld Haand, og naar man ser paa hans Billeder, føler man, at de maa have haft en slaaende Lighed. Af hans Børneportrætter kan man fremhæve flere, saaledes et, der forestiller "Uskyldighedens Alder", en lille Pige, der med foldede Hænder sidder i Græsset, og et over al Maade skjønt Billede, der forestiller Hovedet af en engelsk

---

[1]) Hans Arbejder ere udgivne af *Nichols & Stevens* (Vol. I—III. London. 1808–17).

Adelsmands lille Datter, set fra forskjellige Sider; en Efterkommer af hende har givet Billedet til Galleriet. Som Historiemaler var Reynolds ikke noget fremragende. Det er uheldigt nok, at han i sin Iver for at komme gamle italienske Mestre saa nær som mulig har experimenteret meget med Farverne; thi Følgen deraf er, at mange af hans Billeder allerede nu ere altfor mørke. Han har i alt malet 245 Billeder, og vi ere saa heldige at have et af dem i vort Galleri; det giver imidlertid langtfra nogen Forestilling om ham [1]).

Reynolds's ene samtidige var *Thomas Gainsborough* [gænsboro], der ogsaa havde et stort Navn som Portrætmaler; modsat Reynolds experimenterede han ikke med Farverne, og hans Billeder have derfor holdt sig godt. Gainsboroughs Portræter have lignende Egenskaber som Reynolds's, og saa er der tillige det mærkelige ved ham, at han ogsaa var en ypperlig Landskabsmaler. Ved hans Død holdt Reynolds Sørgetalen over ham, og Medbejleren fremhævede saa smukt hans store Egenskaber. — Den anden samtidige med Reynolds var *Wilson* [wilsn]. Han var Landskabsmaler i ideal Retning, nærmest som Efterfølger af Claude og Lorrain. Disse tre engelske Malere døde alle hen imod Slutningen af forrige Hundredaar.

Vi forbigaa en hel Række andre Malere, og vi ville kun omtale, at der i Førstningen af dette Hundredaar dannedes en særegen Skole i Norwich; Hovedet for denne var *John Crome*, i Modsætning til sin yngre Broder almindelig kaldet "Gamle Crome". Landet i Nærheden af Norwich frembyder med sine udstrakte Enge et Udseende, der stærkt minder om Nederlandene. Her ligger det saakaldte "Fendistrikt "med sine Enge og Marsker, der gjennemstrømmes

---

[1]) Et af de skjønneste Arbejder af Reynolds, forestillende "To Herrer", er i Følge Katalogen 1866 givet til Galleriet af Fru *F. Plenge* i hendes Moder, Fru Martha Beaumonts Navn.

af smaa Floder og ved Diger maa værnes mod Havets Oversvømmelser; Navnet "Fen" kjende vi saa godt fra Vestjylland, hvor det betegner smaa Lodder i Marskegnene. Den sydlige Del af Lincolnshire kaldes "Holland", d. v. s. "hollow Land" eller det udhulede Land [1]). Selve Havet minder ogsaa om de brede Flodmundinger i Nederlandene; thi der er Bugten the Wash [waasj], hvori Bankerne ved Vandets Skyllen flyttes frem og tilbage [2]). Allerede fra Midalderen af var der i Norwich og dens Omegn store Uldvarefabrikker, og mange Gader i Byen mindede med deres røde Murstenshuse om nederlandske Byer. John Crome gav sig paa egen Haand til at være Kunstner, og han studerede Malerier af hollandske og flamske Mestre, som han saa hos de rige Fabrikanter i Egnen. Det var imidlertid særlig efter sin Fødeegns Natur, at han uddannede sig til den fortrinlige Landskabsmaler, han blev, og hans Billeder ere tillige saa mærkelige, fordi de vidne om det dybeste Naturstudium. Han kjendte enhver Gren paa Piletræet, enhver Knast paa Egebullen, og han gjengav med slaaende Sandhed, hvad han saa, fuldstændig i Modsætning til Størstedelen af sine samtidige. Han fik flere Efterfølgere i Egnen; men efter hans Død flyttede de til London, og Norwichskolen hørte op at være til.

En særegen Retning af Maleriet i England er *Vandfarvebillederne.* Saadanne Billeder ere allerede kjendte i

---

[1]) *Francon Williams.* England, physical and politicial. London. 1886.

[2]) Sammen med det engelske Ord "wash", der bl. betyder at opskylle, hører sikkerlig ogsaa vort "*Strandvasker*", som er saa almindeligt hos vore Kystboer og bl. a. bruges af *Steen Blicher* og *H. Drachmann* om Lig, der ere opskyllede paa Stranden. *Molbech* (Dialect-Lexikon) vil have, at det maaske skal være det samme som "Strandvarsel", Gjenfærd af et opskyllet Lig; men det er meningsløst. I England bruger man ogsaa Udtrykket "wash" om et Lig, der skylles op paa Kysten.

gammel Tid, og mangfoldige af os have set disse Miniaturbilleder i Vandfarve, der findes i Haandskrifter fra det 15de, 16de Hundredaar eller i gamle trykte Bøger, paa Elfenben eller paa Træ; hollandske Malere have ogsaa malet Landskaber i Vandfarve, skjønt uden stor Dygtighed. Det er dog ikke dem, de engelske Vandfarvemalere skylde noget. De ældste af disse Engelskmænd vare Antikvarer eller Tegnere for Antikvarer, og de satte nu Farve paa de nøjagtige Tegninger af Bygninger ell. lign., som de havde gjort. En saadan Tegner, *John Cozens* [kaassens] er den første Vandfarvemaler, der har hævet sig op til virkelig og uddannet Kunst, og han har i England fundet et Utal af Efterfølgere. Hvor man kommer paa Gader og Stræder i London, kan man være sikker paa at finde Vandfarvebilleder i Butikkerne, hvor der sælges Stentryk og Kobberstik; i Nationalgalleriet, i Kensington, Bethnalgreen er der en Mængde af dem, ja! der er endog to Paladser, tilhørende "Det kongelige Institut" og "Det kongelige Selskab" for Malerne i Vandfarve, i hvilke der hvert Aar holdes store Udstillinger.

Disse Vandfarvemalerier have tiltrukket mig langt mere end alle Oliemalernes Billeder, jeg saa paa den aarlige Udstilling i det kongelige Akademi, hvor der for Resten ogsaa var en hel Sal med Vandfarvebilleder. Det er forbavsende at se den Dygtighed hvormed disse Vandfarvebilleder udføres; Opfindelse, Tegning, Farver — alt er af første Rang, det er, som om hele den engelske Dygtighed i Maleri har kastet sig herover. Den, der ledede Vandfarvemaleriet til en saadan Højde, var *Joseph Turner* [tørner]. Han udnævntes til Professor i Perspektivtegning ved Akademiet, og han har uden Tvivl udført dette Hverv med overordentlig Dygtighed. Han var nemlig en Mester i at fordele Lys og Skygge, og hans stadige Tanke var at gjengive Luften med alle dens mange Afskygninger; paa adskillige af hans Billeder

er dette ogsaa lykkedes i en forbavsende Grad. Men for Resten ere mange af dem yderst flygtig gjorte, han har haft en altfor stærk Fantasi, og han har forsøgt sig i alle mulige Retninger. Ved sin Død 1851 overlod han alle sine Arbejder tilligemed sin Formue til Nationalgalleriet paa det Vilkaar, at Regeringen inden 10 Aar skulde skaffe dem en passende Plads; dette Vilkaar er bleven opfyldt, og hans Arbejder fylde flere Sale. Ret særkjendeligt for ham er det, at han som Vilkaar for sin Gave ogsaa krævede, at to af hans Billeder "Kartago" og "Solopgang i Taage" skulde hænges op ved Siden af to store Arbejder af Claude; som man ser, Turner taber ikke ved denne Sammenstilling. Han døde under et paataget Navn i Chelsea.

Det var naturligvis let nok at give en hel Liste med Navne paa andre engelske Malere; men dette overlades til Folk, der have mere Forstand paa Malerier end jeg. Disse Smaaoptegnelser have heller intet andet Maal end at vise, at man kan have stor Glæde af at se Malerierne i London; vore Kunstnere og Kunstelskere bør se at komme dertil. — Saa vidt vides, er der kun skrevet meget lidt derom paa dansk [1]).

Foruden de Samlinger, der ere nævnte i det foregaaende, har Byen en hel Mængde andre, og naar der her ikke gaaes nøjere ind paa dem, er det, fordi det kun vilde virke trættende. Den, der rejser til London, skal bare med sin Rejsebog i Haanden gaa fra den ene Samling til den anden; han vil sandelig kunne faa sin Lyst styret.

Til de historiske Samlinger hører saaledes *Syd Kensington Museet.* Det skriver sig fra først fra Overskuddet ved Verdensudstillingen 1851, og her udstilledes faa Aar efter en Mængde Kunstsager af forskjellig Slags. Det er foruden at være et Museum tillige en Kunstanstalt, der ud-

---

[1]) I et følgende Afsnit dvæler jeg nøjere ved en enkelt Maler, fordi han særlig hører til en af mine Interesser.

danner dygtige Lærere, som kunne forbedre Smagen og fremme Kunstsansen. Udgifterne til det hele ere 6 Mill. Kr. om Aaret. For at naa Maalet indeholder Museet ikke alene Originaler, men ogsaa Afstøbninger, det være i Gibs eller i Metal; mange af Afstøbningerne, hvoriblandt f. Ex. adskilligt fra Rosenborg og vort oldnordiske Museum, ere ypperlig gjorte. Bygningerne, der ikke ere fuldførte endnu, strække sig over 9 Tdr. Land, en halv Gang mere end Kongens Nytorv. Museet indeholder 20,000 Numre af Kunstsager, overmaade smukt og anskuelig fremstillede. Mange Afstøbninger deri ere meget store, saaledes Trajanssøjlen i Rom, der findes her i Originalens Størrelse. Elfenbensarbejder, Glasvarer, gamle og nye Smykkesager fra forskjellige Lande, Gobeliner, Kniplinger, Bronce- og Lakarbejder fra Kina og Japan, gamle Instrumenter o. s. v. i det uendelige fylde de umaadelig store Rum og danne en af de første Samlinger i sin Slags hele Verden over. Fremdeles er der et helt Galleri af britiske Billeder, ogsaa en stor Samling af franske Kunstsager fra forrige Hundredaar, der ere skjænkede af Skrædderen Jones; Værdien heraf alene opgives officielt til $4^1/_2$ Mill. Kr. Dernæst er der en Samling af Porcelæns- og Lervarer, muligvis den skjønneste og mest fuldstændige, som findes, og endelig det indiske Museum, der giver en tydelig Forestilling om hele den Pragt, som udfoldes ved de indiske Fyrstehoffer. Man indser nok, at dette Museum er overvældende, og at der skal adskillige Besøg til, inden man faar en Oversigt derover.

Et andet historisk Museum er ikke saa stort, men yderst værdifuldt, *Vaabensamlingen i Tower* nemlig. Den bestaar af 22 Rytterfigurer i fuld Rustning foruden en hel Del Figurer af Fodfolk, og giver en fortrinlig Forestilling om Krigsdragterne fra Edward I (1272) til Jakob II (1688). I Tower findes ogsaa den britiske Kronskat, indeholdende Kroner, Septere o. s. v.; Værdien af denne Skat regnes at

være over 50 Mill. Kr. Ikke mindst interessant er det her at se Opsynsmændene; thi de ere klædte i midalderlig Dragt, og man føres ved dem saa levende tilbage til Fortiden. Londonnerne kalde dem almindelig "beefeaters" [bifiters], Bøfspisere, en Fordrejelse af det franske "buffetiers"; Opvartere ved Kongens Bord eller Buffet. — Og saa er der *United Service Museet*, en vældig Samling af Sager, der henhøre til Krigsvæsenet, og *Greenwich Museet* med en Mængde Modeller o. s. v. hørende til Søvæsenet, ikke at glemme *Krystal Paladset*.

Ogsaa de naturhistoriske Samlinger ere overordentlig rige. Der er saaledes *det naturhistoriske Museum i Syd Kensington*; det er opstillet i en Pragtbygning i norditaliensk Murstensstil, og ved Indgangen staar en ypperlig Marmorstøtte af *Darwin*. Indholdet af dette Museum er saaledes, at det kan stilles ved Siden af det naturhistoriske Museum i Paris. Man forbavses især ved at se den Mængde af uddøde Dyr, Ichtyosaurer, Plesiosaurer o. s. v., Kæmpedyr fra Indien, Sydamerika og Avstralien, de uddøde Kæmpefugle fra Ny Zeeland og s. fr. Hvalsamlingen er en af de første i Verden og har kun sit Sidestykke i den Samling, som *Eschricht* skaffede til Veje, en Ære for vort lille Land. — I *Museet for praktisk Geologi* beundrer man en Mængde Stykker af alle Slags, og man forbavses over Rigdommen i den store Anatom *Hunters* [hanters] *Museum*, der ikke tæller mindre end 23,000 Stykker. Man har tillige en særegen Glæde ved at gjennemgaa alle disse Samlinger; Opstillingen er nemlig ikke alene glimrende, men den er tillige højst anskuelig for det bredere Publikum, og man kan være sikker paa, at enhver fremmed Naturhistoriker, som ser Tingene der, vil tænke paa, om han ikke kan efterligne denne Opstilling. Engelskmandens praktiske Evne fornægter sig heller ikke her.

Ved de naturhistoriske Samlinger maa man ikke glemme at

omtale *den zoologiske Have* i Regent's Park, med en Rigdom uden Lige. Denne Have tilhører det zoologiske Selskab og tæller ikke mindre end 2500 Dyr fra alle Verdens Kanter, hvoriblandt en 30 Kænguruer og en 20 Krokodiller. Smukt er det at komme ind i Abehuset; thi der er slet ikke den grimme Lugt, vi ellers pleje at finde i saadanne Huse; Ventilationen er udmærket, og der er en Mængde Blomster. Mange Arter, der som udstoppede høre til Sjældenheder i Museer i andre Byer, ere her levende, og man glæder sig tillige ved at se, hvor vel Dyrene ere holdte; mange af dem stamme fra Stykker, der kom ind i Haven, da den blev indrettet for 50 Aar siden, og man kan vist sige, at de leve lykkeligere i Haven end om de vare i vild Tilstand. Det er særkjendeligt for Livet i London med de faa offentlige Forlystelser, at det i en Aarrække regnedes for højeste Mode at mødes i "Zoo" for at se og blive set, og særlig om Søndagen, da Haven kun er aaben for de zoologiske Selskabs Medlemmer og deres Ledsagere. I de senere Aar er Haven vel gaaet noget af Mode; men den gjæstes dog af en halv Million Mennesker om Aaret. *Thackeray* [tækeræ] har saa morsomt sagt: "Dersom jeg har Sorger, gaar jeg til Zoo og forestiller mig da, at disse Sorger ikke kunne følge mig; jeg ser mine Venner og mine Fjender, allesammen nok saa pænt lukkede inde i Bure; jeg var til Middag med adskillige af dem i Gaar!"

Og saa er der en Række andre Samlinger, man ikke kan undlade at lægge Mærke til, nemlig de interessante gamle Sager, der ere til Salg i mange *Butikker*. Naar man har Blik for saadanne Sager, forbavses man idelig ved at se, hvad man faa til Kjøbs af den Slags i London. Der er gamle Bøger og Kobberstik, Porcelæner fra alle Verdens Kanter, pragtfulde Møbler, Guld- og Sølvvarer, Gobeliner, Billedhuggerarbejder, Malerier o. s. v., langt mere end i Paris. Man spørger uvilkaarlig: "Men hvem kjøber dog alle

disse Ting, hvoraf mange ere overordentlig dyre?" Svaret er: "De fornemme Folk ude paa Landet!" Det skal være forbavsende at se de kostbare Ting, der findes paa Herremændenes Landsæder, og hvad der er i Byen, er intet imod det, som findes paa Landet. Det følger af sig selv, at mange af de "Antikviteter", som prange i Butikker, ikke ere ægte, og man har sagt mig, at der i England ligesom i Italien er Fabrikker, som tilvirke nye Oldsager; men der er ogsaa mange ægte Ting imellem dem. Jeg har set Malerier, der tilskrives Velasquez, Andrea del Sarto, Leonardo og Rafael; det skal være usagt, om disse Malerier ere ægte, men ypperlig gjorte ere de. — Det er mit Raad til enhver, som kommer til London og som holder af gamle Rariteter: "Pas paa Pengepungen. Tænderne løbe i Vand ved alle disse Ting". Er man om sig, kan man vistnok mangen Gang i en rigtig Pjaltekræmmers Butik for en billig Penge falde over et eller andet godt Stykke, men i Reglen er alt, hvad der duer noget, meget, ja! overordentlig dyrt; det er for Engelskmænd og ikke for os andre stakkels dødelige.

Vi have saa tit hørt fortælle, at den, der vil se Rom, maa blive der ikke alene i Maaneder, men i Aar. Dette Udsagn skriver sig fra en Tid, da Rom, saa at sige, var den eneste By med store offentlige Samlinger. I vore Dage er det anderledes; thi i mangfoldige, selv mindre Byer, er der jo nu mange og fortrinlige Samlinger. Efter det her meddelte har Læseren forhaabentlig faaet det Indtryk, at ogsaa den, der vil gjennemgaa Londons Samlinger, maa tilbringe lang, lang Tid dermed.

Der er en Bemærkning, jeg ikke kan holde tilbage ved denne Lejlighed. Vi Danskere maa idelig forbavses, naar vi gaa igjennem de engelske Samlinger, ved at se de mange og værdifulde Gaver eller Laan, de indeholde. Hvorledes hænger nu dette sammen? – Sagen er simpelthen den, at Engelskmanden paa hver Gave eller Laan sætter Giverens

eller Laanerens Navn med store Bogstaver. I Danmark er der mange Privatfolk, der eje f. Ex. et eller flere Malerier, som vort Nationalgalleri mangler og som det i høj Grad trænger til. Kunde det nu ikke tænkes, at Regeringen indtrængende opfordrede Ejerne til at overlade dem til Galleriet enten som Gave eller som Laan, eller efter Ejerens Død imod en forud aftalt Sum? Til et saadant Øjemed kunde Regeringen jo have liggende f. Ex. en 100,000 Kr. Paa denne Maade vilde vi i Løbet af ikke lang Tid faa udfyldt de store Huller, der utvivlsomt ere i "den danske Samling" i vort Nationalgalleri. Den norske Maler *Gude* erklærede i Anledning af den nordiske Industri- og Kunstudstilling i Kjøbenhavn 1872, at han først dér havde faaet Blik for den danske Malerkunst, vort Nationalgalleri havde ikke kunnet give ham det. Men — for at naa Maalet maa vi absolut sætte Giverens eller Laanerens Navn paa Stykket; kun Tosser ville anke over, at den, der giver eller laaner noget til det offentlige, ogsaa vil have, at Offentligheden skal kjende hans Navn; paa denne Maade faa Tusinder og atter Tusinder en Lærdom og en Glæde, som ellers forbeholdes de faa, der komme ind i vedkommende Ejers Værelser, ikke at glemme, at Udlændingen derved faar et fyldigere Udtryk for en Side af vort nationale Liv og for vor Ret til at leve. Familien *Nathanson* har for kort siden givet det prægtige Billede af Eckersberg til vort Galleri; man maa haabe, at adskillige andre ville følge Exemplet.

VII. Edwin Landseer.

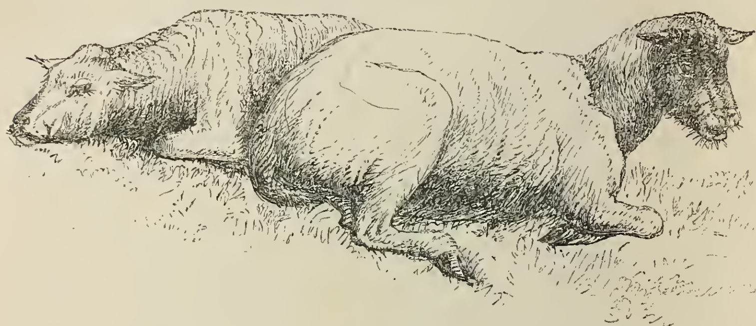
Den største af alle de nyere engelske Malere er utvivlsomt Landseer [lændsir]; thi han var ikke alene saa dygtig i teknisk Henseende som nogen; men han var ogsaa saa original engelsk som Hogarth, og saa har han fundet en Mark i Kunsten, der var ukjendt før ham. Han er lidet kjendt hos os, og det er kun de færreste, der vide mere om ham end at de have set et Tryk efter et eller andet f. Ex. af hans Hjortebilleder. Opholder man sig i London, vil man snart faa meget mere at vide om ham [1]).

Han fødtes 1802 i London og var den yngste Søn af den dygtige Kobberstikker John Landseer; af hans to Brødre blev den ældste, Thomas, en af Verdens første Kobberstikkere, der særlig stak Edwins Malerier i Kobber, medens den mellemste, Charles, blev en flink, dog ikke fremragende Maler. Saa snart Edwin kunde holde paa en Blyant, gav han sig til at tegne alle Slags Dyr, og hans Fader førte ham stadig ud i det grønne, for at han kunde komme til at tegne. Faderen har med Omhu gjemt en hel Del af disse Tegninger, og de findes nu i Syd Kensington Museet;

---

[1]) Grundlaget for det efterfølgende er nærmest *F. G. Stephens:* Memoirs of Sir Edwin Landseer (London. 1874) og *Cosmo Monkhouse:* The works of Sir Edwin Landseer (London. Uden Aarstal); i begge disse Skrifter findes en Mængde Billeder efter ham. Enkelte Oplysninger skyldes *M. F. Sweetser:* Landseer (Boston. 1879).

de første af dem ere udførte, da Drengen kun var 5 Aar gammel, og de ere vel gjorte, og allerede i 10 Aars-Alderen var han en udmærket Tegner. Der er tillige det mærkelige ved dem, at de næsten alle kun handle om Dyr, særlig forskjellige Slags Hunde, dog ogsaa Køer, Heste, Æsler o. s. v. Han lærte ligeledes tidlig at ætse, og man har en Plade af ham, atter med Dyr, fra Aaret 1809, altsaa da han 7 Aar gammel. Man kan let tænke sig det Liv, der

Efter en Tegning af E. Landseer i syv-Aars-Alderen.

har været ført i Huset, hvor Faderen færdedes med sine tre unge Kunstnersønner, og det er sikkerlig mangen Gang med Undren, Rørelse og Forventning, at Faderen har set paa den lille Edwins Arbejder. Da Drengen var 13 Aar gammel, førte Faderen ham til den excentriske Maler Haydon [hædn], for at han skulde lære at male, og den Undervisning, han fik der, var af første Slags. Læreren var en udmærket Kunstkjender, og medens Faderen tog Drengen ud i det fri, for at han skulde lære af Naturen, lod Haydon ham sætte sig ind i Rafaels Værker — for en Del efter Kobbere — og forklarede ham Alting; men samtidig gav han ham det Raad, at han skulde dissekere Dyr, "den eneste Maade, hvorpaa man kan lære deres Bygning at kjende". Det kan ikke nægtes, at det var en realistisk Læremaade; Edwin

Landseer gik heller ikke som saa mange andre til Italien for at lære af Mesterværkerne der, nej! han lærte, som der er sagt, først og fremmest af sin "store Kjærlighed til den skotske Terrier" (Rottehund).

Der har nu visselig været fortrinlige Dyremalere før ham som f. Ex. Paul Potter, Snyders o. s. v.; men den engelske Mester er den første Maler, der har vist os, at Dyrene kunne føle og tænke, være ømme eller arrige, glade eller sorgfulde, hovmodige eller skamfulde, skinsyge eller tillidsfulde, more eller kjede sig — eller med andre Ord, at de have de samme Følelser og Tanker som Menneskene, kun ikke i saa udviklet Grad. Det er underligt, at ingen Maler før ham har fundet paa dette; thi man har ikke nødig at gaa længere end til en hver som helst Hundeven, og han vil svare: "Ja, tænk! min Hund gjør saadan og saadan; den har lige saa megen Fornuft som mangt et Menneske; det er bare mig, som ikke forstaar det kjære Dyr". — I Anledning af et uheldigt Udtryk i et Lovforslag om Hundene i Danmark stod der saa vittigt i et Blad [1]): "Hvad er en Hunds Gøen andet end Injurier af den mest dyriske Art? Hvis saadan en Køters Gøen skulde omsættes i et menneskeligt Sprog, vilde den ikke lyde anderledes end som Laban, Kæltring o. s. v. helt igjennem. Man maa kjende en gøende Hund daarligt, hvis man tror, at den vilde vælge mere dannede Udtryk. At dens Sprog er saa nartikuleret, er jo ikke dens Skyld; det stakkels Dyr kan ikke gjøre ved, at Forsynet har nægtet det Talens Gave". — Enhver Hund kjender og forstaar ogsaa en hel Række Ord: hvor stort dens Lexikon skal være, afhænger kun af de Mennesker, den omgaas. Engelskmanden *Morris* [2]) meddeler forskjellige Exempler paa, at Hunde med godt Hoved kunne forstaa Ord, der ikke henvendes til dem og som blot

[1]) Politiken for ⁵/₆ 88.

[2]) Dogs and their doings. London (uden Aarstal). S. 99.

forekomme under en almindelig Samtale. En Hund, der levede i Fjendskab med en anden, som hed "York", blev arrig, saa snart der taltes om Byen York. En anden Hund hørte sin Herre sige, at han næste Morgen vilde gaa til en By ved Navn "Bowerhope", og at han ikke vilde tage "Hektor" med, fordi den altid laa i Slagsmaal med andre Hunde. "Hektor" var til Stede og hørte paa denne Samtale, næste Morgen forsvandt den, og da dens Herre kom udenfor "Bowerhope", sad Fyren der nok saa strunk paa Halen og ventede paa sin Herre.

Naturhistorien lærer os, at der ikke er synderlig Forskjel mellem Menneskets og de højere staaende Pattedyrs legemlige Bygning, og naar man f. Ex. i den zoologiske Have i London ser paa Sjimpansen, føler man slaaende Rigtigheden heraf; dens Hoved ligner paafaldende en gammel, skaldet Mands, og dens Latter, ja, den er fuldstændig som et Menneskes. Den stakkels Sjimpanse, den er saa ene der, og den er dog ligesom Mennesket skabt til at leve i Selskab. — Landseer har visselig kunnet fortælle os mange Hundehistorier, thi han elskede disse Dyr; det er forholdsvis faa af hans Malerier, som ikke vise os en eller anden af disse, hans Yndlinge, og han har fremstillet os "Menneskets trofaste Ledsager og Ven" blandt Dyrene i de mest forskjellige Stillinger og Situationer. Det er tillige det særkjendelige ved ham, at han paa mangfoldige af sine Billeder viser os Hunden i Forhold til Mennesket; er der intet Menneske derpaa, giver han os et eller andet i Staffagen, der antyder Hundens Herre. Og saa fortæller han tillige paa en saa tiltalende Maade. Mange Malerier af andre Kunstnere forestille f. Ex. en Hund med sine Hvalpe, en Kat med sine Killinger, og det kan være fornøjeligt nok at se paa dem, naar de ere vel gjorte; men Landseer gaar langt videre, thi han giver os i faa Træk en hel Fortælling. Der er nu f. Ex. hans "Jack i Tjenesten"; Billedet fore-

stiller en velnæret Ræveterrier, der tilhører en Mand, som handler med Hundemad; den sidder paa Vognen, som indeholder de store Lækkerheder, den har selv fanet, hvad den trænger til, og den ser nu spodsk ned paa en Del andre Hunde, der saa gjærne ville med til Fadet; en af dem er saa mager, saa mager, og en anden, der aabenbart tilhører en "Kunstnerfamilie", sidder bedende paa Bagbenene. Et andet Billede af lignende Slags hedder "Værdighed og Uforskammethed" og forestiller en vældig Blodhund, der med dyb Alvor kigger ud af sit Hus, mens man ved Siden af den alene ser Hovedet af en lille, impertinent skotsk Terrier. Og et tredje Billede er "Alexander og Diogenes", forestillende en tyk, hoven, hvid Buldog, der staar udenfor en Tønde og knejsende ser sig omkring, mens der inde i Tønden sidder en skotsk Terrier, som satirisk ser paa Buldoggen; forskjellige andre Hunde, hvoriblandt Alexanders to Hofmænd, overvære Senen. "Kjenderne" giver os Kunstneren selv, sysselsat med at tegne, mens den ene af hans Hunde i dyb Alvor og den anden med satirisk Blik kigger paa hans Arbejde; "Fint Liv" og "Simpelt Liv" forestille, det første en skotsk Vandhund, omgiven af al Slags Luxus og Raffinement, og det andet, en Buldog, der sidder i en Slagters Butik og slikker Solskin. — Det engelske Navn bulldog [buldaag; kort u, langt aa], Tyrehund, forklares ellers af Engelskmændene som fremkommet ved, at man i sin Tid brugte denne Hunderace til at "bede", bait [bǽt] eller hidse paa, anfalde Tyre, og denne Forklaring er sikkert nok rigtig. Kampe mellem Tyre eller Bjørne og Hunde vare højst almindelige paa Tudorernes og Stuarternes Tid, og fremmede Afsendinge bleve stadig indbudte til at overvære Forestillingerne i "Bjørnehaven", beargarden [bǽrgarden]; et dansk Gesandtskab overværede en saadan Kamp 1562 [1]). Vi havde dem ogsaa hos os, saaledes f. Ex. paa

[1]) *W. Thornbury & E. Walford.* Vol. VI. S. 51—55.

Kjøbenhavns Slot 1707, hvor "en grum Tyr" kæmpede med nogle bidske Hunde [1]. — Vort Ord *Bulbider* hører herhid. Stavelsen "bul" deri betegner saa vel i Nørrejylland som i Sønderjylland ligesom ogsaa i Sverige en Oxe eller Stud; "bider" har sikkerlig ikke noget at gjøre med f. Ex. Krybbebider eller med Dødbider, der er det hollandske Doodbidder, Bedemand. Hele Ordet betyder en, der "beder en Bul"; jævnf. "Han bedte baade Hjort og Hind, aldrig kom Jomfruen ud af hans Sind", som der staar i Kæmpevisen. Paa engelsk har man "bullbait", der betyder at bede Tyre. I Følge dette bør Ordet staves Bulbeder.

En anden Række af Landseers Hundebilleder ere de rørende Stykker, og blandt dem kan man fremhæve det, som forestiller, hvem der sørger mest. Titelen derpaa er "den højlandske Faarehyrdes Hovedsørger" (chief-mourner). Det sidste Udtryk bruges om den, der ved Jordefærd gaar nærmest Kisten, altsaa Manden, Sønnen; vi have intet tilsvarende Ord. I dette Billede ser man det indre af en højlandsk Hytte; midt paa Gulvet findes Hyrdens Ligkiste med et Ligklæde over, og tillige paa en Stol en hyppig brugt Bibel samt et Par Briller, Tegn paa den dødes Fromhed og høje Alder (i Skotland lejer man stadig Ligklæde selv til fattige Folks Kister, ligesom fordum i Danmark [2]). Den eneste Vogter ved Liget er Hunden, som sorgfuld trykker sit Hoved ned imod Ligkisten. — Af en lignende Slags er "Hyrdens Grav", forestillende en nylig opkastet Gravhøj med en Sten, hvis Indskrift kun er halvfærdig, og med en Hund, der sænker sit Hoved ned imod Jorden, som gjemmer dens Herre. Man kunde maaske falde paa at sige, at disse Stykker ere Overdrivelser; en Ven har imidlertid fortalt mig, at han en Gang saa en Ligfærd paa Nørrebro, og

---

[1]) *Troels Lund.* Sjette Bog. S. 235.

[2]) *Sv. Grundtvig.* Gamle danske Minder i Folkemunde. 2den Udg. Ny Samling (II). 1857. S. 109.

den eneste sørgende var en stor Hund, der fulgte lige efter Kisten og ikke var at faa derfra. — Et tredje rørende Stykke er "Hunden i Tvivl"; man ser det indre af en Stue. Herren har været i Kamp, Bloddraaberne paa Gulvet og en iturevet Ørnefjær vise det; han er gaaet ud, og Hunden staar nu ene tilbage foran den lukkede Dør, i det den siger til sig selv: "Mon han kommer tilbage?" — *Monkhouse* fortæller om Landseers humoristiske Hundebilleder, at de kunne deles i tre Grupper. I den første af dem se vi et naturligt Udtryk for de Tanker, der ere fælles for Hunden og for Mennesket; "Værdighed og Uforskammethed" hører hertil. I den anden viser han os Hunden som en Karrikatur af Mennesket, og som Exempel herpaa staar "Alexander og Diogenes". I den tredje have vi alene Hunden fra den komiske Side og med det Formaal at faa os til at le; Exemplerne derpaa ere mangfoldige. At han ogsaa adskillige Gange har fremstillet Mennesket i en komisk Situation, følger af sig; "Den uartige Dreng", der blev mopset, fordi Landseer vilde tegne ham, er et af de bedste Vidnesbyrd i den Retning.

Det er naturligt, at Landseer i London kunde faa nok at se baade af Heste, Æsler, Aber og Hunde (i denne By er der saa mange Hunde, at Politiet hvert Aar siges at optage 24,000 af dem som "herreløse")[1]; men han skulde snart se Dyrene i andre Forhold. Da han var 22 Aar, foretog han sin første Rejse til Skotland, og han fik derved nye Indtryk, som gjorde hans Kunst mere omfattende og storartet. Der er ogsaa bleven sagt om ham, at han har opdaget de skotske Højlande for Kunstens Rige. Den, der indbød ham at komme dertil, var ingen ringere end *Walter Scott*, og naar man kjender noget til denne store Forfatters

---

[1]) Ward & Lock' guide to London. 1887. S. 6. — *Kjøbenhavn* skal have 10,000 Hunde, hvoraf 6,500 løse Hundetegn. og hertil komme Løsgængerne og Stuehundene (Politiken for 14de Novbr. 1887).

Liv, kan man indse, at det maatte være højst tiltrækkende for ham at omgaas med den unge engelske Maler, der var ligesaa forgabet i Hundene som "den store ubekjendte" selv. Walter Scott skrev ogsaa i sin Dagbog: "Landseers Hunde ere de prægtigste Skabninger, jeg har set". De herlige Landskaber i Højlandene, det maleriske og tillige jævne i Højlændernes Levesæt greb dybt ind i Landseers Sind, hvad man kan se paa mange af hans Billeder. I Højlandene lærte han tillige at se og at skatte Kronhjorten i dens frie Tilstand. Mangfoldige ere hans Billeder, i Olie eller i Tegning, af Kronhjorten. Ogsaa i dem skildrer han Dyrets Liv og Sjæl; snart vandrer "Skovens Konge" ene hen over en lavvandet Sø for at naa den anden Bred, snart er den i Kamp med sine Ligemænd, snart ligger den døende, efter at den har dræbt sin Fjende, Hunden. Et Hjortebillede skyldes en særegen Hændelse. En Dag da Landseer var paa Jagt i Skotland, saarede han en Kronhjort, og hans Hunde forfulgte den. Om Aftenen kom kun den ene Hund tilbage, men den næste Dag fandt en Hyrde den savnede Hund, der, fuldstændig udmattet, stod og holdt trofast Vagt over Hjorten, der var død. Maleriet forestiller os Hunden paa Vagt ved den døde Hjort. — Landseer rejste i en Aarrække hver Sommer op til Skotland, og han modtoges selvfølgelig med aabne Arme af de rige Godsejere, der vare stolte over at se deres Bjærge og Søer, deres Jagtpartier og Yndlingsdyr og dem selv da med overførte paa Læredet. Morsomt nok, uagtet han har malet os saa mange Jagtsener, var han selv en daarlig Skytte; han holdt af at vandre Dage igjennem over Heder og Moser, i Skoven eller langs Søen; men han brugte der mere Blyanten end Bøssen. Og han holdt tillige mere af at iagttage den skotske Hyrdes eller Kvægdrivers Liv end selv at dræbe Dyrene. Et af hans skjønneste Billeder forestiller den skotske Kvægdriver og hans Familie, der just skulle drage ned til et engelsk Mar-

ked med deres Dyr. Der er ingen Tvivl om, at Walter Scott med sin store Lærdom og uddannede Aand har haft en overordentlig Indflydelse paa Landseer, og uden den skotske Digter og Historiker vilde Landseer maaske alene være bleve Maleren af "Jagthunde og Pudler", skjønt det for Resten kunde have været godt nok. Men han blev meget mere; han var Maler, og han var Digter, baade i den komiske og i den patetiske Retning. Havde *J. L. Heiberg* kjendt den engelske Mester, vilde han sikkerlig i sin Afhandling fra 1828 om "Malerkunsten" ikke have stillet Dyremaleriet jævnsides med "Blomster- og Stenmaleriet" og kun have det set "fra det naturhistoriske Synspunkt" [1]; men han kjendte ham ikke, naturligvis!

Landseer havde allerede i en Aarrække været navnkundig overalt i sit Fædreland, da han kom i Forbindelse med Kongehuset. I de første Aar efter at Dronning Victoria havde besteget Tronen (1837), klagedes der meget over, at den kunstneriske og literære Verden ikke regnedes for god nok at komme til Hoffet; han skulde ændre dette Forhold. Victoria holdt overordentlig meget af Hunde, og hun elskede særlig en lille Bolognelser med Navnet "Dash", der til Gjengjæld altid længtes efter hende, naar hun var borte. Maleren *Leslie* har fortalt, at hun ved Kroningen, hvor hun "fuldstændig saa ud som et Barn", blev meget længe borte, og da hun ved Hjemkomsten hørte Hunden gø i Forhallen, sprang hun ud af Stadskarossen med det Udraab: "Der er Dash"; hun skyndte sig at lægge Septeret og Rigsæblet, hun havde i Haanden, til Side, og tog Kronen af Hovedet, for at hun kunde komme til "at vaske Lille Dash". Det stemmer fuldstændig med denne hendes Kjærlighed til Hunde, at man en skjønne Dag, til stor Forundring for Naboerne, saa hende til Hest holde og vente uden for Landseers Dør,

---

[1] Prosaiske Skrifter. 2det Bd. S. 326.

mens han skiftede Dragt, og steg op paa en af Rideknægtenes Heste for at følge hende. Han blev snart en velkommen Gæst ved Hoffet, og han malede i Tidens Løb ikke alene Dronningens og Prins Alberts Hunde og Heste, men ogsaa adskillige Portræter af dem selv og deres Familie. Hans aandrige, livlige Samtale har ogsaa mangen Gang tiltrukket de høje Herskaber, og Dronningen omtaler ham i sin Dagbog gjentagne Gange med stor Sympati. Han fik mange Vidnesbyrd om kongelig Naade, og han blev da, saaledes som det er Skik i det fri og dog saa aristokratiske England, udnævnt til Adelsmand [1]). Hans Sans for Naturlivet og hans Ævne til at fremstille Dyrene var selvfølgelig en Ting, der passede rigtig for det engelske Aristokrati og det engelske Folk, alle kappedes om at vise ham Opmærksomhed, og alle vilde have deres Hunde malede af ham; men det var ikke saa let at komme til. Han førte selv en Liste over de Dyr, han vilde male, og mangen Gang maatte Ejeren vente to—tre Aar, inden Maleren fik Tid dertil. De fornemste Herrer i Riget indbød ham til Gæst, og man kan være sikker paa, at han ikke alene var velkommen hos Værten, men ogsaa hos hans "bow-wow'er" eller "doggi'er", de engelske Kjælenavne for Hunde; thi de vide jo strax, hvem der holder af dem. Hvilken Hoppen og Springen der har været, naar han kom og snakkede med Hundene, hvilken Glæde og hvilken Logren med Halerne! [2]). — Hvad hans

[1]) Som man véd, kaldes den Dag i Dag "Riddere" og "Baronetter" i England med Navnet "*Sir*" [ser eller sør] foran deres Døbe- og Familienavn. Naar Manden allerede kjendes, bruger man kun Fornavnet, som f. Ex. "Sir Edwin", og dette stemmer med, hvad der i ældre Tid var Skik ved *Riddernes* Navne hos os; det var en Rettighed, de havde fremfor den øvrige Adel (*C. Molbech.* Ludvig Holbergs Comedier, udgivne for det holbergske Samfund. Bd. I. 1843. S. 333).

[2]) Det er et underligt Ord, dette "*logre*". *C. Molbech* mener, at det mulig hører sammen med det tyske "locker", løs, eller med "lodern" om en Flamme, der svæver hid og did. Langt rimeligere er det dog, at

Landsmænd ogsaa satte Pris paa var, at han var fuldblods Engelskmand, han brød sig ikke om at komme uden Lands. Da han var 38 Aar gammel, blev han imidlertid alvorlig syg, og for at han kunde komme sig, rejste han længere Tid paa Fastlandet. Selv Schweiz og Italien gjorde dog ikke synderlig Indtryk paa ham, og han længtes kun efter at komme hjem. Sygdommen forlod ham ellers aldrig rigtig siden den Tid, og den havde tillige til Følge, at hans Malerier fik et mere alvorligt Indhold; kun undtagelsesvis malede han nu lystige Æmner. — At man i Udlandet ogsaa værdsatte hans Kunst, fik han et Vidnesbyrd 1855, da han ved Udstillingen i Paris fik Guldmedaillen for 9 Billeder, som vare udstillede der; det var den eneste Engelskmand, som nød denne Udmærkelse.

Vi forbigaa her hans øvrige Malerier, hvoraf mange ere af høj Rang, og vi ville kun nævne, at han ogsaa syslede med at modellere. Regeringen gav ham den Opgave at modellere fire kæmpestore Løver, der skulde opstilles ved Foden af Nelsons Mindesmærke paa Trafalgar Square. Uheldigvis modellerede han dog kun den ene af dem, og de øvrige dannedes derefter, kun med smaa Ændringer. Det er unødvendigt at tilføje, at den er ypperlig, saa meget mere som han ogsaa studerede disse Dyr med Iver. Haydons Raad at dissekere Dyrene fulgte Landseer trolig, og allerede som ung fik han fat paa en Løve, der var død i et Mena-

---

det er det samme som det norske "logra", som efter *J. Aasen* anvendes om noget, der er falsk, skjønt det jo er en Miskjendelse af den trofaste Hunds Natur. Hvor urigtig en Dom der udtrykkes i det norske Ord, ser man bedst, naar to Hunde mødes; de logre med Halerne, og hvad betyder det? Fuldstændig det samme som naar to Mennesker, der mødes, trykke hinandens Hænder og med et venligt Smil og kjærlige Ord glæde sig over at træffe sammen. — Den store engelske Hundeelsker udtalte sig selvfølgelig stærkt imod den dumme Skik at afstudse Hundes Hale og Øren.

geri; han dissekerede den, og malede derefter flere Løvebilleder. Et af disse, der ejes af Hertugen af Wellington, forestiller Dyretæmmeren van Amburgh, omgivet af Løver og Tigre. *Charles Dickens* har fortalt, at da han og en Del andre en Aften vare i Selskab hos Landseer, kom en Tjener ind og meldte: "Skal jeg lade Løven komme ind, Sir"? Flere af Gjæsterne bleve bange for, at en levende Løve skulde træde ind ad Døren; det var imidlertid en, som havde mistet Livet og som Sekretæren for den zoologiske Have sendte Maleren til Gave. Han malede den ogsaa.

Landseer led meget af Melankoli i de sidste Aar af sit Liv, og man frygtede gjentagne Gange for, at han skulde gaa fra Forstanden. I Aaret 1873 døde han, og han blev hædret med en pompøs Jordefærd i St. Paul; han ligger i en af Kirkens Kældere, men der er ikke noget Mindesmærke over ham i selve Kirken. Han blev 71 Aar gammel.

Det, der udmærker hans Malerier, er ikke alene Indholdet, det være nu komisk eller patetisk; men ogsaa den overordentlig dygtige tekniske Udførelse. Ligesom Thorvaldsen har han kunnet gjøre alt, hvad han vilde, og man forbavses ved at se den Kunst, hvormed han har fremstillet Hundens Haar, Faarets Uld, Hestens Lød, Fuglens Fjer o. s. v., og det er sket ved de simpleste Midler; men det er selvfølgelig kun naaet ved mange Aars anstrængende Studium. Vi kjende jo Historien om *Horace Vernet*, der i et Selskab i Løbet af et Kvarterstid tegnede en Hest; da han forlangte 1500 Frank for den og da man fandt dette meget dyrt, svarede han: "Ja! men De véd ikke, hvor mange Aar det har kostet mig at lære den Kunst". Landseer kunde have svaret det samme. — Den engelske Mester har tillige haft uhyre let ved at male. Et af hans skjønneste Malerier og overordentlig fint udført er "Kavalerens Yndlinge", to morsomme Bolognesere, der ligge paa et Bord

og kigge; han var kun to Dage om det; paa et Maleri med Kaniner, han sendte til en Udstilling, skrev han selv: "Udført i tre Kvarter". Det mærkeligste Vidnesbyrd for hans store Færdighed er vistnok følgende: I et Selskab, hvor han var, kom denne Færdighed paa Tale og tilsidst udbrød en Dame: "Der er dog noget, ingen har kunnet gjøre, det er at tegne to Ting paa én Gang". Landseer svarede imidlertid: "Aa! jeg kan gjøre det; laan mig to Blyanter, og De skal faa det at se". Han tegnede nu paa samme Tid og uden at standse et Øjeblik med den ene Haand en Hjorts Hoved og Takker og med den anden en Hests Hoved.

I Følge den Fortegnelse over hans Malerier, der er samlet af *Algernon Graves* [grævs], har han i alt udført 358 Stykker, hvoriblandt 120 Portrætter. Kun meget faa af dem ere i Udlandet, saaledes to i Belgien, et i Gotha og et i Hamburg, skænket Byen af Schwabe; de øvrige ere i England. I Nationalgalleriet og Syd Kensington Museet er der 32, Dronning Victoria har 35 og Prinsen af Wales 2; Resten er paa private Hænder. Det er altsaa kun i England, at man kan lære ham at kjende, og selv der vil man kun med megen Ulejlighed kunne faa en Forestilling om hans omfattende Virksomhed. Hos os er det kun hist og her, at man finder Billeder, der i Indhold nærme sig til Landseers, saalèdes f. Ex C. Blochs Maleri "Tjeneren med Moppen" og i afdøde Zillens Radering fra 1859, der forestiller et Faar, som staar og bræger, fordi Hyrden tager Lammet fra det. Men hvad vilde der ikke være blevet af vor *Johan Lundbye*, hvis han var kommet over til England og havde set den store Engelskmands Arbejder? Dog — det kan ikke nytte at tænke derpaa; vi stænge os jo inde, og saa lære vi ikke levende Sprog

De Summer, han fik for sine Arbejder, vare efterhaanden meget store, og endnu større vare de Summer, som betaltes for at mangfoldiggjøre dem i Kobber eller paa an-

den Maade. For to, ikke store Malerier, forestillende "Krig" og "Fred", fik han saaledes 27,000 Kr.; men for Retten til at mangfoldiggjøre dem 54,000 Kr. Han efterlod sig ogsaa en Formue paa en halvfemte Million. Han forstod sig imidlertid slet ikke paa at styre sine Pengesager, og disse forvaltedes først af hans Fader og senere af hans Ven Jacob Bell, der testamenterede 7 af hans bedste Billeder til det offentlige. En af Grundene til Edwin Landseers store Popularitet var den overordentlige Dygtighed, hvormed særlig hans Broder Thomas stak Billederne i Kobber. Mange af Stikkene høre til de første i Verden, og de ere gaaede igjennem af Maleren selv, der undertiden tilbragte Dage med at faa dem saa gode som mulig. Hans Billeder ere kopierede i hundredetusindevis, og alle Mennesker i England, selv simple Folk, kjende mange af dem. — Han levede paa en stor Fod, og det var med Forbavselse, at de belgiske Bønder saa ham sidde paa Valpladsen ved Waterloo for at optage Studier til Maleriet "Samtalen ved Waterloo", der forestiller Wellington, som beskriver sin Svigerdatter Stederne for Slaget; Maleren var nemlig altid ledsaget af en Tjener, og han drak den kostbareste Champagne. Han kunde ellers nok tillade sig en saadan Luxus; thi alene for Retten til at mangfoldiggjøre dette Historiemaleri fik han ikke mindre end 65,000 Kr. Hans Arbejder have allerede nu, saa faa Aar efter hans Død, en meget stor Pengeværdi, og et af hans Hjortebilleder er for kort siden bleven betalt med 130,000 Kr.

Der har levet mange Landskabs-, Genre- og Historiemalere, større end Edwin Landseer; men man kan vist trøstig sige, at der har aldrig været nogen større Dyremaler end han. Han malede alle Slags Dyr med overordentlig Dygtighed; men han elskede Hundene fremfor alt, og han følte Sandheden af, hvad *Cuvier* har sagt [1]): "Hunden ejes

[1]) Règne animal. Vol. I.

fuldstændig af sin Herre, den optager hans Synsmaader og holder fast ved ham indtil hans Død, og alt dette kommer alene af Taknemlighed og af et inderligt Venskab". Han vilde sikkerlig ogsaa have moret sig, hvis han havde hørt *Rasmus Nielsens* Ytring: "Jo mere jeg lærer Menneskene at kjende, des større Agtelse faar jeg for Hundene". Han kjendte enhver Bevægelse af Hundens Krop, Poter og Hoved, ethvert Udtryk i dens Øje — kort sagt alt. Landseers bedste Fortolkere ere Hundene selv, og saa længe der findes Hunderacer fra den skotske Terrier til Moppen, Blodhunden, Buldoggen o. s. v. vil ingen kunne nægte, at han var stor. Engelskmændene kalde ham ogsaa "Hundeverdenens Shakspere". — Men hvad var en væsentlig Grund dertil? Svaret ligger i *Grundtvigs* Ord:

"Den har aldrig levet,
Som klog paa det er blevet,
Han først ej havde kjær".

VIII. Inigo Jones.

Der er en anden engelsk Kunstner, vi særlig ville omtale, og Grunden dertil er, at han har været i Danmark, og at Engelskmændene stadig fortælle, at han har haft megen Indflydelse hos os. De her givne Oplysninger ere samlede i England, og en Del af dem kunne vanskelig faas anden Steds. Mærkeligt er det imidlertid, at man, skjønt han var saa fremragende og skjønt adskillige have skrevet om ham, dog kjender saa overordentlig lidt til hans Levned. Det her givne er selvfølgelig nærmest af Interesse for Engelskmændene; det vil ogsaa i en nær Fremtid og under en anden Form blive meddelt som Foredrag i "Arkitektselskabet" i London [1]).

Inigo Jones [inigo djons] fødtes 1573 i London. Hans Fader, der havde det samme spanske Fornavn — Inigo er

---

[1]) Som Kilderne til Jones's Levned skulle her særlig nævnes: Memoirs to the life and writings of Inigo Jones. London. 1725. — *Peter Cunningham.* Inigo Jones, a life of the architect, printed for the Shakespeare Society. London. 1848. – *H. Walpole.* Anecdotes of painting, with additions by *J. Dullaway.* Ny Udgave ved Ralph Wornum (London. 1849). — *Mac Farlane.* The pictorial history of England (Vol. III. London. 1849). — Endelig: The dictionary of architecture, issued by the Architectural Publication Society (London; uden Aarstal; endnu ikke fuldført). Det, der gives i det sidste Skrift om Jones's Levned, er dog nærmest, hvad Cunningham allerede har; men der er deri en højst værdifuld Liste over hans Værker.

spansk for Ignatius — var Klædefabrikant og har ikke været nogen simpel Mand; thi han udstedte et Testament, og han blev jordfæstet inde i en Kirke, som det endnu tit er Tilfældet i England. Hans Formuesomstændigheder vare imidlertid ikke gode, og da han døde 1597, blev Sønnen hans Executor. I Følge vor Inigo Jones's egne Ord lagde han sig som hel ung mest efter Tegning, og det var først senere, da han kom til Italien, at hans Hu stod til Bygningskunsten. I Chiswick ved London har man endnu et Landskab, udført af ham. Der er flere Steder sagt, at enten Lord Pembroke eller Lord Arundel skal have sendt ham til Italien; men man véd ikke noget sikkert derom. Netop paa den Tid stod Renaissansestilen i Glans i Italien. Bygmesteren Bramante (1444—1514) fulgtes af en Mængde andre, hvoriblandt Peruzzi, Rafael og Giulio Romano, fremdeles Sansovino og Michel Angelo og endelig Vasari og Palladio (1518—1580). Den sidste arbejdede dels i sin Fødeby Vicenza og dels i Venezia, og det var særlig efter ham, at Inigo Jones uddannede sig; Engelskmændene kalde derfor deres store Landsmand "den engelske Palladio". *J. Webb*, der var gift med en Slægtning af Jones og som var hans Elev, fortæller [1], at han opholdt sig "mange Aar i Italien og særlig i Venezia"; men man kjender dog ikke noget Værk af ham i denne By. I Livorno har han derimod bygget en Kirke, og en Tegning deraf, udført af ham selv, har jeg set i British Museums "Print Room". Hans Ry maa have strakt sig vidt; thi vor Kristian IV, der saa levende interesserede sig for Bygningskunsten, "sendte Bud efter ham", og han rejste 1604 til Danmark. Det var i visse Maader en ret heldig Tid for en dygtig Bygmester at komme hertil; thi man byggede stærkt hos os. Den 15de Januar 1602 havde Kongen sluttet Kontrakt med Jørgen

---

[1]) A vindication of Stone heng. London. 1665.

von Friborg fra Slangerup om at nedbryde det ældre Frederiksborg Slot, og den 2den Maj samme Aar havde han sluttet en ny Kontrakt med den nævnte Mester om at opføre det egentlige Slots Hovedbygning for 15,000 Daler, "effther som thend Scabelion vduiiser, wi hannem Naadigst haffuer ofuerantvordett". Under 31te Januar 1604 havde Kongen fremdeles sluttet Kontrakt med Tømmermester Hans von Anten om Tømmerværket paa Slottet "effter den Skabelon, wii hannem haffuer ladet naadigst offuer antworde" [1]). Alt dette er af Betydning, som vi ville se om et Øjeblik. I Aaret 1610 begyndte Kongen ogsaa paa Rosenborg [2]). Jones's Ophold her i Landet varede imidlertid kun kort; thi allerede i Slutningen af Aaret var han i England. Paa den Tid var der stærk Forbindelse mellem det engelske og danske Hof; Kristian IVdes Søster Anna var nemlig 1589 bleven gift med Jakob I af England (Jakob VI i Skotland); Jones blev ogsaa ansat hos den engelske Dronning. Cunningham mener (S. 4), i det han vistnok mistyder et Udtryk af Webb, at Jones har "levet længe i Danmark"; men det er umuligt, thi da han var født 1573 og da han havde levet "mange Aar i Italien", kunde han i Følge sin Alder ikke leve længe i Danmark. Det er ligeledes urigtigt, naar det er fortalt i England, at han fulgte tilbage med Kong Jakob og hans Dronning; thi de vare her 1590 og ikke senere.

Strax efter sin Tilbagekomst til England fik Jones en Virksomhed, der kun havde lidt med Bygningskunsten at gjøre. Han kom nemlig der til at forestaa *Hofmaskerader*, for hvilke Dronning Anna "havde bragt Smag med fra Danmark". Om disse Maskerader i Danmark fortæller *Werlauff* [3]), at

---

[1]) *G. F. Lassen.* Bidrag til den danske Bygningshistorie. Historisk Tidskrift. IVde Bd. 1843.

[2]) *F. R. Friis.* Samlinger til dansk Bygnings- og Kunsthistorie. 1872—78.

[3]) Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs Lystspil. 1858. S. 212.

"de ældste af dem uden Tvivl vare de i det 17de Aarhundrede og i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, ved flere tyske Hoffer udførte saakaldte Wirthschaften, i hvilke Kromanden og Krokonen almindeligen fremstilledes af selve de høje Personer, og Gjæsterne af de Indbudne eller Tilsagte, der indfandt sig maskerede i forskjellige National- eller Karakterdragter". Den lærde Forfatter nævner tillige 1634 og 1652 som Aar, i hvilke der har været saadanne Bal "en Masque" ved det danske Hof. Hofmaskerader have imidlertid været brugt tidligere her, og de have tillige haft et andet Indhold. Ved Kristian IVdes Kroning 1569 holdtes der paa Kjøbenhavns Slot et "Mommerie" med pragtfulde Optog, og man faar en tydelig Forestilling derom i de trykte Beskrivelser, der findes om Kroningen [1]). Der er i England en hel Del Skrifter, som omhandle Maskerader af forskjellig Slags, og Tyskeren *A. Soergel* har i en lille Bog givet en Mængde Oplysninger [2]), hvoraf det fremgaar, at disse Maskerader allerede under Dronning Elisabet og Jacob I vare hele Teaterforestillinger, baade med Text og Seneri. De vare Maskespil, ikke Maskerader i Nutidens Forstand. I det ovennævnte Skrift, der er udgivet af Skakspere-Selskabet, fortæller *Planché* en hel Del om Maskespillene ved det engelske Hof, som Inigo Jones tegnede og arrangerede, og hvortil *Ben Jonson* skrev Versene. De vare i antik Stil, og den første af dem gaves Helligtrekongers Dag 1605. I Høsten samme Aar arrangerede Inigo Jones Seneriet for nogle Forestillinger i Oxford, og det var her, man første Gang saa, hvad der er mærkeligt i Teaterhistorien, at Senen blev forvandlet tre Gange paa en Aften. Til stor Forbavselse saa man ved en

[1]) Se *Hjelmstjerna* 4to P. 2157—60 i det store Kgl. Bibliotek. — Den vidløftigste af disse Beskrivelser er af *Augustus Erich* og udkom 1597 paa tysk, 1598 paa dansk; to andre Beskrivelser ere paa tysk.

[2]) Die englischen Maskenspiele. Halle. 1882.

anden Forestilling, han havde arrangeret, et vældigt Bjærg, der hævede sig op af Jorden og atter sank ned igjen. Inigo Jones har været den egentlige Ophavsmand til vore Tiders Senearrangementer.

Kort efter hans Hjemkomst til England indtraf den i Datiden saa mærkelige Tildragelse, at en dansk Konge gjæstede dette Land. I Følge den utrykte Rejsebeskrivelse af *F. Rostgaard* [1]) rejste Kristian IV i Sommeren 1606 til England, hvor han blev i nogen Tid. Rejsen skete paa 5 Skibe og med et stort Følge; i England var der Maaltidet og Jagtpartier, man "bedede" Tyre og Bjørne, og man var i St. Paul og Westminster-Abbediet. Det er kjedeligt nok, at denne Rejsebeskrivelse er saa kort og indholdsløs; thi en dygtig Forfatter vilde naturligvis med Lethed have kunnet give os et baade livligt og, kulturhistorisk talt, meget værdifuldt Billede af den hele Tur.

Der er noget i London, hvis Sammenhæng med denne Rejse vistnok de færreste i Danmark tænke paa, skjønt der naturligvis er adskillige, som have lagt Mærke til Navnene. I det nordlige Kvarter af Byen, der kaldes Islington [islingtn], findes en lang Gade, *Copenhagen Street*, Kjøbenhavns Gade, og her i Nærheden ligger *Copenhagen fields* [filds], Kjøbenhavns Marker. Efter hvad der siges [2]), har dette Terræn faaet det for os saa paafaldende Navn, fordi en dansk Mand omtrent ved den Tid, da Kristian den fjerde var i England, indrettede et Værtshus der; 1695 kalder *Camden* det paa sit Kaart "Coopen Hagen" [3]). Dette Værtshus kom til at spille en vis Rolle, og dets Navn, Copenhagen House, var i alles Munde; thi i de tidligste Dage af

---

[1]) En kort og rigtig Relation-Skriffuelse om den Kongelige Engelske Reise o. s. v. Aar 1606. Store Kgl. Bibliotek. Ny Kgl. Saml. Nr. 995.

[2]) W. Thornbury & E. Walford. Vol. II. S. 275.

[3]) Gibsons Udgave. 1695.

den store franske Revolution holdtes her forskjellige demokratiske Møder, og senere, 1834, oplevede man, at et Tog paa 40,000 Mand drog herfra til Whitehall for at afgive en Adresse, der var underskrevet af 260,000 Mennesker. Siden 1855 finder man paa Copenhagen fields Londons vældige Kvægmarked; Rummet, som denne Markedsplads omfatter, udgjør 22 Tdr. Land. Man træffer ikke faa af vore "Landsmænd" der; thi af de 80,000 Køer og 80,000 Faar vi udføre til England, sælges vist en stor Del paa Copenhagen fields. Disse Tal ere dog kun ringe imod, hvad der i det hele forhandles paa Kvægmarkedet der. Man omsætter nemlig paa dette Marked ikke mindre end ½ Mill. Køer og Kalve og 1½ Mill. Faar om Aaret. — Fra Jakob Istes Tid skriver sig ogsaa et andet Navn, der har Interesse for os, nemlig *Denmark House*[1]). Lord Protektoren Somerset, der styrede Riget i Edward VIes Tid, byggede med store Omkostninger et Palads ved Temsen, noget vest for City, og gav det Navn efter sig. Jakob Istes Dronning tog Ophold her, og Kongen var saa tilfreds med en Fest, hun holdt for ham 1616 i dette Palads, at han befalede, at det skulde have Navnet "Denmark House". Dette Navn synes dog ikke at have kommet synderlig i Brug, og det oprindelige Navn, Somerset House, er det, hvorunder Bygningen gaar den Dag i Dag. — Og fra samme Tid skriver sig vistnok ogsaa Navnet *Denmark Hill*, Danmarkshøjen, der ligger i Camberwell syd for Temsen[2]). Under den samme Konge indrettedes der nemlig en "Fri" Latinskole i Camberwell, og i Nærheden af den var der en anden Skole, som hed Danmarkshøjens "Fri" Latinskole. Disse Skoler ere nu forsvundne, og paa Danmarkshøjen er der en Jærnvejstation, som har Navn efter Højen. — Ikke

---

[1]) Peter Cunningham. Handbook of London. New Edition. London. 1850. S. 153.

[2]) W. Thornbury & E. Walford. Vol. VI. S. 278 og 279.

langt fra Drurylane findes en lille Gade med Navnet *Denmark Street*; efter *P. Cunningham* er den anlagt 1689 [1]); men jeg kan ikke oplyse videre derom.

I Aaret 1610 blev Jones ansat som Bygningsinspektør (surveyor of the works) hos det engelske Kongepars ældste Søn, Prins Henry af Wales. Denne Fyrste synes at have haft megen Interresse for Bygningskunsten; den engelske Oversættelse af et arkitektonisk Pragtværk, der udgaves 1611, er nemlig tilegnet ham [2]). Prinsen døde imidlertid allerede 1612, og Jones rejste nu atter til Italien, hvor han bl. a. var i Rom og Vicenza, og hvor han blev til 1615. Efter sin Tilbagekomst anden Gang ansattes han som Bygningsinspektør hos Kongen, og i Modsætning til tidligere fik han nu Ordre til at udføre flere store Bygningsværker i London. Efter hvad der foreligger, er det ogsaa klart nok, at han paa denne Rejse har faaet et noget andet Syn paa Bygningskunsten end tidligere; thi han gik nu fuldstændig over til Palladios Stil. Hans Exemplar af Palladio i Worcester Kollegiet i Oxford indholder en hel Mængde haandskrevne Noter af ham.

Det første Arbejde, der den Gang overdroges ham, var at bygge det kongelige Palads *Whitehall* (1619). Dette Palads, der beboedes af Kardinal Wolsey [wulsi], fik efter dennes Fald Navnet Whitehall af Henrik VIII, som nu tog Ophold deri og bl. a. fejrede sit Bryllup der med Anna Boleyn [bøln]. Efter Jones's Plan skulde det nye Palads ikke alene overgaa det gamle, der var en Samling af forskjelligartede Bygninger; men det skulde tillige blive saa storartet, at det vilde overstraale alt andet. Fejlen ved Planen var, at den var for vældig, og kun en meget ringe Del deraf blev derfor bragt til Udførelse; det var Banket-

[1]) Handbook of London. S. 565.

[2]) *Serby.* Book of architecture. London. 1611.

huset eller den Bygning, der af Georg I omdannedes og den Dag i Dag bruges til et "Kongeligt Kapel". Det er meget tvivlsomt, om man har nogen korrekt Tegning af Jones til dette Bygningsværk. Den Tegning, *W. Kent* har udgivet, og som tilhørte Jarlen af Burlington [1]), er rimeligvis kun en Kompilation, udført af Webb. Skjønt Bankethallen er det eneste, der blev fuldført af Whitehall, ser man deraf, at Paladset vilde være blevet noget overordentligt; der er en Skjønhed i Linjerne og en Harmoni, hvortil man ikke let finder Magen. Jones er fuldstændig gaaet ind i sin Forgængers Spor, og han fortjener med Rette det Navn, hvormed man hædrer ham i England. Grundlæggelsen af Whitehall danner ogsaa Grænseskjellet mellem gammeldags og nymodens Bygningskunst i England, kan man sige.

Foruden Whitehall fik Jones en hel Del andre Arbejder. Han byggede saaledes Kapellet i Lincolns Inn fields, der tillige er saa mærkeligt, fordi det er i gotisk Stil. flere Huse paa Lincoln Inn fields og i Great Queenstreet. Fremdeles den vestre Portiko af St. Paul, som han udførte i Palladios Stil, skjønt Kirken selv var gotisk; denne Portiko tilintetgjordes i "den store Ildebrand" 1666. End videre flere private Huse paa Landet, Sømandskolen i Greenwich og Heriots Hospitalet i Edinburgh samt Buegangene og Kirken St. Paul i Coventgarden. et mærkeligt Værk, der med sit til Siderne starkt fremspringende Tag ligner alt andet end en Kirke. Grunden til denne Form ligger dog i, at Ejeren deraf, Hertugen af Bedford, i sin Opfordring til Jones om at bygge Kirken der, tilføjede: "Byg den som en Lade, det er godt nok for de Folk", hvortil Jones sva-

[1]) The designs of Inigo Jones, consisting of plans & elevations for public and private buildings. 1727. Bd. I—II. — En anden Række af hans Tegninger findes i *C. Campbell.* Vitruvius Britannicus. London. Vol. I—III. 1717—28, og en tredje i *J. Ware.* Designs of Inigo Jones and others. 1757.

rade: "Ja! saa skal jeg bygge den skjønneste Lade i England", og han holdt Ord [1]). Denne Kirke, der fuldførtes 1638, var det sidste Arbejde af Jones; thi nu begyndte Borgerkrigen, og da fik man andet at tænke paa end at opføre smukke Bygningsværker. De sidste 14 Aar af hans Liv være fulde af Sorger. Som Romersk-Katolik og ivrig Tilhænger af Stuarterne blev han kastet i Fængsel, og det maa sandelig have været frygteligt for ham, at Karl I, "den kongelige Martyr", maatte gaa ud til sit Skafot gjennem et Hul, man havde slaaet i Muren paa Whitehall, den store Bygmesters prægtigste Værk. Han havde imidlertid samlet sig en Del Penge, og da han døde i Somerset House 1652, 79 Aar gammel, efterlod han sig henad 80,000 kr. [1]). Han blev jordfæstet i St. Paul, og han havde testamenteret en Del Penge til et Mindesmærke der; det tilintetgjordes imidlertid i "den store Ildebrand". Han blev malet to Gange af van Dyck, med hvem han stod i Venskabsforhold, og hans Portræt fandtes ogsaa kopieret paa Frederiksborg; men det gik under ved Slottets Brand 1859.

Et særegent Arbejde, der overdroges Jones, har givet Anledning til megen Omtale, nemlig hans Skrift om *Stonehenge*, de hængende Stene. Som man véd, er dette Mindesmærke, der ligger nogle Mile fra Salisbury og sydvest fra Oxford, en af de mærkeligste Levninger fra Oldtiden, som findes. I en Egn, der er flad og træløs og som særlig bruges til Græsning for Faar, ser man over 100, raat tilhugne Stene, der ere ordnede i to Kredse indenfor hinanden. De største Stene findes i den ydre Kreds, der er en 40 Alen i Tværmaal, og de have oven for Jorden en Højde af 10—12 Alen, foruden hvad der er nede i Jorden, og en Bredde af 3—4 Alen. Ligesom ved vore Stendysser

---

[1]) Walpole. Nævnte Bog.

[2]) Efter hans Testament hos Cunningham.

Stonehenge.

(Efter et Fotografi, der skyldes venskabelig Meddelelse af Prof. Valdemar Smidt.)

ere disse Stene af to Slags, Bærestene og Overliggere; men Bærestenene have paa deres Overside to Tapper, der passe ind i Huller paa Overliggernes Underside [1]). Skjønt en hel Del af Bærestenene ere faldne om og skjønt kun en ringe Del af Overliggerne ere paa deres Plads, kan man godt fatte, hvorledes det hele maa have set ud den Gang — mulig er det aldrig sket — det hele var fuldført. Der har været to Kredse, den ydre af meget store, den anden af mindre Stene, og ovenpaa dem har der med Tapper og Huller været lagt en Bræmme af Overliggere. I og for sig ere Stenmasserne saa vældige, at man højlig maa undres over, hvorledes man i længst hensvundne Dage har kunnet hugge dem til og rejse eller løfte dem i Vejret, altsaa det samme som ved vore Stendysser. Man regner, at mange blandt Bærestenene have en Vægt af 24,000 og nogle blandt Overliggerne af 12,000 Pd. Men Forundringen bliver større, naar det siges, at Massen, Granit, hvoraf de ere, ikke findes i mange Miles Omkreds; thi der skal kun være Kalk og Flint. Folket i Omegnen fortæller, at Stenene skulle være bragte hid fra Ireland, skjønt dette er meget tvivlsomt. Man mindes Stolen i Westminster-Abbediet, der har været brugt ved alle de engelske Kongers Kroning siden Edward I († 1307); under Sædet paa den ligger en graalig Sten, hvorpaa de skotske Konger siden umindelige Tider have siddet under deres Kroning. I Følge det skotske Sagn skal denne Sten have tjent Jakob til Hovedpude under hans Drøm; men Geologerne have nu, morsomt nok, paavist, at Stenarten, hvoraf den er, ikke findes i det hellige Land, men vel i Skotland. Den ene Videnskab støtter den anden.

Det øverste af en Sten fra Stonehenge (efter Kohl).

[1]) *J. G. Kohl.* Reisen in England und Wales. Dresden & Leipzig. 3ter Bd. 1844.

Det var Stonehenge, Jakob I gav Jones Ordre til at undersøge. Man har fremsat de mest forskjellige Gisninger om, hvem der har udført det vældige Værk, og alle de Folkefærd, som have haft Indflydelse i England, have faaet Skyld derfor. Jones erklærede, at det maatte være et romersk Værk og indviet til "Coelus", d. v. s. Oprindelsen til alt. Han fik Ordre til at gjøre Undersøgelsen 1620; men Udslaget deraf offentliggjordes først nogle Aar efter hans Død af *Webb* og efter hans Noter. Hans Mening blev stærkt imødegaaet af en navnkundig Læge, Dr. *Charleton*, der vilde have, at Mindesmærket skulde være dansk, og han støttede sig bl. a. paa Udtalelser fra *O. Worm* [1]); men det er klart nok, at begge Meninger ere lige urigtige. Hvad Tanken er med det hele Mindesmærke, og fra hvilken Kulturperiode det skriver sig, har man i øvrigt ikke faaet udgransket endnu, og det forbeholdes Fremtiden at løse denne Gaade. Flere andre Steder i England findes Grupper af megalitiske Sten af lignende Slags; men de ere ikke saa godt vedligeholdte. Ogsaa ved Aden og Sinaj findes lignende. Den Tegning, i hvilken Jones nedlagde sine Tanker om, hvorledes Stonehenge maatte se ud, naar det blev "restaureret", synes temmelig rigtig, og det kan ogsaa være, at Cunningham har Ret, naar han siger, at den store Bygmester kun har fremsat sin "romerske "Teori, fordi han havde faaet paavist Sagen af sin høje Herre, der ikke alene var en fremfusende Pedant, men ogsaa en dygtig Latiner [2]).

---

[1]) Memoirs to the life o. s. v.

[2]) De engelske Historikere skildre ham saaledes, f. Ex. *Hume*, ogsaa *Walter Scott* i "Lord Nigels Hændelser"; vi her i Danmark have en Skildring, der tyder paa det samme. I *N. Slanges* "Christian den fierdes Historie" (1749) fortælles der en Del om Kong Jakob og hans Dronning. Efter at hun den 20de Avgust 1589 var bleven viet til ham per procura paa Kronborg, rejste hun af Sted med en Eskadre

Vi komme nu til Spørgsmaalet om Inigo Jones *i Danmark*. Man er her tilbøjelig til at tvivle, om han nogen Sinde har været hos os, og til at mene, at hele hans Ophold er en Fabel; men der foreligger intet, som kan støtte denne

---

paa 14 Skibe; men Vejret var høist uheldigt, og efter nogle Ugers Forløb tyede Skibene ind til Oslo. Det var i Overensstemmelse med Tidens Aand, naar man troede, at hele dette Uheld skyldtes overnaturlige Grunde, og sex Hexe paa Fejø fandtes da ogsaa at være de skyldige: de havde opvakt Storm og bragt Flaaden i Forvirring, medens Apostelen "Langvinus", understøttet af de to Djævle "Smuk" og "Pil Hestesko" havde sørget for Resten (*Troels Lund*. Sjette Bog. S. 41). I Oslo fik Dronningen at vide, at Kongen af "Utaalmodighed og Længsel efter sin Brud" vilde rejse til hende i Norge; han kom ogsaa dertil, og Ægtefællerne "omfavnede hinanden med største Kjærlighed og Glæde"; den 24de Novbr. holdtes den egentlige Vielse. I Slutningen af Januar rejste de til Kronborg, og efter en Maaneds Forløb til Kjøbenhavn. Her fandt Kong Jakob sær Behag i at tale med lærde Mænd, og han hørte en Gang 3 Timer Forelæsninger i Rad paa Universitetet, selvfølgelig paa latin. Han tog ogsaa til Roskilde, hvor han talte meget med den lærde Nils Hemmingsen om gudelige Sager og særlig om den Troens Artikel, der handler om Menneskenes "Beskikkelse til Salighed". Han fandt megen Behag i det sjællandske Præsteskab, der for hans Skyld var samlet til et extraordinært Præstemøde, og hvor Gudstjenesten holdtes paa Latin. Messen med Messeskjorter og Messehager, Bispekaaben og Lysene paa Alteret glædede ham særdeles, thi det var noget helt andet end den skotske Ritus; han holdt derefter Gudstjeneste paa skotsk Vis, efter at Lysene være blevne slukkede paa Altret. En stakkels Kapellan blev forarget derover og tændte Lysene igjen; men blev saa sat i Hullet. — Dernæst gjæstede Kongen *Tyge Brahe* paa Hveen hvor han blev i otte Dage. Han var saa overvældet af den store danske lærdes Samtale, at han erklærede, at denne maatte begjære af ham, hvad han vilde. Tyge Brahe udbad sig imidlertid kun to engelske Hunde, som han ogsaa fik tilsendt senere, og da man undredes over, at han ikke havde ønsket andet eller mere, svarede han, at Kongens Naade var altfor stor, og at han selv havde den Fornuft ikke at ville misbruge denne Naade. Den 21de April rejste Kongeparret herfra og kom aldrig mere hertil. — Som man véd, kaldte den franske Minister *Sully* Jakob I "den lærdeste Nar i Kristenheden".

Mening. Webb, der kjendte ham saa nøje, fortæller tydelig nok, at han blev hentet her til af Kristian IV, og det er i Overensstemmelse hermed at hans Portræt var paa Frederiksborg.

En anden Sag er det derimod, hvad han har udrettet hos os. - Cunningham siger, at det er ukjendt, hvad hans Stilling har været i Danmark, men tilføjer, at han "har hjulpet til ved Bygningen af Frederiksborg, hvis indre Gaard har stor Lighed med Heriots Hospitalet i Edinburgh"; dette Hospital har han nemlig bygget. I den Liste, der er givet over hans Værker og som findes i det engelske Arkitektselskabs "Lexikon", siges der, at Rosenborg er bygget 1604 af ham og ligeledes Frederiksborg "circa 1600". - Helt anderledes lyder derimod Udsagnet herfra Danmark. I den Afhandling, som *N. Høyen* skrev 1832 om Frederiksborg, siges [1]), at "det er et almindeligt Sagn blandt de engelske lærde, at Jones har bygget Frederiksborg og Rosenborg", og at dette ogsaa er fremført paa dansk [2]); men saa tilføjer han, at dette Sagn er "uden Grund". Det Vidnesbyrd, hvorpaa han støtter denne Mening, er, at Frederiksborg og Rosenborg ere i en Stil, hel anderledes end den, hvori Jones's Arbejder ere, og enhver, der kommer til England med lidt Sans for Kunst, maa fuldstændig slutte sig til Høyens Mening paa dette Punkt. — Der er imidlertid en anden nærliggende Mulighed, nemlig, at Jones i en Tid af sit Liv har arbejdet i en anden Retning end senere, og dette har Høyen, mærkværdig nok, ikke taget med, uagtet Weinwich, sagtens efter en udenlandsk Kilde, fortæller, at Jones "i sin første Tid ikke har arbejdet i nogen reen Smag og med en Rigdom af altfor megen gothisk Pragt". Under

---

[1]) Frederiksborg Slot. Schouws Dansk Ugeskrift. 1ste Bd. 1832 S. 167.

[2]) *Weinwich*. Maler-, Billedhugger- o. s. v. Kunstens Historie i Danmark o. s. v. 1811. S. 60

mit Ophold har jeg efter Evne søgt at skaffe tilstrækkelige Oplysninger herom, og jeg har det Haab, at dette er lykkedes mig, skjønt det kan være, at jeg ikke har faaet Alting med. Efter at Jones 1615 anden Gang kom fra Italien, var han, som tidligere omtalt, fuldstændig gaaet op i Palladios Stil, og hans Arbejder fra den Tid kunne altsaa slet ikke vedrøre vore Slotte. Spørgsmaalet bliver derfor kun om de Arbejder, han har udført i England efter sin Hjemkomst 1604 fra Italien og Danmark. Det første af disse Arbejder er *St. Johns Kollegiet* i Oxford, der er udført 1605 [1]). Det er ikke i Palladios Stil, men derimod i, hvad man i England kalder "Jakob Istes Gotik", og det vidner tillige om, at han har bygget i en anden Stil end den italienske Renæssanse; for Resten fuldførte han dette Kollegium i Palladios Stil, men først mange Aar efter. Det har saa godt som ingen Lighed med vore Slotte, i det Gavlene ere uden Snirkler og Tagskægget er "kreneleret", og det er jo det, som særlig interesserer os her. Paa samme Maade gaar det med *Bramshill,* som han efter Listen i Lexikonnet har bygget 1607; Tegningen af Bygningen godtgjør, at der ikke er Lighed mellem denne Bygning og vore Slotte [2]). Fremdeles er der *Charlton House*, som han efter Listen har bygget 1607—12; men ogsaa denne Bygning viser efter Tegningen ingen Lighed med vore Slotte [3]). Til dette maa endnu føjes, at Cunninghams Paastand om, at *Heriots Hospitalet* i Edinburgh skal ligne den indre Gaard i Frederiksborg, heller ikke er rigtig [4]). Til Overflod maa det ogsaa siges, at

---

[1]) *Gwilt.* An encyclopaedia of Architecture, rewised by Wyatt Papworth (London. 1876). Fig. 202.

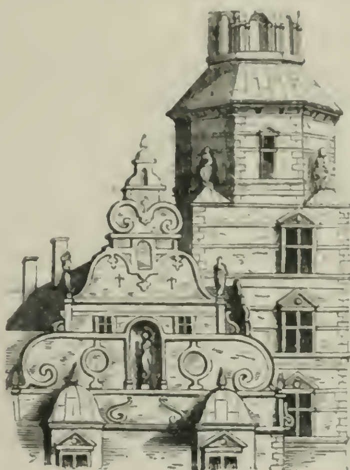
[2]) *W. Cope.* Bramshill, its history and antiquities. London (uden Aarstal).

[3]) *J. P. Neale.* Views of the seats of noblemen in England, Wales, Scotland and Ireland. Second series. Vol. IV. London. 1828.

[4]) *Goldicutt.* Heriots Hospital Edinburgh. London (uden Aarstal).

dette Hospital først blev bygget 1628, altsaa næsten en Menneskealder efter Frederiksborg, og det vilde sandelig være urimeligt, om Jones først da skulde være kommen paa Tanke om at bygge noget i Frederiksborgs Stil.

Disse ere de Bygninger af Jones i Tidsrummet efter hans første Hjemkomst, hvoraf jeg har haft Lejlighed til se Tegninger i England, og de give ikke de engelske lærdes Meninger nogen som helst Støtte. Og vi maa end videre fremhæve nogle andre Omstændigheder. Efter G. F.

Et Brudstykke af Rosenborg.

Lassens Oplysninger var "Skabelonen" til Frederiksborg færdig den 2den Maj 1602, og den 31te Januar 1604 var man saa vidt med Bygningen, at der sluttedes Kontrakt om Tømmerværket; men dette skete før Jones's Komme hertil, og han kan derfor ikke have givet Tegningen til Slottet. Med Hensyn til Rosenborg er det klart nok, at dette Slot har sit Forbillede i Frederiksborg, og det paabegyndtes jo først 6 Aar efter, at Jones havde forladt Landet; Paastanden om, at han skulde have givet Tegningen dertil, er derfor ogsa

grundløs. — Paa denne Maade faar altsaa Høyen Ret i sin Paastand, at han ikke har givet Tegning til de omtalte danske Slotte. Derimod har han Uret i at mene, at "Kristian IVdes Besøg i England 1606 maa have givet Anledning til hele Fortællingen om Inigo Jones's Indkaldelse og Ophold i Danmark", ligesom der ikke er nogen som helst Grund til at kalde dette Ophold en "Misforstaaelse". Det er vistnok saa, at vor Konge har indkaldt ham, og det følger da af sig selv, at den dygtige Bygmester er bleven taget paa Raad med ved Bygningen af Frederiksborg. Hvor vor unge Konge har faaet Tegningen til Slottet, véd man jo ikke; men rimeligt er det, at han selv har haft væsentlig Lod deri. Det kan imidlertid dog nok være, at man en Gang kan faa dette og meget mere oplyst, naar, som *J. Lange* siger [1]), vi faa "en gjennemført sammenlignende Undersøgelse af den danske Renæssanses Forhold til den samtidige i Udlandet, baade den tyske og den hollandske". Med England har denne danske Renæssanse sikkerlig ikke haft noget at gjøre. Om Hans Stenwinckel fra Emden, der bl. a. har givet Tegningen til Kristian IVdes Kapel i Roskilde og til Børsen, ogsaa har givet Tegningen til Frederiksborg, saaledes som *Høyen* vil, maa staa hen.

[1]) Lübkes Kunsthistorie. 1872. S. 566.

IX. Musik og Teater.

Det er gængs herhjemme, at det skal staa meget daarlig til med *Musikken* i England, og der er noget deri, skjønt langtfra saa meget som Folk ville gjøre det til. Fejlene ere, at Engelskmændene ikke kunne opvise nogen stor engelskfødt Komponist, saa nær som en, og hans Arbejder ere vistnok ukjendte i Danmark, samt at de ikke have nogen national Operasene. Den omtalte engelske Komponist, *Henry Purcell* [porsl], der levede 1658—98, var Organist ved det kgl. Kapel og komponerede Sager baade for Kirken og Teatret. I hans Tid var det, at man første Gang nogen Steds fandt paa at give offentlige Koncerter for Betaling, og den, der forestod dem, var den ypperlige Violinist John Banister; tidligere vare saadanne Koncerter kun forbeholdte Hofferne og de fornemste Folk [1]. Purcell holdt sig særlig til italienske Mestre, og adskillige af hans Kompositioner bruges endnu i den engelske Kirke. Paa hans Mindetavle i Westminster-Abbediet staar der saa smukt: "Her ligger Henry Purcell, der forlod dette Liv og er gaaet til det Sted, hvor der kun hersker Harmoni". Han efterfulgtes af Tyskeren *Händel*, der levede en stor Del af sit Liv i England († 1759) og der skrev sine stor-

[1]) Musikforeningens Festskrift. 1ste Del af *V. C. Ravn* 1886. S. 26.

artede Oratorier. Det første Oratorium, der nogen Sinde opførtes i England, var hans "Ester", der kom frem 1732. Det er rimeligt nok, at han ikke vilde være bleven saa stor uden Paavirkning af det engelske religiøse Liv, og man kan derfor fatte, at Engelskmændene regne ham som en af deres egne. Han er ogsaa jordfæstet i Westminster-Abbediet, hvor han har et for Resten meget uheldigt Mindesmærke. Uagtet han har levet saa længe i England, har han dog ikke været synderlig stiv i engelsk, hvad man kan se af følgende Anekdote: Han havde givet Børne-(Foundlings)-Hospitalet et Haandskrift af "Messias", og Styrerne for denne Stiftelse mente dermed at have faaet Eneret til at opføre det prægtige Værk; de vilde ogsaa henvende sig til Parlamentet for at faa en Resolution derom. Men de maatte først til Händel, og denne svarede: "Te deivel! For wat sal de Foundling put mein Oratorie in de Parlement? Mein music sal not go to de Parlement!" — Den religiøse Musik er fremdeles den, Engelskmændene vurdere højst, og der gives jævnlig Koncerter med et kirkeligt Præg. Den Musik, man foretrækker fremfor alle, er "Messias", der derfor stadig opføres, snart det ene, snart det andet Sted i de forenede Kongeriger, og gjærne i velgjørende Øjemed. Der er ogsaa sagt [1]), at dette Oratorium "har født de hungrige, klædt de nøgne og næret de forældreløse". — I Krystalpaladset er der stadig Koncerter med et Kor paa flere tusinde Stemmer. Den fremmede Komponist, Engelskmændene sætte mest Pris paa, er ogsaa Mendelssohn, netop fordi han har komponeret "Elias". En dansk Musiker, der nøje kjender Forholdene, har fortalt mig, at Udførelsen af disse religiøse Værker langt overgaar, hvad man ellers træffer i Verden, og at Deltagerne, næsten

---

[1]) Mrs. *Bray*. Händel, his life, personal and professional. London. 1857.

alle Dilettanter, udføre dem saa godt som uden Prøver. Dette vidner jo unægtelig ikke saa lidt for Engelskmændenes musikalske Sans. Det kan være, at Bebrejdelsen imod dem for deres ringe Sans i Musik først og fremmest kommer af, at de ogsaa heri lade sig lede af deres religiøse Følelse, tilvisse noget andet end paa Fastlandet; men religiøs Musik er da ogsaa Musik. Hovedgrunden for mangen Engelskmand til at gaa i Kirke er, som man tit faar at høre, netop Musikken der.

Tiden, paa hvilken man hører mest og bedst Musik i London, er "*Sæsonen*" eller fra Maj til Midten af Juli. I dette Tidsrum opholde alle rige og fornemme Folk fra Landet sig i Byen, og de give da Fest paa Fest; Teaterdirektører og Koncertgivere have længe forberedt sig til Aarets Hovedslag, omkring i Byen er der Udstilling paa Udstilling, glimrende Fyrværkerier i Krystal-Paladset, Væddeløb i Epsom og Ascot, Væddekampe af alle Slags. For os ser det underligt ud, at Folk fra Landet tage ind til Byen i Sommermaanederne; men Forklaringen er simpel nok, det er paa Grund af Vejrlaget og især Taagen, som om Vinteren saa tit hersker i London[1]. Vejrlaget i Sydengland er i det hele mildt, og Middelvarmen i de tre Vintermaaneder, fra Decbr. til Februar nogle Grader over Frysepunktet (hos os noget under Frysepunktet); i Sydengland er hele Aarets Middelvarme noget over 9°. Det hører da ogsaa til de største Sjældenheder, at Kulden er saa stærk, at Temsen lægger til; i vort Hundredaar er

[1]) Det engelske Ord for *Taage*, fog (faag, langt aa) hører vistnok sammen med det danske "Snefog" og ligeledes med "at fyge". Vi have Ordsproget: "Saa mange Taagedage mellem Jul og Kyndelmisse, saa mange Fogdage efter Kyndelmisse"; hos *J. Sorterup* ("Den poetiske Skantzekurv, 1709) staar "Da Vinterkuldens hvasse Fug". — I engelsk findes intet særegent Ord for at fyge (det hedder "drift"), vel sagtens, fordi Sneen er saa sjelden.

det kun sket om Vinteren 1813—14. I London er nu vel hele Aarets Middelvarme 1° højere end det omgivende Lands, hvad der kommer af den ved Ildstederne og Gasflammerne fremkaldte Varme; men disse Varmekilder fremkalde tillige den særegne Taage. Naar østlige Vinde bringe Fugtigheden fra de lave Strækninger i Essex og Kent op i Temsdalen, og naar den møder Kuldelene fra de hundredetusinder af Kaminer og Værksteder i London og Uddunstningerne fra de utallige Gasflammer, bliver Luften mere uren der end anden Steds i Verden paa et saa stort Omraade. Man har søgt at kæmpe imod dette Onde, der fremkommer ved de 6 Mill. Tons Kul, som aarlig bruges i London; men forgjæves. I en stor Del af Aaret svæver der om Morgenen en egen brandgul Taage over Byen; men almindeligvis gaar den bort opad Dagen. Adskillige Gange bliver den ved, især i Novbr. og Decbr., og den kan da tillige være saa tæt, at man ikke en Gang kan se Gadelygterne, der ere tændte ved højlys Dag, og at man Dag og Nat maa have kunstigt Lys overalt. Et enkelt Tal tydeliggjør, hvad dette vil sige; i December 1887 var der stærk Taage tre Dage til Ende, og i dette Tidsrum brugte det store Gaskompagni Gas for over 700,000 Kr. mere end sædvanlig. Den stærke Brug af Gassen gjør ogsaa, at Taagen faar en særegen grim Lugt. Denne brandgule Taage, der af Londonnerne kaldes "Ærtesuppe", skifter undertiden med anden Taage, der kan være graa ligesom hos os, eller ogsaa kulsort. En saadan tæt brandgul Taage, som her er omtalt, findes ikke uden for Byen, og om ogsaa Vejrlaget paa Landet ved Vintertide kan være raat eller fugtigt, er det dog intet imod Londons. Under mit Ophold var der adskillige Gange brandgul Taage; men det var om Sommeren, og den havde derfor ikke noget at sige; kun en eneste Gang var den stærk, og i British Museums Læsesal blev det saa mørkt Kl. 11 om Formiddagen, at al Læsning var umulig.

Sæsonens musikalske Nydelser ere mange. Der er saaledes Koncerter af alle Slags og givne af de dygtigste Folk Verden over; i St. James Hall f. Ex. er der klassiske Koncerter af det filharmoniske Selskab, Musikforeningen og det kirkelige Harmoniselskab. Og dernæst er der Operaerne i Drurylane, Coventgarden og Her Majestys [hør mæsjetis] theatre; de gives paa italiensk, men Sangerne og Sangerinderne ere samlede alle Vegne fra, og man kan være sikker paa der at høre de første Kunstnere; Adelina Patti faar 9,000 Kr. hver Aften, hun synger der. Orkestret tæller 70—80 Mand, Korene ere af første Slags og Isenesættelsen ligesaa; der findes nemlig mange fortrinlige Dekorationsmalere i London, og man undres stadig, selv paa de mindre Teatre, over de skjønne Dekorationer. Priserne svare til alt dette; de bedste Pladser koste nemlig 20 Kr., og alle Folk, saa nær som de i Galleriet, møde i fuld Puds, evening [ivning] dress, Aften-Paaklædning, Herrerne i sort Kjole, hvidt Halstørklæde og lyse Handsker, Damerne i Baldragt. Dette kræves da ogsaa ligefrem paa Plakaterne, og det kan godt lade sig gjøre, fordi det er almindeligt for Herrer hver Middag at klæde sig i en saadan evening dress; i godt Vejr ser man ogsaa til sin Forundring adskillige Steder om Eftermiddagen og om Aftenen mange Herrer, der gaa paa Gaden i sort Kjole og uden Overtøj. Selv i mindre Teatre møder man i Balkonen, dress cirkle, i denne Dragt. I de nævnte Operahuses nedre Logerækker og paa Gulvet er der stor Plads mellem Stolene, og netklædte Kvinder gaa omkring som Kontrollører; det hele gjør et yderst elegant Indtryk. I Forbigaaende sagt, den, der ikke har synderlig Raad, kan overvære Forestillingen for 1 Kr. 80 Øre, men saa maa han gaa i Galleriet og sidde paa umalede Træbænke; men det er sandelig Umagen værd. Der gives vistnok ikke anden Steds i Verden saa ypperlige Opera-Forestillinger som her i "det umusikalske London". — Paafaldende er det, at man,

for at komme til to af disse Operahuse, maa gjennem et af de fattigste og modbydeligste Kvarterer i hele Byen, med Gyder, der mangen Gang kun ere nogle Alen brede og hvor Snavs og Elendighed viser sig paa alle Kanter. Det gaar her ligesom saa tit i London, overvældende Luxus og Rigdom træffes Side om Side med den største Usselhed. De nævnte Teatre ligge endnu paa deres gamle Plads, og man har ikke villet flytte dem. En af Hovedgaderne i dette Kvarter er Drurylane; lane [lǣn] betyder nærmest Stræde, og street [strit] Gade; Ordene place [plæs] og road [rōd], Vej bruges imidlertid ogsaa om mange Gader i London, i det man ikke bryder sig om, at Stedets Præg er bleven ændret i Tidens Løb. Det er underligt nok; thi det vilde være noget lignende, som om vi i Kjøbenhavn vilde kalde f. Ex. Adel- eller Borgergade Veje og ikke Gader. Den oprindelige Betydning af lane er for Resten Sidevej i Modsætning til Hovedvej; Sir William Drury ejede Grunden i Dronning Elisabets Tid, og Navnet er givet efter ham. Haymarket staar paa et forhenværende Høtorv og deraf kommer Navnet (hay, Hø).

Er Sæsonen forbi, omdannes disse Teatre til *Promenadekoncerter*, som vare fra Avgust til November. Det er et smukt Syn, man har ved en saadan Promenadekoncert; Senen er nemlig taget bort, og paa dens Plads er der en vældig Musiktribune med et Orkester paa 150 Mand eller saa. Hele Gulvet er dækket med et pragtfuldt Tæppe, langs Logerne er der en Vrimmel af Lamper, og man kan gaa helt bag om Orkestret. Adgangen koster 1 Shilling (90 Øre) med et Tillæg, naar man vil have Siddeplads i en Loge. Musikken, man hører her, minder nærmest om vort Tivolis, dog gives der ikke Symfonier, da disse stille for store Krav til Tilhørernes Musiksans; men derimod Ouverturer som f. Ex. Mendelssohns til "Sommernatsdrømmen", Udvalg af Operaer som Tannhäuser og Lohengrin, Danse og endelig Solostykker

for et eller andet Instrument samt Sange af enkelte Kunstnere. Disse Koncerter ere stærkt besøgte, og Publikum er henrykt; Udførelsen er ogsaa fortrinlig, thi der findes engelske Kunstnere af første Rang, ligesom der er mange, som orkestrere rigtig godt. Det er Overdrivelse, naar Tyskere fortælle os, at det er de tyske Musikere, som give Tonen an i London. Men det gjør et kuriøst Indtryk f. Ex. at høre "Naadearien" af Robert, udført paa Kornet, eller "Skænddeduetten" af Figaro, aldeles brillant omlavet og udført paa to Piccolofløjter. Der er ogsaa andet, som viser Tilhørernes musikalske Naivitet. Hvad vilde man saaledes sige her, hvis man i Tivoli lod en udmærket Tenorist synge f. Ex. "Der er et yndigt Land"? I London gaar det godt an; thi der, i Promenadekoncerten, er Tenoristen sikker paa vældigt Bifald, naar han synger "Hjem, søde Hjem" (Home, sweet home). Londonner-Folkets vigtigste musikalske Nydelser ere disse Promenadekoncerter, samt de Koncerter, der gives af musikalske Orkestre i fri Luft. Det almindelige engelske Navn paa et Orkester er ellers mærkeligt nok, thi det er *band*, altsaa Bande; i Frankrig, hvorfra det stammer, er det for længe siden gaaet af Brug [1]), og i Danmark, hvor det i forrige Tider stadig brugtes om Skuespillerselskaberne — man huske f. Ex. *Holbergs* "Nyt Aars Prologus" fra 1723, hvor det hedder: "I denne Bande vi fast alle ere Jyder" — anvendes det jo nu kun i foragtelig Betydning. — Der gives for Tiden ikke nogen engelsk Opera, naar man da undtager Sullivans [søllivøns] der spilles paa et eller andet Teater Aar igjennem. Don Juan, Figaro, Hugenotterne, Norma o. s. v. ere ukjendte for Folket, da de kun gives paa italiensk, og en Opera i comique i fransk Forstand er ogsaa ukjendt. Hos mange Engelskmænd, der have været uden Lands, rører det sig imidlertid

---

[1]) *É. Littré.* Dictionnaire.

stærkt, at de bør have saadanne Operaer og til billig Pris i deres Hovedstad, og naar de faa sat dette igjennem, vil Folket utvivlsomt blive lige saa grebet deraf som anden Steds. Den Glæde, man har af at høre Kirkemusikken, og den Interesse, hvormed Promenadekoncerterne følges, varsler godt nok; Engelskmanden kommer sikkert ogsaa med i denne Retning, det er stadig Aristokratiet og Rigmændene, som have noget af det bedste for deres Mund.

Af *Teatre* findes der ikke mindre end 35—40, og der er altsaa nok af dem. Disse Teatre spille imidlertid langtfra den Rolle som f. Ex. i Paris eller i Danmark, og der er intet af dem, som faar Understøttelse af Staten. Som Følge heraf søger ethvert af dem at finde paa Midler, der kunne trække Folk derhen, og om kunstneriske eller literære Opgaver er der ikke Tale. Af literære Sener er der ogsaa kun 5—6 i det hele, de øvrige ere en Blanding af al Slags Gøgl og af Skuespil. Faste Teaterdirektører kjender man ikke, et Teater lejes for en enkelt Sæson af en Mand, som, hvis han er heldig, kan tjene en meget stor Sum i et Aar, og som, hvis han er uheldig, bliver ødelagt. For at faa en virkelig Sukces kræves imidlertid et Par tusinde Opførelser. Af Teaterforfattere findes der en Mængde; thi er en saadan heldig, tjener han let ved et eneste Stykke adskillige hundredetusinde Kr. Det er tillige heller ikke nødvendigt, at han er Digter, han er kun Teaterskrædder; han finder i den udenlandske Literatur et eller andet Stykke med dygtig Effekt, han laver det om og erstatter da, hvad der f. Ex. er fransk Esprit, med britisk Tunghed eller Kluntethed, bare noget, som falder i hans Tilskueres Smag. Og saa er der tillige det mærkelige derved, at han som oftest slet ikke fortæller, hvorfra han har taget det vigtigste af sit Stykke, det er Røveri, men tilladt Røveri. Teaterforfatterne ere da heller ikke i Almindelighed regnede for videre fashionabelt Selskab; en Privatlærerinde, jeg kjender og som har Lyst til

Teater-Forfatterskab, erklærede, at hun ikke kunde blive i sin Stilling, hvis man fik at vide, at hun gav sig af med at skrive Stykker. Under saadanne Omstændigheder kan man nok fatte, at det i vore Dage ikke anses "for videre fint" at gaa til engelske Talestykker, og mange velstaaende og dannede Folk komme ikke i Teatret én Gang om Aaret. En af Grundene dertil er den sene Spisetid; thi et Besøg i Teatret kan ikke lade sig gjøre, uden at Spisetiden den Dag maa lægges om. Dette er anderledes end i fordums Dage, thi Skuespillerne ved Drurylane kaldte sig selv længe "Hendes Majestæts Tjenere". Det var en Overlevering fra Shakspere, hvis Trup havde Navnet "Dronningens Skuespillere", og hvis Plakater, for saa vidt man kan slutte efter den første Udgave af den store Dramatikers Værker — ingen af disse Plakater er nemlig mere til — begynde med Ordene "Hendes Majestæts Tjenere ville i Dag give" o. s. v. De bare ogsaa den skarlagenrøde Hofuniform.

Imens mange af Teatrene spille hele Aaret rundt, er der andre, som holde Sommerferie et Par Maaneder og da begynde deres Vintersæson i September eller Oktober. Efter at Promenadekoncerterne ere forbi, lukker Her Majetys theatre fuldstændig, paa Drurylane spilles der derimod Dramaer indtil Jul, og da begynder det med Pantomimer, lystige Balletter med al Slags Gøgl. Det er forbavsende at se, hvormeget Teaterdirektørerne gjøre for at henvende Folks Opmærksomhed paa Forestillingerne. I Bladene averteres ikke med et enkelt Avertissement saaledes som hos os; man bruger at gjentage det samme Avertissement adskillige Gange efter hinanden i det samme Nummer, og det koster naturligvis mange Penge. En Dag saa jeg, at der gik en Del Folk ud af en Port, alle med en Teaterplakat fra Drurylane paa Brystet og en anden paa Ryggen — Londonnerne kalde disse Folk Smørrebrød, sandwiches [sændwistjes] —

paa min Forespørgsel hos en af dem fik jeg at vide, at de vare 107 i alt, og at hver af dem fik 1 Kr. 35 Øre om Dagen. — Et andet Avertissement er rigtig smagløst. For nogle Aar siden lod et af Byens første Teatre en Del Folk vandre Byen rundt; de vare lænkede sammen og i Slavedragt med Tallet "14" paa Brystet og Ryggen, og de ledsagedes af en Fangevogter; det var Avertissementet for en Vaudeville med Titelen "Fjorten Dage" eller rettere "Fjorten Nætter". Et Tidsrum af to Uger hedder nemlig paa engelsk "fortnight" ("fort" er Forkortelse af "fourteen" [furtīn, fjorten). Denne særegne Betegnelse stammer ellers fra Oldtiden, hvor saa vel Nordboer som Tyskere regnede Vinter før Sommer, Nat før Dag. I det engelske Lovsprog bruger man "fjorten Dage" (fourteen days). "Nat "bruges fremdeles i engelsk hyppigere i Steden for "Aften", saaledes f. Ex, hedder det almindelig "sidste Nat" (last nigth) for "i Aftes", "i Nat" (to night) for "i Aften", ja, selv: "Jeg spiste til Middag last night". Ogsaa hos Færingerne finder man en saadan Forstening fra Oldtiden; thi de sætte "Nat" foran "Dag". Og noget lignende findes hos Svenskerne, der i Betydningen "stadig" eller "altid" som oftest sige "Nat og Dag" og næsten aldrig "Dag og Nat". I Sverige findes jo ogsaa en gammel adelig Slægt med Navnet "Natt och Dag". Den fordum hos os saa almindelige Skik at slutte Breve med Ønsket om "mange gode Nætter" foranledigede, at *I. L. Heiberg* i sin skjønne Levnedsskildring af Sofie Brahe saa komisk misforstod Udtrykket, som om det kunde være "en astronomisk Hilsen" [1]); *I. Levin* vandt da ogsaa en let Sejr paa dette lille Punkt.

De fleste Teatre ejes af gamle Damer eller af Aktieselskaber, og de drives kun med et eneste Maal, at tjene Penge; af denne Grund spilles et Stykke ogsaa, saa længe det

---

[1]) Prosaiske Skrifter. 9de Bd. S. 360. 10de Bd. S. 566.

giver Hus. Stykkerne ere i Reglen af lav Art og staa langt under, hvad der gives paa vore Secondteatre, og saa spares der ikke paa Kraftmidler. I et Stykke, jeg saa paa Drury-lane, Garricks, Kembles og Keans Skueplads, sker Opløsningen ved et Jordskjælv, der indtræder meget belejlig; paa et andet Teater kastes Helten ud i en Sump ved Mississippi og frelses fra Døden ved et forbisejlende Dampskib, paa et tredje føres man til Birma og s. fr. Mange Steder gives der foran et stort og alvorligt Stykke en rigtig dum Farce, fuld af plumpe Narrestreger; Navnet "Clown", der sædvanlig siges at komme af det latinske *colonus*, Bonde, men rimeligere hører sammen med vort Klaade, Klunte, Knold [1]), er ikke engelsk for Ingenting. I andre Lande er Clownen for længe siden forsvundet fra ordentlige Sener; men i England holder han sig. Gives der Stykker af udenlandsk Oprindelse, blive de gjærne "tillæmpede" (adapted) efter engelsk Smag. Smukt er det, at de rørende Steder i Talestykkerne ledsages af Orkestret, der spiller pianissimo. Udstyrelsen er fortrinlig, og adskillige af Skuespillerne ere gode. — Yderlig komisk er det med *Fremkaldelserne*. Det er nemlig Regel efter hver Akt at fremkalde alle de spillende; naar "de gode" i Stykket vise sig foran Tæppet, klappes eller trampes der af alle Kræfter eller ogsaa pibes der som Tegn paa Henrykkelse; komme "de onde" frem, hysses der, og vedkommende bukker da nok saa pænt for Hilsenen. Under Stykket hænder det ogsaa mangen Gang, at der hysses stærkt, naar der siges noget "ondt", og Publikum er altsaa stadig med. Man kommer herved til at huske, hvad der 1713 hændte paa Coventgarden Teatret. For at hindre Uordener paa Senen dette Teater havde man stillet Soldater deroppe, og de

[1]) Se *Skeats* Etymological Dictionary. Ogsaa *Wedgwood* Contested Etymologies. London. 1882.

bleve ved at staa der, selv for aabent Tæppe. En af dem skød en Gang paa Otello, fordi han ikke kunde holde ud at se Moren dræbe Desdemona. En anden, der overværede Tragedien "Greven af Essex", i hvilken Lady Nottingham nægter at have modtaget en Ring af hendes Elsker, styrtede frem, tog hende i Nakken og raabte: "Hun lyver; hun har skjult Ringen paa sit Bryst!" At der stod Soldater deroppe, var for Resten ikke saa mærkeligt; thi det var tidligere Skik i alle Lande, at en af de bedste Pladser var paa selve Senen, hvor Modeherrerne da ofte forstyrrede Skuespillerne; denne Skik hørte først op 1759 paa Theatre français og omtrent ved samme Tid efter Garricks Opfordring i London. Det staaende Udtryk i gamle Komedier "Til Spectatores" galdt Tilskuerne paa Senen og ikke de øvrige. Ogsaa paa det første danske Teater, i Grønnegade, var der efter *Overskou* [1]) Tilskuere paa Senen, og Billetterne til denne Plads betaltes med "1 Sletdaler", samme Pris som i de bedste Loger. *A. E. Boye* har gjort det rimeligt [2]), at disse Pladser alene vare i Proseniet, og at kun enkelte fremragende Folk fik Plads paa selve Senen, og ligeledes, at de ikke fandtes 1747; men den staaende Advarsel paa vore Komedieplakater lige til 1799, om ikke længer: "Ingen Uvedkommende kan tilstedes Adgang paa Teatret", er maaske et Minde herom [3]).

En engelsk Herre sagde til mig: "Det er sørgeligt for os, der have Sans for Poesi, med det engelske Teater i vore Dage. Mens de franske Teaterstykker sysselsætte hele Paris og blive oversatte i mangfoldige Sprog, er dette slet ikke Tilfældet med de engelske. Der er næsten ingen dannede Folk i London, som bryde sig om, hvad der kommer frem paa vore Teatre, og for Vers, selv skjønne Vers, har man

---

[1]) Den danske Skueplads. 1ste Del. 1854. S. 175.

[2]) Nyt Aftenblad for 1845. No. 212, 214, 216, 217.

[3]) *Werlauff*. Nævnte Bog. S. 369.

ingen Sans; kun Shaksperes Vers holder man af at høre fra Senen. Teatervæsenet her er kun en Forretning, og at et Stykke spilles to—tre Aar i Træk, er selvfølgelig til Ødelæggelse for Kunsten. Og saa er der tillige det ærgerlige derved, at vi Engelskmænd have haft den største af alle Tragedieforfattere, og at det den Gang var Mode for alle fornemme og dannede Folk at gaa i Teatret. Selv vor store Dronning "Bess" (Elisabet) beskyttede i høj Grad Shakspere og lod ham spille for sig i Whitehall, Richmond eller Windsor, ja! hun spillede næsten selv med, kan man gjærne sige. Det var en Gang i Whitehall, at Dronningen, der havde sin Plads ved Proseniet, fik Lyst til at sætte Shaksperes Improvisations-Evne paa Prøve; da han som Henrik VI kom frem midt imellem sine Adelsmænd, lod hun en Handske falde ned for hans Fod, han tog den op og improviserede i Kongens Rolle:

"Skjønt vi berede os til Ambassaden,
Vi standse her og tage op vor Slægtnings
Handske".

Han satte Handsken paa en af Hellebardererernes Spyd, og Dronningen tog den smilende bort derfra." Den engelske Herre forklarede videre, at det maa være meget vanskeligt for Præsterne, naar de skulle forsvare, at der af religiøse Grunde ikke bør spilles Komedie om Søndagen; thi under Dronning Elisabet, der var en saa trofast Forsvarer af den protestantiske Lære, var der intet i Vejen for disse Forestillinger netop om Søndagen. "Der er ogsaa Moder i Gudstjenesten". – Jeg havde selvfølgelig ingen Grund til at indvende noget imod, hvad her er fremført. Det lod iøvrigt til at interessere den engelske Herre meget, da jeg fortalte ham, at der havde været engelske Skuespillere i Helsingør, hvor de spillede paa engelsk, og at Shakspere mulig havde henlagt sin Hamlet til denne

By ("Elsenore"), fordi den allerede den Gang var saa kjendt af alle Søfolk [1]).

For Resten maa jeg tilstaa, at jeg ikke tør have nogen grundet Mening om de engelske Teatre, dels fordi jeg ikke kan nok af Sproget til at forstaa det i alle Enkeltheder — Stykkerne trykkes ikke i Reglen, og de fortjene det da heller ikke — og dels fordi jeg ikke saa vore Dages Fortolker af Shakspere, *Henry Irving* [ørving]; han var paa Rejse. Denne Skuespiller har en hel anden Stilling i det sociale Omdømme end de fleste af hans Kaldsfæller i England; han er nemlig meget respekteret. — Hvor lavt et Trin de engelske Skuespillere staa paa, ser man rigtig ved det saakaldte *Slavemarked*. Det er et Anstalt, hvor ikke mindre end 4000 "Kunstnere" eller "Kunstnerinder" falbyde sig til de 1000 Direktører, der findes omkring i de engelsktalende Lande, og mellem disse Mennesker er der alle Slags "Gøglere" fra Badutspringere og Slangemennesker til Tragediehelte og Opheliaer. Saa godt som enhver Skuespiller eller Skuespillerinde har i sin Tid haft sit Fotografi, ledsaget af alle Slags Anbefalinger, udstillet paa Slavemarkedet, og der skal et fremtrædende Renommé til, naar nogen af dem, hvis Engagementet udløber, ikke maa henvende sig til Anstalten. Ved alt dette om Teatret og Skuespillerne kommer man naturligvis til at tænke paa Molières Fataliteter i Frankrig eller Holbergs hos os. — Et smukt Indtryk gjør det iøvrigt, at alle Forestillinger, selv paa de simpleste Buler, ende med, at Orkestret spiller Nationalsangen "God save the Queen", og at hele Publikum da rejser sig op.

Den menige Mand kommer saa godt som aldrig i Teatret, han gaar i *Musikhallerne*, og der er derfor en

---

[1]) *P. V. Jacobsen.* Om Skuespil og Skuespilforfattere i Danmark i det 16de Aarhundrede. Histor. Tidskr. 1ste Række. 5te Bd. 1844. S. 526.

Vrimmel af dem. Man faar der Taskenspillerkunster af første Rang, alle Slags Clownkunster — morsomt nok! jo flere Prygl der uddeles paa Scenen, des gladere er Publikum — Dans paa Stylter eller paa Salonskøjter, ogsaa komiske Sange. I en af disse Musikhaller hørte jeg en Vise med Omkvædet "Faldera"; ved at tale med en Engelskmand derom, fik jeg at vide, at man paa engelsk har Ordet "falderall" [falderaal], der bl. a. betyder Stads paa et Slæb — Ordet staar ikke i de mig tilgængelige Ordbøger — og her er altsaa Forklaringen af vort "Faldera med røde Roser". Paa Alhambrateatret gives tillige Balletter, der ere glimrende udstyrede; men naar man har set Balletdans i andre Lande, finder man Dansen under al Kritik, med mindre den udføres af en indforskrevet Stjærne. I vedkommende Blade udbasunes imidlertid Alhambras Forestillinger som noget af det første i Verden; man bør sige "vedkommende Blade", fordi hver Teaterdirektør har sine Blade, der staa i hans Sold og rose alt, hvad han foretager sig. Det er Forretning! — Et underligt Indtryk gjør det i disse Balletter at se ogsaa alle mandlige Roller udførte af Kvinder, netop det modsatte af, hvad der skete i tidligere Dage, hvor alle Roller udførtes af mandlige Personer ligesom for Tiden i Kina [1]. Under Karl II hændte det en Aften, at det trak længe ud, før Tæppet gik op for et af Shaksperes Stykker, og Direktøren undskyldte sig da hos Kongen med at sige: "Tilgiv, Deres Majestæt! Dronningen er ikke bleven færdig med at barberes!"

Efter det her meddelte vil man indse, at det mangen Gang kan være svært nok for den fremmede, der opholder sig længere Tid i London, at faa Tiden til at gaa paa offentlige Steder. Det er ikke saaledes som i Paris.

[1]) *J. Henningsen.* Kina og Kineserne. 1887.

X. Klubberne.

"Men hvad bestille da Folk om Aftenen"? maa man fornuftigvis spørge, "de kunne jo ikke Aften paa Aften sidde og kukkelure hjemme eller holde sig til Familier alene". — Svaret er, at Herrerne gaa i Klubben, en Institution, der rigtig stemmer med Engelskmændenes Afsluttethed; de holde ikke af at indlade sig med fremmede. Denne Afsluttethed medfører en Ubehagelighed, man snart kommer til at mærke; thi den afføder en Mangel paa Høflighed, der er højst stødende for os andre. Man gaar ind og ud af Butikker uden at sige hverken "God Dag" eller "Farvel", man tager ikke sin Hat af uden for Damer, og da ikke synderlig dybt, Herrerne giver man kun et lille Nik, og til Nød fører man Haanden op til Hatteskyggen. Jeg mindes en Dag, da jeg mødte en Mand paa Gaden; uden at røre ved Hatten nikkede han to Gange til mig, som om vi kunde være gamle Venner. "Hvem kan det vel være?" tænkte jeg og tog til min Hat; det var en Tobakshandler, hos hvem jeg havde kjøbt Cigarer et Par Gange. Engelskmanden sidder meget ofte med Hatten paa i sit Kontor, i Restauranten, Klubben eller Parlamentet. I British Museums Læsesal sidde mange og læse med bedækket Hoved, og tager man ved Indtrædelsen sin Hat af, er det rimeligt, at vor engelske Ledsager siger: "Behold endelig Hatten paa, saadan er Skikken her i Landet!" Det er igjen Konservatisme; thi Hattens Aftagelse fulgte

med Parykkens Paatagelse. Man maa ogsaa herved tænke paa vore Almuesfolk, der saa tit have Hatten eller Huen paa i Stuen; efter *Bj. Bjørnsons* "Brudeslaatten" er det ligesaa i Norge. — Gaar man ind i en londonsk Boghandel og spørger om en Bog, kan det hænde, at der skiftes følgende Replikker: "Har De den og den Bog"? — "Nej". — "Véd De ikke, hvor jeg skal faa den"? — "Nej". Punktum. Siger man f. Ex. til en Haarskærer, at han klipper godt, svarer han ufravigelig ikke "Det glæder mig" el. lign.; men kun "Yes". Franskmanden siger i dette Tilfælde "Jeg takker Dem", eller ogsaa "Jeg er henrykt"; det lyder unægtelig mere velopdragent. — Ønsker man at tale med en Forretningsmand i hans Kontor, vil Tjeneren eller Kommisen, til hvem man afleverer sit Kaart, ufejlbarlig spørge: "Hvad er Deres Ærinde?" – "Jeg vil tale med Herren!" bør man saa svare med skarp Stemme, og man faar da allernaadigst Foretræde. Spørger man en civil Mand paa Gaden om Vej, vil man som oftest alene faa Svaret "Hm!" eller ogsaa: "Jeg véd ikke"; man skal spørge sig for hos en Politimand. John Bull kjender ikke til dette Smil, som efter *Georg Brandes* hos Franskmanden betegner Hjærtets Høflighed [1]), og dog kalder Engelskmanden det at gaa bort uden at sige "Farvel" (good bye) eller lign. "at tage fransk Afsked"! Hvoraf kommer det? – Aa, hvor det gjør godt efter en Tur til England at komme f. Ex. til Hamburg; thi der ere Folk, som man véd, overordentlig høflige; det er paa evropæisk, ikke paa engelsk. Sandheden byder imidlertid at tilføje, at mangen Engelskmand godt føler det stødende i denne Uhøflighed over for fremmede. Det kan ogsaa hænde, naar man paa Gaden beder ham om Ild til sin Cigar — det hedder "light" [lej], Lys, ikke "fire" [fejr], Ild; Engelskmanden ler, naar det kaldes "fire" – at han siger "Visselig", og naar man takker ham, svarer han saa morsomt paa sin engelsk: "Meget

[1]) Danske Digtere. 1887. S. 109.

velkomment" (Very wellcome). Har man Anbefalinger eller andre Adkomster til et nøjere Bekjendtskab, tøer Engelskmandens Hjærte dog meget snart op, og man finder da megen Hjærtelighed hos ham. De virkelig dannede ere ogsaa høflige imod fremmede, men disse virkelig dannede ere forholdsvis faa; det siges almindelig, at mangfoldige Forretningsfolk, selv Millionærer, ikke høre ind under denne Klasse. At komme ind i engelske Familier er yderst vanskeligt, og man maa ingenlunde tro, at en fremmed, selv med gode Anbefalinger, bliver saaledes modtaget i England som f. Ex. i Danmark. Hvis man skulde tænke, som en dansk Grosserer sagde, at hans engelske Forretningsven, naar han kom til London, nok vilde stille en Kommis til hans Raadighed i 8 Dage, tager han muligvis Fejl, og en af Grundene er den, at det kan være vanskeligt at finde en Kommis, der kjender det vældige London, eller har nogen Forestilling om de mange Seværdigheder der. Man maa nemlig huske, at Samlingerne ere lukkede de allerfleste Dage, naar han er fri, og at det for mangen er en hel Rejse at komme der- eller derhen. Adskillige udenlandske Handelsfolk leve naturligvis længe i Byen uden at se det halve af den. En Særegenhed, der maa iagttages, er, at man ikke hilser en Dame paa Gaden, man har truffet, med mindre hun hilser først; det er vistnok ogsaa Konservatisme. *Holberg* siger jo, at det "udi i hans Barndom var uanstændigt for en Jomfrue, der paa Gaden blev hilset af en ung Karl, at hilse ham igjen" [1]). I British Museums Læsesal bad jeg høflig en Dame om Undskyldning, fordi jeg af en Fejltagelse havde lagt noget paa hendes Plads; hun svarede ikke, hun smilede ikke, hun gloede bare.

Det engelske Klubliv skriver sig fra først fra Kaffehusene

---

[1]) Epistel No. 226.

og gaar flere hundrede Aar tilbage [1]). Kaffen indførtes 1654, altsaa sex Aar efter Kristian IVdes Død, til Marseille [2]), og det første Kaffehus i Paris aabnedes 1670. I London indrettedes det første Kaffehus en Snes Aar i Forvejen, og ved Hundredaarets Slutning var der en Mængde af dem rundt om i Byen. I Danmark var Kaffe ukjendt 1661; 1665 falbødes den ligesom Te paa Apotekerne, men som en Sjældenhed, og 1689 var der et Tehus i Kjøbenhavn [3]). Som man véd, hedder Kaffe paa engelsk "coffee", en Form, der tidligere fandtes i adskillige andre Sprog, ogsaa i dansk, men der er den veget for det mere korrekte "Kaffe"; Navnet hedder paa arabisk "kahue", paa tyrkisk "kave" [4]). Det, der gjorde Kaffehusene saa populære i England, var særlig, at de bleve Midtpunkterne for politiske Diskussioner. "De vare", siger *Macaulay* [5]), "de vigtigste Organer, gjennem hvilke Hovedstadens politiske Mening gav sin Harme Luft". Aviser vare vel til, men de spillede ingen Rolle, og Tiderne med Karl IIdens Tilbagekomst, Jakob IIdens taabelige Regimente og "de hannoveranske Rotters" Sejr over Stuarterne vare saa bevægede, at man aldrig kunde blive færdig med at politisere. 1675 udgik der ogsaa Ordre til, at Kaffehusene skulde lukkes; men denne Ordre blev dog taget tilbage. Ethvert Parti havde sit eller sine Kaffehuse, hvor Medlemmerne gav Møde, Torier eller Whigger, Statskirkemænd, Uortodoxe eller Papister. Efterhaanden samlede adskillige af disse Kaffehuses Gjæster sig sammen saaledes, at de udelukkede alle, hvem de ikke syntes om; med andre Ord, de dannede Klubber. Ordet club [klæp] er ellers ikke meget

---

[1]) Adskillige Bemærkninger i det følgende skyldes *J. Rodenberg*. England literary and social. London. 1875.

[2]) *É. Littré*. Dictionnaire.

[3]) *Werlauff*. Nævnte Bog. S. 132.

[4]) *A. Borch*. Hvorfor? Holbergs Studie i en Act. 1888. S. 61.

[5]) The history of England. Vol. I. Kap. 3.

gammelt, kun et Par hundrede Aar, og siges at komme af angelsachsisk "cleofan", at dele, (Verbet "club" i nyengelsk betyder bl. a. at betale sin Andel); denne Forklaring gives almindeligvis af Engelskmændene, og den er unægtelig meget naturlig [1]).

I vore Dage er det saaledes, at enhver Londonner, der vil kaldes "Gentleman", maa være Medlem af en Klub, og Tallet paa disse Klubber er derfor meget stort. Kaffehuse i evropæisk Forstand findes der derimod saa godt som ikke, og hvad der nu kaldes et "Kaffehus" (coffee-house), er nærmest kun for simple Folk og indrettet til at trække dem bort fra Drikkestuerne. Af denne Grund arbejdes der ogsaa fra mange Sider stærkt paa at øge Tallet paa disse Anstalter. I Første-Rangs Hotellerne bruges "Kaffestuen" til at indtage Maaltid om Morgenen og Aftenen, og i Anden-Rangs Hotellerne tillige til Middagsmaaltidet. De londonske Kaffehuse burde tillige hellere kaldes Tehuse; thi det er Te og ikke Kaffe, man sædvanlig faar der. Kaffen er ogsaa almindeligvis slet, hvorimod Teen er udmærket, og der er tillige det geografisk-mærkelige derved, at man nu paa mange Steder falbyder "kinesisk", "indisk" og "Sejlon" Te. England er et Teland; af Te indføres der aarlig til de forenede Kongeriger 200 Mill., men af Kaffe kun 30 Mill. Pund. Underligt er det med Modsætningerne paa de to Sider af Kanalen: I Paris drikkes der stadig Kaffe, Morgen, Middag og Aften, i London er det Te; i Paris drikkes der ved fine Middage først Bordeaux, og ved Deserten kommer Champagnen, i London er det omvendt; i Paris ty alle til Kafeerne, hvor de more sig med at snakke, læse Aviser, spille Domino og ikke mindst med at se paa de forbigaaende; i London gaa Herrerne om

---

[1]) Se f. Ex. *Webster*. — I *L. Meyers* Fremmedordbog ved *Dahl* (6te Udgave. 1884) forklares Ordet som kommende af lat. globus, Kugle, Hob, eller af eng. club, Hammer, Kølle, fordi Formanden skulde have en Hammer til Ordenens Overholdelse; men det er ikke rimeligt.

Aftenen til deres Klub og leve der, afsperrede fra Omverdenen.

De londonske Klubber ere næsten alle samlede i Vestenden og i et Kvarter, der grupperer sig om Gaden Piccadilly; her er det, som Engelskmændene kalde *"Klublandet"*. Naar en Mand er bleven Medlem af en londonsk Klub, har han med det samme skaffet sig overordentlige Rettigheder til al Slags Komfort. Han er i mangen Klub Medejer af en af de pragtfuldeste Bygninger i hele London, med Søjler af Marmor eller Granit, med Forgyldning overalt, med Billedstøtter og Malerier; adskillige Fyrster bo ikke nær saa godt som han. Han finder i Klubbens Bogsamling de bedste og kostbareste Værker og læser Bladene i en nydelig Salon, han spiser ved et Bord med elegant Service og opvartes af fine Tjenere. Luften i Værelserne er ren; thi der maa, som det er sædvanligt i England, ikke ryges uden i særskilte Rum, mangt et Medlem skifter Tøj, naar han gaar til eller fra dette Rygeværelse. Alting i Klubben gaar sin regelrette Gang, og man hører ikke højrøstet Tale, saa meget mere som Medlemmerne i hver af Klubberne stemme overens i Synsmaader, de være politiske, militære, literære eller kunstneriske. Ved Indmeldelsen i en Klub betales fra 350—700 Kr., og det aarlige Kontingent er fra 120—180 Kr.; men da Medlemstallet mangen Gang er f. Ex. 1200, er der selvfølgelig Penge nok til al Slags Luxus. Det er almindeligt paa sit Visitkaart at sætte Navnet paa den Klub, hvoraf man er Medlem, og mange Herrer opgive aldrig anden Adresse, rimeligvis fordi deres Bolig ikke er god nok til at være den bekjendt [1].

[1]) Ved denne Lejlighed tillader jeg mig at fremføre et Par *Bemærkninger*, der særlig kunne interessere den rejsende. *Cigarer* ere dyre i England, og en ordentlig Cigar koster 4 Pence (30 Øre), for 15 Øre faar man en meget slet; det fornuftigste, man kan gjøre, er derfor at tage Cigarer med herfra samt at betale Told for dem ved Landstigningen, 5 Kr. pr

Torierne have to Samlingssteder, Carlton- og den konservative Klub; den første af dem stiftedes 1832 af "Jærn-

---

Pd. (omtrent 100). *Hotellerne* ere dyre, og man bør snarest mulig f. Ex. ved at henvende sig paa en Politistation faa at vide, hvor man kan finde et Privatværelse; et saadant, der lejes i ugevis, koster om Ugen f. Ex. 10 Kr., og tilstrækkelig *Te* om Morgenen med Smør og Brød koster 45 Øre. *Middagen* er dyr, og man giver f. Ex. 3 Kr. for 2 Retter god Mad og ét taalelig godt Glas Vin. De italienske eller franske Restauranter, hvoraf det vrimler, ere fortrinlige. De engelske Restauranter ere billigere, men simplere, og Retterne falde ikke i vor Smag; de ere tillige saa ensformige. Man kjender jo *Voltaires* Ord: "Det er underligt, at et Land med 50 Religioner kun har en eneste Sauce"; den hedder ellers "Myntesauce" og smager ret godt.

Morsomt er det i de engelske Restauranter, naar man vil have *Øl*; thi det maa hentes fra Drikkestuen i Nærheden, og man maa tillige betale Opvarteren forud for det. En Dag bad jeg Opvarteren paa et Sted, hvor jeg havde været adskillige Gange, om at lægge disse Ølpenge ud for mig, indtil jeg fik spist. "Yes!" sagde han med et underligt Grin, og han erklærede tillige, at det aldrig før var kommet for i hans Praxis. Navnet "ale" [æl] er selvfølgelig det samme som vort "Øl", Navnet "porter" er opkommen, fordi Drikken skal være meget styrkende og til Brug for Dragere (porter) eller Folk med strængt Arbejde. Det er ellers underligt nok, at vi her i Danmark vedblivende anvende Navnet "porter" for en af de hos os mest brugte engelse Ølsorter. Med dette Navn betegner man nemlig i England kun en simpel Slags, ogsaa kaldet "black beer", eller "beer". Hvad vi kalde "porter", hedder i England "stout" (stærkt eller fedt Øl) eller "dobbelt porter", og det koster 60 Øre pr. Pot, mens almindelig "porter" kun koster 24 Øre. Baiersk Øl hedder "lager".

Fra Haandvogne, der kjøre om paa Gaden, kan man kjøbe mange flere Slags *spiselige* Ting end her i Kjøbenhavn, deriblandt f. Ex. Ananasser, der koste 90 Øre eller mindre Stykket. Paafaldende er det at se den Mængde *Skaldyr*, som sælges paa Gaden, og deriblandt ikke alene Østers, men ogsaa Hjærtemuslinger, Konger (Buccinum undatum) og Strandsnækker. Hvilken Betydning disse sidste have som Fødemiddel for Menigmand, ser man deraf, at der hvert Aar regnes at sælges for 300,000 Kr. deraf i Byen (*M. S. Lovell.* The edible molluscs of Great Britain and Ireland. London. 1867. S. 137). — Ved disse Skaldyr komme vi selvfølgelig til at tænke paa vore Køkkenmøddinger fra *Stenalderens* Tid. Imedens

hertugen" Wellington, den anden er lidt yngre. Whiggernes Samlingssted er Reform-Klubben; den ligger Side om Side med Carlton-Klubben og udmærker sig ved at have det bedste Kokken i Byen; Franskmanden Soyer styrede i mange Aar Kokkendepartementet der. Hvor dybt Klublivet griber ind i den engelske Tankegang, ser man bedst deraf, at i de trykte Bøger, i hvilke der er Lister over Peererne [pi], føjes der jævnlig til Navnene, ikke at vedkommende er Tory eller Whig, men derimod, til hvilken Klub han hører. — Af de andre Klubber kan man fremhæve de militære, "Union [junjn] club", hvis Medlemmer ere Kjøbmænd, retslærde, Parlamentsmedlemmer, "de rejsendes Klub", i hvilken ethvert Medlem bør have rejst i det mindste 500 engelske eller 125 danske Mile i lige Linje fra London (særkjendeligt nok! da Klubben stiftedes 1815, regnedes denne Vejlængde for noget!), "Athenæum", den navnkundige literære Klub, som stiftedes 1824, bl. a. af Walter Scott, "Garrickklubben" for Skuespillere og Literater. Adskillige af de nævnte Klubber have Sønner, der sætte "Junior" bagved det egentlige Navn. I de senere Tider har man ogsaa indrettet Klubber, i hvilke Medlemmerne om Sommeren have Lejlighed til at spille Bold o. s. v., og man har der Lov til at tage Damer med. Den engelske Excentricitet, der tidligere traadte saa stærkt frem i Klublivet, er der nu ikke Spor af, og ingen af de nærværende Klubber frembyder saadanne Flovheder som "de næseløses Klub", "de grimmes Klub", "de smukkes Klub", "Løgneklubben", ved hvis Møder der ikke blev sagt et sandt Ord, "Adamsklubben", hvis Medlemmer alle havde Fornavnet Adam, "Kingsklubben", hvis Medlemmer ikke vare Konger, men derimod havde Navnet King. — "Drukken som en Lord" var et Ord, der i sin Tid

de danske Kokkenmøddinger fortrinsvis indeholde Østers og Hjertemuslinger, ere Strandsnækkerne de almindeligste i de skotske Kokkenmøddinger.

brugtes om mangen Klubs Medlemmer; men det gælder ikke mere. De Vine, Engelskmanden foretrækker, ere imidlertid stadig de hede, og let fransk Rødvin er almindeligvis ikke efter hans Smag. Denne røde Vin kalder han "claret", et gammelt fransk Navn, der er gaaet af Brug i sin Hjemstavn saa vel som ogsaa i Norden. Efter *Troels Lund* omtales der i Sverige 1561 en med Krydderier tilsat Vin, der kaldes "claret", ligeledes lod Kristian IV 1596 Tolderen i Helsingør opkjøbe 300 Oxehoveder af den "klare Vin", aabenbart en Omskrivning af det franske Navn [1]); Engelskmændene forklare deres Navn "claret" som "klar" (clear) Vin. "Rhinskvin" hedder paa engelsk "hock", en Fordrejelse af "Hochheimer".

Den fremmede, der opholder sig længere Tid i London, kan ikke gjøre noget bedre end at blive Medlem af en Klub, skjønt han rimeligvis mangen Gang vil finde Livet derinde kjedeligt nok; det gaar altfor stift til. Men han kommer ved samme Lejlighed til at se en vigtig og mærkelig Side af det selskabelige Liv, der tillige er særlig engelsk. "Den skandinaviske Klub" i London er nu vistnok langt beskednere end de engelske; men den er dog mere komfortabel end de tilsvarende paa Fastlandet.

---

[1]) Femte Bog. 1883. S. 223 og 229.

XI. I Temsdalen.

Der er mange Steder nærved eller ikke langt fra London, som ere værd at se og som man i vore Dage med Lethed kan komme til. Vi ville imidlertid her lade alt andet ligge og kun holde os til en Del af, hvad der er at se ved Temsen oven for London.

Det gjør et eget Indtryk paa den Dansker, der første Gang kommer til England, det være til Queensboro [kwins] fra Vliessingen eller til Dover eller Folkestone [faakston] fra Frankrig. Han véd, at han i dette Land vil finde mangt og meget, der ikke ligner det, han har set før, og han véd tillige, at her have hans Forfædre en Gang været herskende, i det Knud den store eller mægtige og hans Sønner, Harald Harefod og Hardeknud vare Konger i England. Ak, det var den Gang! — Og han véd fremdeles, at en stor Del af Syd- og Mellemengland ligner det Landskab, der er fremherskende paa de danske Øer og Østkysten af Jylland og som vore Malere kalde "det danske". Denne Lighed er sandelig stor, og der er kun den Forskjel, at det engelske Landskab er skjønnere end vort; Sagen er nemlig den, at en hel Del af England gjør Indtrykket af en Park. Rundt omkring paa Markerne staar der Træer, særlig gamle Ege, Alting er saa frugtbart og saa vel dyrket, det vrimler med Byer, Forpagtergaarde og Herresæder, det være hele Slotte eller kun Herregaarde, der i Hundredaar have tilhørt de

samme Familier og som med Omhu fredes af deres Ejere, Squirer [skwajrer] kaldte i England, for saa vidt de ikke høre til Adelstanden. En hel Del af Sydenglands Overflade er tydelig nok dannet ved Jøkler ligesom Danmark. — Ser man disse engelske Landskaber, fatter man saa godt, at det var i England, at Indsigelsen imod Le Nôtres "franske Havestil" med al dens Kunstleri maatte fremkomme; de ere Natur-Haver, og den franske Havestil er ikke Natur. Det er den engelske Maler *William Kent*, der har Æren for at have indført "den engelske Havestil", som vi nu se, selv i vore Smaahaver. *Horace Walpole* siger om ham [1]: "Han var en daarlig Maler, men som Gartner opfandt han at forbedre Naturen. Muhamed tænkte sig ét Elysium, men Kent skabte mange".

Herskerinden i det sydengelske Landskab er den "dronninglige" *Tems*, "Thames", denne mærkelige Flod, der kun er 50 Mile lang eller $2^1/_2$ Gang længere end Gudenaa, og som desuagtet er en af de vigtigste Floder i hele Verden. Ligesom ved mange andre Floder har man tvistet meget om dens Udspring; Engelskmændene synes nu at være blevne enige om at lade den komme fra Cotswolds Hills i Gloucestershire [glaaster] og fra en Kilde, der hedder "Thames Hoved". Fra først hedder den Isis [ejsis], og Navnet "Thames" bruges kun, efter at Isis har optaget en Biflod, der hedder Tame; Oxford ligger ved Isis, London ved Thames. Der er al Rimelighed for, som vi se hos den gamle Historieskriver *Camden* [2], at Navnet Thames er opstaaet ved Sammensmeltningen af de to Navne Tame og Isis, og Romerne kaldte den samlede Flod Tamesis; heri ligger ogsaa Forklaringen af, at h'et i det engelske Navn ikke bliver udtalt. Underligt nok, at denne korte Flod har en

---

[1]) Nævnte Bog.

[2]) Britannia. I (Oxfordshire).

saa stor Vandmasse; imedens den noget oven for London ikke er synderlig bredere end Gudenaa oven for Randers, udvider den sig faa Mile neden for Byen saa stærkt, at den der har en Bredde af 3—4 Mile. For os Kystboer gjør det saa godt, naar vi ere paa en Tur i Londons Omegn, at vi saa mange Steder kunne se Temsen. Og Synet af den er dobbelt tiltrækkende, selv adskillige Mile borte fra London, fordi den afgiver Stedet for en af de vigtigste engelske Forlystelser, Roningen. Er Vejret godt, kan man være sikker paa at se en Mængde Baade, der fare frem eller tilbage paa Temsen og hvis Besætning i lyse Dragter hører til en af de mange Roklubber. Hovedkampen for Baadesporten paa Floden finder Sted Paaskeloverdag mellem Universiteterne i Cambridge og Oxford og strækker sig over 1 Mil, der gjennemløbes i en Snes Minuter. "Det er et af skjønneste Syn i Verden", sagde en Engelskmand i sin Overdrivelse, "og enhver sand Londonner er ivrig for at se det" [1].

Et af de skjønneste Steder ved Temsen og fjærnet nogle Mile fra London er *Richmond*, i det man der har en Terrasse med en prægtig Udsigt over Floden. Engelske Herskere have elsket dette Sted, og her var ogsaa et kongeligt Palads; under Cromwells Regimente blev Paladset imidlertid revet ned. Selve Byen Richmond tæller en Snes tusinde Mennesker og er Opholdsstedet, baade Sommer og Vinter, for mange Forretningsfolk, der kjøre til London hver Morgen og tilbage om Eftermiddagen. Det er smukt at se de mange Villaer med de skjønne Haver, som findes her, og som have Sidestykker rundt om i England; Hygge eller Komfort er noget særkjendeligt for de engelske Landsteder. Foruden Terrassen har Richmond en anden

[1]) "Anxious" hedder det paa engelsk: Hovedbetydningen af dette Ord er "ivrig for", ikke "ængstelig", saaledes som det latinske "anxius", og som man gjærne tror hos os.

Mærkelighed, Parken, der er to Mile i Omkreds. Det er interessant for os at vandre omkring i den; thi den minder i høj Grad om vor Dyrehave, dog uden Udsigt til et Øresund. I Steden for vore Bøgetræer, hvoraf der ikke er mange, har den en Mængde fritstaaende, knudrede Ege; men det var jo ogsaa fordum Tilfældet i vor Dyrehave, hvor man ser Rester af dem f. Ex. ved Eremitagen. I England har Bøgen endnu ikke sejret over Egen saaledes som i Danmark. Saadanne høje glimrende Træer, som vi have i Charlottenlund eller i Dyrehaven, ved Frederiksborg eller i Fredensborg ser man imidlertid ikke noget til. Paafaldende er det med de mange Ørnebrægner i den engelske Park; gjentagne Gange ser man et Dyr eller en Kanin liste om derinde. Kaninerne ere nemlig, hvad vi snart faa at vide, almindelige omkring i de engelske Parker, hvor man holder dem for at jage dem; det er derfor ogsaa etnografisk rigtigt, naar *Henrik Hertz* i "Ninon" lader den engelske Lord saa morsomt sige om sit Slot: "Der er en Park med Vildt, med Daadyr, Raadyr, ganske smaa Kaniner".

Naar man, som det var Tilfældet med mig, vandrer om i denne Park med en Engelskmand, der kan Botanik, er det naturligt, at man kommer til at tale om, hvad de forskjellige Planter hedde paa dansk og paa engelsk, og man finder da megen Fornøjelse i at høre, at en hel Mængde af Navnene ere ens i begge Sprog, kun med lidt Omstilling af Bogstaverne eller lidt Ændring i Udtalen. Dette gjælder saaledes ikke alene om de Navne, der ere kjendte af enhver, som kan nogenlunde engelsk, som f. Ex. Ask, Bøg, Eg, Poppel, Ælm, Æble, Pære, Blomme, Kirsebær (cherry), Mistelten, Hyldebusk (elderbush), Æl (alder), Tidsel, Nælde; men ogsaa om andre, der maaske ikke ere saa nærværende for enhver, der kan engelsk, som f. Ex. Hasseltræ (hasel-tree), Slaaentræ (sloe-tree), Hvidtjørn (white-thorn), Hindbær (hind-

berry), Brombær (bramble-berry), Hundetunge (hound's-tongue), Oxeøje (ox-eye), Lærkespore (lark-spur), Lungeurt (lung-wort), Mælkeurt (milk-wort), Saltart (salt-wort), o. s. v. Guldregn hedder paa almindelig engelsk laburnum efter det latinske; men i Sussex og Warwickshire [whärnk] golden-rain.

Paafaldende er det, at nogle Træers Navne ere helt forskjellige, saaledes f. Ex. Valbirk eller Løn, der hedder sycamore. Pil hedder, som man véd, willow, men ogsaa sallow, og dette sidste Navn, der paa angelsachsisk hedder salh, er vort Selje. Træ hedder, som bekjendt, tree [tri], Busk bush [busj], Græs grass, Grønsvær greensward [grinsaard], Torv turf, Mose moor [mør]. — Dér kommer et Dyr, deer [dir], det er en Raabuk, roebuk [robak], og den forfølges af en Jagthund, hound, med sin Hvalp, whelp. Dér græsser en Oxe, ox, eller en Ko, cow [kaaw], og en Hest, horse, med sit Føl, foal [fōl]; dér er forskjellige Slags Fugle, fowls, en Svane, swan [svåan], en Stork, stork, en Sisgen, siskin, en Drossel, throstle [trosl], en Finke, finch [fintsj], en Nattergal, nightingale [nøjtinggæl], en Due, dove [dāv], en Hone, hen, en Gaas, goose [gūs], med sin Gæsling, gosling. Dér hopper en Græshoppe, grass-hopper, og dér flyver en Flue, fly [flej], en Myg, midge [midsj], og en Bi, bee [bi], det er en Humlebi, humble-bee [ambl-bi]; dér kryber en Orm, worm, og dér ligger en Snegl, snail [snæl]. Man bliver helt underlig til Mode ved at høre alle disse hjemlige Lyde i det fremmede Maal. — Det morsomste ved det hele var dog, da min engelske Ven tog et surt Skovæble og spurgte: "Hvad kaldes det paa dansk? Paa engelsk hedder det "crab", og dette Ord betyder ogsaa "sur" eller "vranten" foruden "Krabbe". — "Det hedder ligeledes "Krab" paa dansk", svarede jeg". "Skovkraber" kalde vi disse falt-smagende Tingester paa Sjælland eller ogsaa Krabavl" ("Avl" er Æble). Det danske Ord findes nok i Videnskabernes Selskabs Ordbog og hos *Jenssen-Tusch* [1]), dog uden Forklaring; det engelske

[1]) Nordiske Plantenavne. 1867—71. S. 191.

Adjektiv for "sur" vil imidlertid kunne lede til at forklare det saa mærkelige danske Ord "Skovkrabe", der har Tillægget "Skov" som Modsætning til Vanddyret "Krabbe". Vore Sprogmænd bør se at finde ud deraf.

Faa Mile oven for Richmond ligger dernæst en af de største Seværdigheder i England, den navnkundige botaniske Have i *Kew* [kjū], der ikke har nogen Medbejler i Evropa. Hele den engelske Havekunst med al den Skjønhedssans og Omhu, som udmærker den engelske Gartner, kommer her til Syne, og der findes glimrende Græsflader, prægtige Træer, storartede Væxthuse; Udgifterne til denne Have ere ogsaa meget store, thi de udgjøre ikke mindre end 400,000 Kr. om Aaret. To af Havens Styrere have hørt til Englands første Botanikere, Joseph Hooker [hūker] og hans Søn William Hooker. Det glædelige for den fremmede ved Kew er tillige, at hele Anlæget er aabent for alle, selv om Søndagen.

Det samme gjælder ogsaa om *Hampton Court* [hæmptnkort], et Palads, en halv Mils Vej derfra. Det var et Yndlingssted for flere af de engelske Herskere; men midt i forrige Hundredaar blev det forladt som kongeligt Opholdssted, og det bruges nu til en meget stor Malerisamling, hvori der er mange ypperlige Stykker af gamle Mestre, men ogsaa adskilligt mindre godt. Iblandt disse Malerier er der et smukt Portræt af Kristian IV, malet af Jakob 1stes Hofmaler van Somer, ogsaa et Portræt af Kristian VII. Det smukkeste ved Hampton Court er dog den til Paladset hørende Park med mange Dyr og med en Allé af Kastanietræer, der i Foraarstiden afgiver et glimrende Syn.

Langt større Interesse knytter sig til *Windsor Castle*, et af de skjønneste Kongesæder i Evropa. Allerede i flere Miles Afstand ser man dette Slot, der ligger paa en høj Bakke lige ved Temsen, og man fatter øjeblikkelig, at denne

særegne Beliggenhed er Grunden til, at Slottet fordum var stærkt befæstet; det maatte være yderst vanskeligt at indtage det med Datidens Angrebsmidler. Kommer man ind i Slottet, faar man dette stadfæstet ved at se, dels de lodrette Vægge, hvormed det er omgivet paa flere Sider, og dels det vældige "Rundetaarn", der rager højt op i Midten, og som fordum var "Fæstet" eller "Kärnan", hvortil Forsvarerne kunde trække sig tilbage. Udsigten fra dette Taarn er glimrende og omfatter i godt Vejr 12 Grevskaber. Windsors Ydre ligner ikke noget andet Kongeslots, da det snarest gjør Indtryk af en Fæstning; det er tillige meget ældre end noget andet af Kongeslottene, i det Dele deraf ere over 500 Aar gamle, og der er intet andet Slot, som i saa lang Tid har været Kongebolig. Bristen derved er, at det ikke frembyder nogen Enhed, og det staar i saa Henseende langt tilbage f. Ex. for Versailles, der netop er saa skjønt, fordi det er af én Støbning. Den mærkeligste Bygningsdel af Windsor er St. Georgs Kapellet, der er bygget i sildig Gotik og er meget pragtfuldt; det er Ordenskapellet for Ridderne af Hosebaandsordenen og indeholder en Mængde Ting, som hører dertil, saaledes bl. a. Riddernes Vaabenskjolde, hvis Indskrift, mærkelig nok, ikke er paa engelsk, men paa fransk. Uendelig pragtfuldt er Alberts Kapellet, som Dronning Victoria har indrettet til Minde om Prins Albert. Man kan nok tænke, at Slottets Værelser ere udstyrede med en Luxus, der svarer til det engelske Hofs Glans, og dette gjælder baade om Stadseværelserne, der kun bruges ved højtidelige Lejligheder, og om Dronningens Privatværelser. Samlingen af Malerier er meget stor, især af Portræter, skjønt den staar langt tilbage for Versailles; men af Marmor, Porcellæn og Bronce er der en Masse. Guldsagerne ere ligefrem overvældende, og Guldservicet, der bruges ved højtidelige Lejligheder, er saa stort, at det ikke godt kan blive stjaalet, fordi der "skal et helt Træn

til at føre det bort". — Tiderne, paa hvilke de forskjellige Dele af Windsor ere tilgængelige for Offentligheden, ere ligefrem vanvittige, og man maa derfor rejse derud 3—4 forskjellige Gange, hvis man vil se Alting. *Charles Dickens* junior bruger ved sin Opgivelse herom [1]) Lejligheden til at give et Hib til en af "disse elskværdige tyske Prinser" ved Hoffet, Prinsen af Hohenlohe, Dronningens Nevø, der er Slotsfoged paa Windsor. Disse Prinser ere nemlig ilde lidte, skjønt Dronningen, der jo er halvtysk, protegerer dem stærkt; den nævnte Prins af Hohenlohe har 33,000 Kr. om Aaret, i det han foruden at være Slotsfoged, har været Kaptajn paa Dronningens Lystjagt (yacht [jaat] er det samme som vort Jagt, ligesom f. Ex. yawl [jāāl] er det samme som vort Jolle). Han har Titel af Contreadmiral, men Engelskmændene fortælle adskilligt om, at han kun er en Landkrabbe [2]). — Uden paa den lille By Windsors Raadhus findes der Støtter af Dronning Anna og hendes Ægtefælle, vor Frederik IIIes Søn Jørgen (Georg), der blev "Storadmiral af England og Generallissimus"; han er da

---

[1]) Dictionary of the Thames. London. 1887.

[2]) Uagtet Kongedømmet og Dronning Victoria ere noget af det mest populære i England, fattes det ikke paa Røster, der klage over de store Udgifter derved. Dronningens Civilliste er 10 Mill. Kr., og Prinsen af Wales har 2 Mill. om Aaret; de øvrige Medlemmer af Kongehuset, af hvilke flere ere gifte med smaa tyske Prinser, have ogsaa høje Aarpenge. Dronningens Fætter, Prins Edward af Sachsen-Weimar, har 80,000 Kr., til Dels som Medlem af Hæren; Kejserinde Victoria af Tyskland har 150,000 Kr. og Prinsessen af Wales 200,000 Kr. om Aaret. At Dronningen og Prinsen af Wales desuden have meget store Landejendomme, maa ikke glemmes; Dronningen ejer saaledes 20,000 Tdr. Land, altsaa 2 □ Mile eller dobbelt saa meget som Amager, og Prinsen det halve. Hvor store Summer Dronningen har i Banken, er ikke offentlig kjendt; men det er utvivlsomt meget betydeligt, og hun sparer stærkt paa Mønten, som man véd. Ret interessant er det til Oplysning om engelske Forhold, at en Hr. James Camden Nield 1852 testamenterede Dronningen personlig den kjønne Sum 4½ Mill. Kr.

ogsaa afbildet i romersk Dragt med Kommandostav og Paryk, og under Støtten staar paa latin bl. a., at den er rejst til Ære for den "høje danske Prins Georg, Helten i ethvert Hundredaar."

Lige ved Windsor ligger Skolen i *Eton* [itn], denne mærkelige Anstalt, der i saa mange Punkter afgiver et fortrinligt Exempel paa Engelskmændenes Vedhængen ved det gamle. Stiftelsen indrettedes af Henrik VI for 400 Aar siden. Efter den oprindelige Plan opførtes der en Bygning for 25 "fattige Grammatik-Elever" og 25 fattige, alderdomssvage Mænd, der skulde "bede for Kongen". Denne underlige Sammenblanding af Drenge, der skulde lære noget, og af affældige Oldinge finder dog ikke mere Sted. Eleverne, hvis Tal udgjør 900, bo dels i selve Skolen og dels i Byen, og de kjendes let paa deres elegante, men stive Dragt. De gaa altid med høj Hat, en Modsætning til de 1100 "blaa Drenge" i Kristushospitalets Skole i London; dissesidste gaa nemlig altid barhovede foruden at de have en mørkeblaa Talar og gule Strømper; det er den samme Dragt, de fik 1553, da den 16aarige Edward VI stiftede Skolen, 5 Dage før han døde. Morsomt er det at se disse barhovede Smaafyre færdes paa Londons Gader. — Største Parten af Etons Elever høre til de fornemste og rigeste Familier, og det har været saaledes i flere hundrede Aar; der er Drenge, hvis Fædre, Bedstefædre, Oldefædre og Tipoldefædre have gaaet i Eton. Naar man føres om derinde, forbavses man ved at høre, hvor mange af Englands navnkundigste Statsmænd, Krigere, Retslærde, Teologer og andre Videnskabsmænd der have faaet Undervisning paa dette Sted. Og denne Undervisning er dog vedblivende halv forstenet; Hovedsagen er de gamle Sprog med tilhørende Skrivning af latinske og græske Vers. Ved Siden heraf plejes imidlertid Legemsøvelser meget stærkt, og en stor Strækning er lagt ud dertil; "Vinderen" [winner] i Legemsøv lr esegjælder nok saa meget som den, der er

den første i Læsetimerne. Man har en Fortælling om Wellington, der blev spurgt, hvor hans Officerer havde lært at sejre: "Paa Legepladsen i Eton!", svarede han. — Det er meget dyrt at være Elev der, thi Omkostningerne for hver er 2—3000 Kr. om Aaret, men saa er der ogsaa fattige Elever, som Anstalten underholder. Underligt for os er det at komme ind i Anstaltens store gotiske Kirke; thi øverst sidde Lærerne og Embedsmændene, saa komme Adelsmændenes Sønner for sig og tilsidst de fattige for sig. Engelskmanden finder ikke, at der er noget stødende i en saadan Adskillelse; fra Barnsben er han vant til meget af den Slags. En Landsmand har fortalt mig, at han en Gang var indbudt til en Middag, som blev givet af et af disse gamle "Gilder" i City; Pengefyrsterne, som gav Middagen, stod og ventede i Forsalen paa en, de havde indbudt; tilsidst kom han da, og alle bøjede Ryg i dybeste Ærbødighed, det var et højst ubetydeligt Medlem af Overhuset, men — han var Lord!

En ejendommelig Indretning i Eton og i andre offentlige engelske Opdragelsesanstalter er den saakaldte *Fagging*, som bestaar i, at de ældre Elever have Ret til at bruge de yngre til Skopudsning og alt andet Tjenerarbejde. Ingen Steds skal Faggingen være uddannet saa stærkt som i Eton, og mange af de smaa leve derfor i et sandt Slaveri; Engelskmændene i Almindelighed finde dog Faggingen at være i sin Orden. I en engelsk Skolebog [1]) staar der følgende Fortælling om Faggingen i en anden Skole, i Harrow: En lille Dreng var "fagged" af en stor og rigtig brutal Fyr; den lille kunde ikke lide det Arbejde, men jo mere han strittede imod, des flere Prygl fik han af den større. En Dag saa en anden lille, men tillige svag og halt Dreng, at Drengen atter blev pryglet af sin Tyran, og han udbrød: "Hvor mange Gange vil Du slaa min Ven?" — "Hvad

[1]) *Th. Crampton.* The second English reading book. London. 1865.

kommer det Dig ved, din Slyngel?" svarede den store. — "Jo! for, . . . hvis Du ikke har noget derimod, vil jeg tage de halve af Pryglene!" — Den lille haltе Dreng var Byron, og hans Ven var Robert Peel.

Komme vi lidt længere bort fra London, møde vi ved Isis lidt efter dennes Sammenløb med Tame, Byen *Oxford*, der allerede af *Camden* skildres som "vort ædle Athen, vor Sol, Øje og Sjæl, Videnskabernes og Visdommens Sæde, hvorfra Tro, Dannelse og Lærdom i Overflod udbredes til alle Dele af Riget". Disse Ord passe til Dels den Dag i Dag; thi i Oxford findes Landets navnkundigste Universitet — Man faar et mærkeligt Indtryk ved at komme dertil. Byen Oxford som saadan har, skjønt den tæller 50,000 Indbyggere, ikke noget at sige; det er Universitetet, hvorom Alting drejer sig, og det i langt højere Grad end vi træffe f. Ex. i Lund eller Upsala, der dog ellers i visse Maader minde om den engelske Universitetsby. Sagen er nemlig den, at der i Oxford ikke findes mindre end 20 "Kollegier", som hvert for sig danne ligesom en hel Universitetsbygning, med sin Kirke, sit Bibliotek og sine udstrakte Rum til Studenternes Fornødenheder. Der er kun faa Byer i Verden paa 50,000 Indbyggere med en saadan Mængde glimrende Bygningsværker fra gammel Tid som denne, og de ligge alle omgivne af skjønne Haver med ældgamle Træer; ingen Steds er der Spor af Fattigfolk eller af Fattigdom. Ret mærkeligt er det med Klokkeringningen, der kommer fra de mange Kirketaarne, og man gribes særlig deraf om Aftenen Kl. 9, naar man hører den vældige Klokke fra Kristus Kirken slaa ikke mindre end 101 Slag, svarende til Tallet paa Studenterne, der fordum hørte til denne Kirkes Kollegium Studenterne, 5—6000 i Tal, ere for største Delen Sønner af fornemme og rige Folk, og det er ogsaa meget dyrt at studere der, 6—8000 Kr. om Aaret. Der kan slet ikke være Tale om at sammenligne de oxfordske

Studenter med vore, og det er en stor Sjældenhed at træffe Sønner af, hvad vi vilde kalde Bønder, eller af Haandværkere; de allerfleste af dem ere af fin eller i det mindste rig Æt. Takket være de store Pengemidler, er der ogsaa ved Universitet blandt "Studenterne" en Del lærde, som leve der hele deres Liv, altsaa noget lignende som Munkene i deres Klostre. Hovedmassen af Studenterne studere imidlertid meget lidt; de more sig med deres Legemsøvelser. Det kommer heller ikke saa meget an paa, hvad Studenten duer til; Spørgsmaalet er nærmest: "Hvad er hans Fader og hvad var hans Oldefader"?

Et kort Besøg i Oxford er anstrængende nok; thi hvert af Kollegierne har sine Mærkeligheder, som det er værd at tage i Øjesyn. De ere alle grundede af private, og de allerfleste ere adskillige Hundredaar gamle. Det yngste er Keble-Kollegiet, der blev bygget 1868—70 for en Sum, man samlede til Minde om Præsten John Keble, Forfatteren til "Det kristelige Aar", der er udkommen i henved 40 Oplag og hører til den mest yndede Læsning, Landet over. Det ligger iøvrigt uden for disse Linjer at dvæle ved den særegne gammeldags Indretning og Undervisning; men det skal dog nævnes, at det er højst kuriøst at se Studenterne. De gaa nemlig med en sort Hue af en særegen Form, der for Resten ogsaa bæres af mange Skoleelever i London, og saa have de over Skuldrene en kort, sort Kappe. Ih! Der have vi jo Jakob von Thyboes Studenter. "Hører I vel, Kinders"!, siger han til Soldaterne, "Feldtskriget skal være Per Caudi; hvem I træffer i sort Kjole, skal I støde ned." Per eller Petrus Caudi var Datidens Øgenavn til vore Studenter, fordi de gik med en Kappe ligesom en Hale, cauda; de vedligeholdt den langt ind i forrige Hundred-

Oxforder Hue.

nar [1]). Ogsaa Skolelever og Drenge bare en saadan Dragt, og sammen dermed hører Udtrykket "Pebling", d. v. s. Pføling, vordende Præst [2]). Dette Ord bruges endnu i Jylland om de smaa Skoledrenge; hvoraf Navnet "Peblinge Sø" kommer véd man ikke. — Naar man gaar igjennem Oxfords Kollegier forbavses man ved den overdaadige Maade, hvorpaa Studenterne leve, og særlig ved at se Kokkenerne. I Kristus Kirkens Kollegium er der et Køkken, som imponerer ved sin Størrelse, og man ser der Mængder af Agerhøns, Harer o. s. v., ikke at glemme Skildpadderne, hvis Skaller hænge paa Kokkenvæggene ligesom en Slags Dekoration; det bedste er ikke for godt. I Spisesalen finder man 4—5 Klasser af Borde for de forskjellige Klasser af Studenter og andre Kollegiemedlemmer. Ét Bord er saaledes for de fornemste af Selskabet, et andet for de simple o. s. v.; Engelskmanden finder denne Adskillelse i sin Orden; atter Konservatisme!

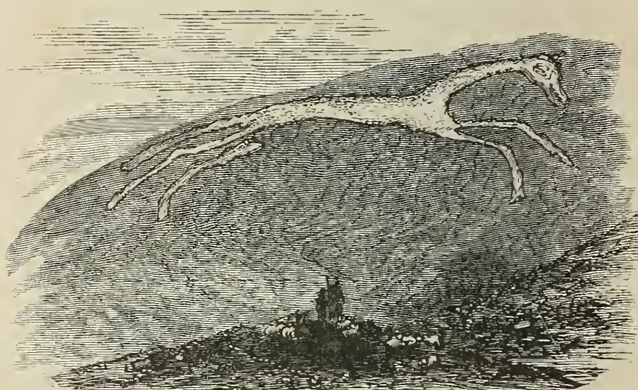
Ved en Vandring i Oxford maa vi selvfølgelig tænke paa Holberg ligesom vi i Rom tænke paa Thorvaldsen; vor Literaturs Fader levede jo fra 1706—8, altsaa i to Aar, i den engelske Universitetsby. I sin des værre altfor korte Levnedskildring fortæller han, at han levede af at undervise i Fløjtespil og Sprog. I lang Tid vidste man hverken hans Navn eller hvorfra han var; han gik under Navnet "Myn Heer", som han havde faaet af en Barbér, og det var først, da han var truffet sammen med en engelsk Student, som hed Holber, at man fik hans rette Navn at vide. Han var ellers meget vel set der, især for hans "Lystigheds Skyld", og han levede "prægtig". Det eneste Minde, der findes om ham, er hans Navn, som han har indskrevet i det Bodleyanske Biblioteks Protokol; men da Byen og Livet

[1]) *Werlauff.* Nævnte Bog. S. 272.

[2]) *F. L. Liebenberg* L. Holbergs mindre poetiske Skrifter. 1866 S. 328.

der i vore Dage omtrent er det samme som i Førstningen af forrige Hundredaar, er der altsaa Ting nok, som føre os tilbage til dette Ophold, der, som *O. Skavlan* siger [1]), var bestemmende for hans "Opfattelse af de største og vigtigste Ting." — "Han har ret et Engelsk Ansigt", havde man sagt til ham; men "min Humeur og Smag er endnu mere Engelsk", føjer han selv til [2]).

Færdes man omkring i Temsens Opland, kommer man let til at høre om en Seværdighed, der ligger nogle Mile sydvest for Oxford, og som vistnok er ukjendt for næsten alle danske Læsere, skjønt den, som man vil høre, sættes i For-

Den hvide Hest.

bindelse med Danskerne; *Worsaae* har (S. 48) et Par Linjer om den, men han har vistnok aldrig set den. Det er den saakaldte *hvide Hest.* — Paa Skraaningen af en Kalkhøj i Berkshire [børk] ser man Billedet af en Hest, der ved en 5 Alen bred og 1 Alen dyb Rende er gravet ud i Kalken og som har en Længde af 320 Fod, eller en Snes Alen længere end Kristiansborgs Hovedfacade. Paa Grund af Modsætningen mellem den hvide Kalk og Plantevæxten rundt omkring kan man se det hele langt borte, og selv fra Jærnvejen, som fører

[1]) Holberg som Komedieforfatter. Kristiania. 1872. S. 186.

[2]) Den tredje Epistel til hans Levned.

der forbi. Hvert tredje Aar holde Omegnens Folk en stor Fest med al Slags Lystighed, og "skure", scour [skovr], da Hesten for de Planter, der maatte være voxede nd derpaa. — Hvorfra skriver nu dette Mindesmærke sig? Der fortælles paa Stedet, at Hesten skal være udført efter Ordre af Alfred den store og til Minde om hans Sejr i Nærheden 871 over Danskerne. Dette er dog vistnok ikke saaledes, skjønt en hvid Hest var Sachsernes Mærke paa deres Bannere; andre mene derimod, at den omtalte Figur er af keltisk Oprindelse. Sikkert er det imidlertid, at den skriver sig fra gammel Tid; thi den omtales allerede 1368—69, saaledes som det er oplyst baade af *William Thoms* [1]) og af *Jarlen af Carnarvon* [2]). Det gaar altsaa med den hvide Hest ligesom med Stonehenge, hvis Oprindelse heller ikke kjendes. — Der er mangfoldige Ting i England, som Danskerne burde vide noget om og som de ikke kjende.

[1]) Archaeologia or miscellaneous Tracts relating to Antiquity. London. 1846. S. 289.

[2]) On the history and antiquities of Berkshire. The journal of British Archaeological association. London. 1860. S. 29.

XII. Om engelsk Udtale og Stavemaade.

Man husker nok Historien om, hvorledes det engelske Sprog skal være bleven til: Da Vorherre havde skabt alle de andre Sprog, tog Djævlen en Stump af hvert af dem, han puttede disse Stumper i en Gryde, og de kogtes nu sammen til engelsk. Der er noget i Fortællingen; thi dette Sprog er sammensat af mange andre. Først er der det keltiske, de oprindelige Indbyggeres Sprog; ved vor Tidsregnings Begyndelse blandedes det med latin, i det en stor Del af England blev romaniseret. I det 5te Hundredaar efter Kr. indtog Sværme fra den modsatte Side af Nordsøen England, saaledes at det nordiske Element blev fremherskende langs Kysten fra the Wash og opad, og det nedertyske mere sønder paa. Sproget blev nu en Slags tysk, der almindeligvis kaldes "angelsachsisk". De nyere engelske Granskere have imidlertid oplyst, at dette Navn ikke er fuldt korrekt; Folket selv kaldte sig nemlig "Englisc folc", mens Navnet "Sachser" blev givet det af andre, og Navnet "Anglus" er kun en latiniseret Form for "Englisc". Den første, der vides at have brugt Navnet "Angelsachser", er Biskop Asser, Kong Alfreds Biograf. I det 9de Hundredaar kom Nordboerne og blandede angelsachsisk med nordisk, og 1066 kom endelig Normannerne fra Normandiet,

og Sproget blandedes nu meget med fransk, som de selv talte. Disse Normanner medbragte et fremmed Hof, et fremmed Adel- og Præsteskab; angelsachsisk henvistes til den simple Mand, og kun Ordene deri fra det almindelige Liv beholdtes, mens alt, hvad der kunde regnes til Kultur, blev glemt. I mange Tider talte og skrev de fornemme i England kun fransk, og den franske Indskrift paa Hosebaandsordenen fra Aaret 1348; "Honi" (af gammeltysk hônjan, fransk hounir, haane) "soit qui mal y pense" eller "haanet være den, der tænker ondt derom", er kun et enkelt Udslag af det franskes Overmagt i England [1]. — Den normanniske "noble" tager the "country" i "possession" og giver ikke "pardon", han forsvarer sin "conquest" og bygger sine "fortresses". Jarler og Lorder sættes i "rank" under "dukes" og "marquises", nye Værdigheder indføres, saaledes "count", "viscount", "baron", "baronet", "mayor", "chancellor", "peer"; "Kongen" beholder dog sit Navn. "Brilliant feasts" og "magnificent balls" give "splendour". Navnet hill eller Høj bliver til "mountain", dale eller Dal til "valley", stream eller Strøm til "river". — Men Normannens Herredømme strækker sig dog ikke inden for Døren (paa angelsachsisk og nyengelsk door) af Angelsachsens Hus (house). Denne lever i sit Hjem (home) ved Ildpladsen (fire-place) i Hjærtet (heart) af Rummet eller Værelset (room); der finder man Husbond (husband) og Viv (wife), Brud (bride) og Brudgom (bridegroom), Sønner (sons), Døtre (daughters) Brødre (brothers), Søstre (sisters). Angelsachsen vedbliver at have sin Oxe (axe) og

[1]) Indskriften "Ich dien" [itsj din] paa Prinsen af Wales's Vaabenskjold siges tit at være fremkommen ved den sorte Prins, der efter Slaget ved Crecy 1346, i hvilket han dræbte den bøhmiske Konge, optog dennes tredobbelte Fjer tilligemed Indskriften som sit Mærke. Rimeligere er det dog, at det fra først er det vælske "Eych dyn" (det er Manden) eller de Ord, hvormed Edward I 1284 fremviste den lille Dreng, der fødtes i Wales og blev den første Prins af Wales; Engelskmændene have saa ændret Stavemaaden deraf.

Hammer (hammer), sit Skjold (shield), sit Sværd (sword) og sit Spær (spear). Han sejler (sail) med sin Baad (boat) eller sit Skib (ship); som Skipper (skipper) sidder han ved Roret (rudder), og alt hører ham til, fra Køl (keel) til Dæk (deck) og til Toppen (top) af Masten (mast). Pløjemanden (ploughman) pløjer (plough) sine Furer (furrows), og han bruger sin Harve (harrow), sin Plejl (flail) og Vognen (wain eller waggon) med dens Hjul (wheel), Fælger (felloes) og Naver (nave). Den franske Norman omdanner ikke Sproget til romansk, det vedbliver at være goto-germansk.

Det angelsachsiske Sprog i England varede omtrent til Aar 1230. Ved det nævnte Tidspunkt opkom "oldengelsk", der varede til 1330, saa fremkom "middelengelsk", og dette afløstes ved Aaret 1500 af "nyengelsk". Den, der alene kjender nyengelsk og dets Folkemaal, vil ikke kunne læse angelsachsisk. Det viser sig, at $^3/_4$ deraf er gaaet af Brug — ved flere Bogstaver i *Bosworths* [baaswørd] Ordbog ere af 2000 angelsachsiske Gloser kun omtrent 500 blevne tilbage i det nuværende engelsk — og Grammatikken er meget forskjellig fra nyengelskens; en Engelskmand vil ogsaa lettere kunne lære fransk end angelsachsisk. Navnet "Angelsachser", der har givet Anledning til saa megen Tale om, at det engelske Folk til Dels skulde stamme fra Landskabet Angel i Sønderjylland, har vistnok slet ikke noget at gjøre med dette Land; paa vælsk kaldes Engelskmanden "Sachser". Vort "Englænder" er en Tyskagtighed, som der ikke er Grund til at fastholde; "Engelskmand" hed det i tidligere Tid og endnu jævnlig hos simple Folk, det svarer ogsaa til det engelske "Englishman". Irelænder" og "Skotlænder" ere ligeledes Tyskagtigheder, der bør vige for "Irer" (Irish) og "Skotte" (Scot).

Naar man sætter sig lidt ind i engelsk, mærker man snart, hvor blandet en Oprindelse Sproget har; det vrimler nemlig af Gloser, som vi kjende saa godt, de være af

nordisk, tysk eller fransk Rod. En Mængde Navne paa Planter og Dyr ligne saaledes, som omtalt S. 136, de nordiske; — ligeledes mangfoldige andre Udtryk, saa som Skole, Kirke, Grav, Hytte, Bindingsværk, Vindmølle, Høstak, Høloft, Kniv, Gaffel (fork), Sadelgjord, Vindaag, Midvinter, Juletid (yule-tide), Styrmand (steersman), Sædekorn (seedcorn), Krybbe, Aareblad, Trældom, Visdom, — end videre Navnene paa de forskjellige Led af Familien, ogsaa Fosterbroder, Gudmoder, — Navnene paa de fleste Farver, saaledes rød, brun, grøn, brun, hvid, – ligeledes Navnene paa Legemets Dele, saa som Tunge, Hoved, Haand, Finger, Ben (leg), Skulderblad, Bryst, Øje, Øre o. s. v. Det samme gjælder om mangfoldige Verber f. Ex. babble (bavle eller vrovle, islandsk babbla), whistle (hvisle eller fløjte), praise (prise eller rose), clip (klippe), pluck (plukke), smack (kysse), jump (hjumpe), drown [draavn] (drukne, drone), grin, foster (fostre, pleje), hire (hyre), answer (svare, islandsk andsvar), scrub (skrubbe), scour (skure), scowl (skule), sculk (skulke). Vort døddrukken hedder dead-drunken, vort haarfager fair-haired (fager hedder fair), vort fladnæset flat-nosed, vort aabenmundet open-mouthed o. s. v. i det uendelige; der er i alt dette kun en ringe Forskjel fra nordisk. Allerede "den danske Sproggransknings-Fader", *Peder Syv*, saa dette hos os og udtalte det skarpt nok [1]): "Der siges af lystighed, at der sprogene bleve uddelte, komme (kom) de engelske noget forsilde og maatte derfor af alle de andre laane noget. Ellers er det med det Cimbriske (tysk og nordisk) bemænget, eftersom vi finde deri ikke aldene gloser, men endog maader at tale med (Talemaader) ikke ulige med vort sprog, endog maneeren at udsige dem er anderledis". Der ligger ellers her en smuk Opgave og venter paa en nordisk Sprogmand; lad os faa at vide, hvad det er for Ord i engelsk, som virkelig

---

[1]) Nogle Betænkninger om det Cimbriske Sprog 1663. S. 16.

stamme fra nordisk (ikke fra tysk), og det ikke alene i det engelske Skriftsprog, men ogsaa i Folkemaalene — Udslaget vil blive storartet. *Worsaae* har (S. 113) samlet en Mængde nordiske Ord fra Folkesproget i Nordengland, og *Skeat* har paavist mange engelske Landskabsords Overensstemmelse med islandsk [1]), saaledes f. Ex. boos (Baas), flittermouse (Flaggermus, engelsk bat), lax, gris, quern, sark (Særk), scarn o. s. v. — Med Hensyn til Gloser er engelsk altsaa let for os, og naar man ikke kjender en eller anden engelsk Glose, kan man tit gjætte rigtig, hvis man bruger et nordisk, tysk eller fransk Ord derfor. At Sproget er let, gjælder ogsaa om Grammatikken; i Tidens Løb er engelsk blevet saa afslebet, at man næsten ikke kan tale om nogen Formlære deri. Vanskeligheden derved ligger derimod dels i Udtalen og dels i Stavemaaden.

I Danmark saa vel som i Frankrig have alle dannede en og samme *Udtale*, og der kræves et nøje Kjendskab og et fint Øre hos den fremmede, der skal kunne mærke nogen Forskjel i den dannede Jydes, Fyenbos eller Sjællænders Udtale; kun Bornholmeren staar for sig. Hvor ens den dannede danske Udtale er, mærke vi bedst, naar vi tale med en Udlænding, der har været her i en Aarrække; han har kun nødig at aabne Munden, og vi høre øjeblikkelig, at han ikke er en af vore. Dette kan tillige staa som et Fingerpeg med Hensyn til Danskeres Udtale af et fremmed Sprog; der skal noget overordentligt til, naar en Danskers Udtale af dette skal være fuldstændig korrekt, selv om han taler Sproget nok saa flydende. Det er ligefrem komisk, hvor ofte man hører en og anden af vore kjære Landsmænd fortælle om sit Kjendskab f. Ex. til fransk: "Jeg læser fransk ligesaa let som dansk" — "jeg blev i Frankrig gjentagne Gange taget for Franskmand"; det vil i Reglen være

---

[1]) A list of English words by comparison with Icelandic. Oxford. 1876.

Indhuldning, for at bruge et mildt Udtryk. Ogsaa med Hensyn til engelsk Udtale vil dette i Reglen være saa, skjønt der dem findes maaske henved en Snes Landskabsmaal, som kunne siges at have tilnærmelsesvis lige saa megen Ret som det engelske Skriftsprog, saaledes f. Ex. skotsk eller "amerikansk" i de forenede Stater i Nordamerika (disse Stater hedde til daglig Brug i selve Landet enten "Amerika" eller "Staterne"). I vore Dage blandes disse Landskabsmaal imidlertid mere og mere med, hvad der kaldes "godt engelsk". Da nu Udtalen er højst forskjellig i mange af disse Landskabsmaal, opstaar herved en Vanskelighed med Hensyn til, hvorledes man skal udtale Sproget. Der er bleven fortalt i Danmark, at man ved Hoffet og i de fineste Kredse i England skulde bruge en særegen Udtale; men dette er ikke rigtigt, om der end er Folk, som lægge sig efter en egen Jargon, og det er tillige utænkeligt hos et Folk med saa megen Selvfølelse som det engelske i vore Dage. En anden Sag var det i langt tidligere Tid; men allerede Stuarterne skrev fortrinlig engelsk, og det var kun i et Land som Danmark, at der paa en Gang var tre Sprog. "Præsteskabet hos os", siger *N. M. Petersen*[1], "havde sit Sprog (latin), Adelen og Hoffet sit (tysk), saa det var et Guds Under, at det tredje ikke forgik, men skred fremad", eller, for at tale med *Skavlan* (S. 140): "Danmark var et rent Babel, hvor alle Sprog vare til Huse og intet Sprog havde hjemme, et Virvar af Tungemaal, omtrent som Tjenerskabets ved de store Badesteder nu til Dags". Forholdet i England er dette, at de dannede Folk i London have en Udtale, der er højst ulig Menigmands, og som man snart lægger Mærke til. I en Butik spurgte Manden, da jeg havde gjort mit Indkjøb, om jeg vilde have noget "nals", det skulde være "else", ellers; han var fra Landet. Jeg mindes ligeledes en Dag, da jeg

[1] Bidrag til den danske Literaturs Historie. 1ste Bd. 1867. S. 72

hørte en Avissælger raabe: ”paal maal gøsæt”. ”Aha!” tænkte jeg, ”der have vi altsaa den rigtige Udtale af Navnet ”Pall mall gazette”; men kort efter hørte jeg paa et andet Sted Raabet ”paal mæl gøsæt”, og den dannede siger: ”pæl mæl gøsæt”, hvad der er det rette [1]).

---

[1]) Navnet *Pall mall* stavedes fordum paa engelsk ”pell mell”, og deri ligger allerede til Dels den rigtige Udtale deraf. Det er en engelsk Fordrejelse af det franske paille maille, der atter kommer af ital. palla, Bold, og maglia, Ring, og det betegnede et Spil, i hvilket man med en Kølle slog en Trækugle gjennem en Jærnring, der var hængt op paa en høj Pæl. Man har fortalt, at det franske Ord ”pêle mêle” (mellem hinanden) skulde høre sammen dermed; men dette nægtes bestemt af *É. Littré* (Dictionaire). Spillet er imidlertid kommet fra Frankrig, og *R. Dallington* roser det stærkt (A method for travel. 1598), fordi det er en ”gentleman-like sport”, og fordi Spillerne derved faa ”god Lejlighed til at snakke, i det de gaa fra det ene Mærke til det andet”. I British Museum har man endnu et Exemplar af Redskaberne, hvormed det blev spillet; de bleve 1854 fundne i en gammel Kasse paa et Loft. Spillet er kommet til England under Jacob I, og det brugtes særlig under Karl II, der var meget forgabet deri (*P. Cunningham*. Handbook of London. S. 372). I London har Gaden Pall mall Navn derefter, og i Utrecht findes den navnkundige” Maliebaan”, en Slags ”Unter den Linden”, med 8 Rækker Lindetræer, der bleve sparede efter Ludvig XIVdes udtrykkelige Ordre, da hans Hære hærgede Landet. I Paris, Blois, Tours og Lyon findes Gader, der ere opkaldte efter Spillet (”Rue de Mail”), og i Altona er der ligeledes en bred Gade, ”Palmalien”, hvis Navn har samme Oprindelse.

Alt dette har nogen Interesse i Danmark; thi ogsaa vi have brugt dette Spil. 1650 blev en Vej udlagt dertil mellem Haverne ved Enden af Sortedam Sø (*Oluf Nielsen*. Kjøbenhavn i Aarene 1536—1660. 2det Bd. 1883. S. 299); 1663 fik ogsaa den under Frederik III saa omtalte Kammertjener Jakob Pedersen Bevilling til at ”anrette allehaande Spil til Tidsfordriv, saa som Pirkentafel, Klodsbane, Pailemaile” o. s. v. i ”den lille Dyrehave ved Ibstrup”, d. v. s. Charlottenlund og ikke, som man før har ment, ved Jægersborg (*Ed. Erslev*. Fra Bernstorfs Omegn før og nu. 1885. S. 27). Vort ”Boldhus”, hvoraf ”Boldhusgade”, er efter *Oluf Nielsen* ældre end dette Spil hos os.

De her givne Oplysninger om Paille maille i Udlandet kunne maaske

I det følgende tillader jeg mig at give nogle Oplysninger om den *dannede* Londonner-Udtale, der mulig ville interessere en og anden Engelsklærer hos os. Der er naturligvis ingen Grund til at holde dem tilbage, da jeg mange Gange har hørt Ordene udtalt saaledes, som her angivet. For Sikkerheds Skyld har jeg raadspurgt tre af Herrerne ved British Museum — altsaa dannede Folk – hvoriblandt Sprogmanden *E. D. Butler*, der foruden ungarsk, som er hans Specialitet, ogsaa kan udmærket tysk, og som altsaa bedre end de fleste Engelskmænd er i Stand til at dømme derom. Det er ellers en Selvfølge, at Betegnelsen af Udtalen her lige saa lidt som de af andre Forfattere betegnede Udtaler fuldstændig falder sammen med den virkelige; *tilnærmelsesvis rigtig* drister jeg mig imidlertid at kalde den. – Inden jeg gaar over til nærmere at tale herom, maa jeg gjøre en lille Bemærkning. Naar danske Folk, der tale engelsk flydende, tro, at de kunne Sproget godt nok til at være Dømmere i Henseende til Udtalen, fordi Engelskmanden mangen Gang ikke regner dem for Udlændinger, kommer dette sidste kun af, at der i de engelsk-talende Lande er saa mange Udtaler. Det er altsaa fuldstændig som i de tysk-talende Lande, men ikke som i Frankrig eller i Danmark.

Alle vide, at man i Danmark hører meget forskjellige Meninger om Udtalen af engelsk, og at nogle holde paa én, andre paa en anden Udtale af dette Sprog. Jeg kom til London med den Udtale, jeg havde lært herhjemme, og jeg glemmer ikke et af de første Ord, jeg hørte paa Rejsen;

---

foranledige en eller anden dansk Historiker til at søge videre; hos *Troels Lund* findes, mærkelig nok, intet derom. Det er tydeligt, at dette Spil omtrent midt i det 17de Hundredaar har været langt vigtigere end f. Ex. Kriket og Kroket i vore Dage; det var en hel Epidemi, som gav store Bydele i forskjellige Lande Navne efter sig. En Skildring deraf er et Stykke "Interior" fra fordums Tid.

paa et Spørgsmaal til Skibets Opvarter om noget, svarede denne "nǣv, nǣv"; jeg anede ikke, hvad han mente, fordi jeg havde lært at sige "nej, nej" som no, no; den almindelige Udtale deraf i London er imidlertid "nāāv, nāāv", og det bliver da hos den simple Mand mange Gange til "nǣv, nǣv". Morsomt var det med min ærede Ven Butler; han vilde først, at det skulde udtales "no"; men i sin Iver udtalte han det stadig i Samtalen som nāāv, nāāv". – "Naturam furca pellas ex" o. s. v. tænkte jeg, og jeg ytrede da, at vi i højere Stil kun sige "nej", men til daglig Brug ogsaa "næ", altsaa noget tilsvarende til no og nāāv. For den, der kommer til London, er det ingenlunde uvigtigt at udtale Ordene tilnærmelsesvis rigtig; thi det er mangen Gang latterligt, hvor lidt Engelskmændene kunne forstaa en. Jeg spurgte paa Gaden en Kone efter Gowerstreet og kaldte den "gaavverstrīt"; efter lang Betænkning svarede hun "gavverstrīt", hvad der er det rette, og saa bleve vi enige ("Handske", glove, hedder glav).

For at tale og blive forstaaet i London maa man, som man véd, iagttage flere Ting. Man maa saaledes bl. a. fylde Munden dygtig med Luft for at udtale kwīn (queen) wīk (week), skwære (square); smukt er det ikke. Man maa holde Tungen løs til alle disse "th"er, man maa bruge den simple Udtale af a i "gal", "gade" (det kjøbenhavnske "Æsprog") og endelig den jyske eller norske Udtale af ej i "dæjlig". Pigenavnet Kate hedder saaledes i London "kæjt", place hedder "plæjs", acre hedder "æjkr", eight (8) "æjt". Den rette Udtale af eight findes ellers allerede i den ældste danske Bog om engelsk Udtale; den er forfattet af den trofaste Birkerød-Præst *Henrich Gerner* [1]). Med Hensyn til Vægten maa man helst lægge denne paa, hvad vi ville kalde en gal Stavelse. "Skrækkelig" hedder saaledes, som vi vide, ikke terribl,

---

[1]) Ortographia Danica. Item en kort Undervisning om det Engelske Sprogs pronunciation. 1679.

men terribl, "mærkelig" ikke rimarquabl, men rimarkbl, "komfortabel" ikke kamfortæbl, men kamfortbl; Observatorium, observatory, udtales aabsørvetre, Dyrlæge, veterinary, udtales væteneri. Forklaringen heraf ligger i, at engelsk stadig har Tilbøjelighed til at lægge Vægten saa nær som mulig til Førstningen af Ordet og at udslette Slutningsstavelsen; paa denne Maade faa mange Tostavelsesord i Udtalen kun én Stavelse. Hos den simple Mand bliver Sofa, sopha, derfor til sofr, Vindu, window til windr, Navnet Sara til særr [1]. Ved Hjælp af denne Tilbøjelighed kan man ogsaa klare et Skær, der mangen Gang volder vore Engelsklærere stort Bryderi, nemlig med hvilken Lyd vi skulle gjengive f. Ex. o i Burton. Dette Bogstav skal mere end afsnubbes, det skal simpelthen slettes i Udtalen, og det hedder bortn; dette Ord har ikke to Stavelser paa anden Maade end vort Mylr. Newgate hedder heller ikke njugæt, som det sædvanlig siges her, men nærmest njugt. Heri ligger ogsaa Forklaringen af Fremgangsmaaden med ed i Imperfektum o. s. v.; Ordet "arbejdede", worked, hedder workt, "elskede", liked, lejkt; "to Pence", "tre Pence" hedde taapns, tripns. Undertiden udtales et Trestavelsesord kun med én Stavelse; Grosvenor hedder grovnr, miserable næsten misrbl og reasonable næsten risnbl.

Der er ofte bleven fortalt, at Engelskmændene ogsaa ellers skulle sluge eller sammentrække Bogstaverne i mange Ord, men det er ikke Tilfældet; man hører dem tværtimod sige, at de Danskere, der tale engelsk, ere altfor tilbøjelige til at sammentrække i andre Stavelser end Slutningen. Sammentrækning sker tit i "jeg vil" (I'll, udtales ejl), "han vil" (h'ill, udtales hil), "det er" (it's, udtales its), og endelig hvad der er yderst vigtigt, om Ordet "not". Det synes

[1]) Encyclopædia Britannica. IX Edit. Vol. VIII. 1878. Artiklen English Language.

mig, at vi i vore Skoler ogsaa bør lægge Vægt paa, at "jeg, han, vi" o. s. v., "vil ikke" *mangen Gang* hedder I won't, he won't, we won't, ligeledes can't, don't o. s. v. i Steden for "I will not" o. s. v. Vi lære almindelig, at dette won't o. s. v., bør henregnes til mindre god Opdragelse, men det er ikke rigtigt; i "høj" Stil bruges det derimod aldrig. I Teaterstykker og i Breve skrives disse Ord jævnlig saaledes, som her er givet.

Der er mangfoldige Ord, hvis londonske Udtale lyder mærkelig i vore Øren. En Mængde af de franske Ord, der i nyere Tider komme ind i engelsk, og som snart faa Indfødsret der, fordi Sproget allerede fra gammel Tid indeholder saa mange franske Grunddele, blive stadig stavede paa fransk, men udtalte paa engelsk, saaledes f. Ex. "champagne", der udtales sjæmpæn, "rendezvous" rændevu, "gourmand" gormd, "avenue" ævenju. Parfume skrives "perfume" og udtales pørtjum, "lemonade" udtales lemonæjd, men "promenade" — kuriøst nok — promenat. Mange fremmede Navne udtales paa engelsk Maade, Rothschild f. Ex. hedder rossjaild [1]). Ogsaa latin udtales paa engelsk; "de gustibus" hedder di gastibas, "veni, vidi, vici" hedder vinaj, vajdaj, vajsaj. — At Engelskmanden har den yderste Vanskelighed ved at lære Udtalen af fremmede Sprog, er kjendt nok. Det franske monsieur, hvis rette Udtale falder os saa let, kalder han saaledes "mossu", "mussæ", "mosju", "musje" eller "munsir", alle andre Maader, kun ikke den rette. En dansk Lærerinde i London, der kan ypperlig fransk, skulde absolut udtale enfin som angfaang; hun strittede imod af alle Kræfter, men forgjæves, og hun fik Afsked.

Som Ord, hvis Udtale har været mig paafaldende, vil jeg nævne et Par. "Hovedpine", headache, hedder saaledes

---

[1]) Se ogsaa *Rodenberg*. S. 312.

betæjk, "fuldstændig rolig", quite quiet, kvæjt kvæjrt, "tre halve Pence", trihæjpns ("en halv Penny", half penny, udtales nemlig hæjpenni). — Om Bogstavet u i det engelske Ord for "men", but, have vi alle hørt, at Engelskmændene skulle udtale det paa en Maade, som vi vanskelig eller rettere aldrig kunne gjøre dem efter; men det udtales almindeligvis ikke saaledes af den dannede Londonner. Jeg har flere Gange i Westminster-Abbediet og i St. Paul hørt Præsterne udtale det ligefrem som et bat, og naar det udtales med denne vanskelige Mellemlyd, sker det kun i de Tilfælde, hvor det ikke har Vægt. Min ærede Ven Butler kalder sig selv batler, og han véd da nok, som han sagde i Førstningen, da jeg ikke vilde gaa ind paa hans a, hvorledes hans eget Navn skal udtales. Ved den af mig anstillede Kontraprøve erklærede baade han og to andre Herrer sig for mit a og ikke for noget med ø eller med o eller med aa, og det omtalte a kan derfor ikke være en Fejl ved min Hørelse. Et Vidnesbyrd for, at der er en stor Forskjel i Udtalen af u ligger i Ordene fur, Skind, der af den dannede Londonner udtales før, og furrier, Skind- eller Bundtmager, der af ham udtales farrier (Ordet farrier, Beslagsmed, udtaler han færrier, med kjøbenhavnsk "æ"). Vore Bøger nævne ikke, at der er Forskjel i Udtalen af fur og furrier, og det er vist meget faa i Danmark, som kjende dette; men spørg en Londonner! Engelskmanden udtaler ogsaa Navnene Calcutta og Lucknow som kalkatta og laknō, skjønt han staver dem med u.

Exemplerne paa Udtalen af det engelske u som et a ere mangfoldige, og jeg nævner nogle af dem:

club	hedder	klap,
punch	„	pantsj,
lunch	„	lantsj,
rum (Rom, Drikken)	„	ram,
tunnel	„	tanl
much	„	matsj.

young (ung)	hedder	jang,
puzzle (forvirre; Spillet)	„	pasl,
butter (Smør)	„	batr,
plum-pudding	„	plamputding,
Hudson	„	hatsn,
Ludlam	„	latlæm. Jeg har

set Navnet paa et Skilt i Oxfordstreet, og det skal hedde: "Han gik til Latlæms Hule med Bollen paa sin Bag" [1]).

I mange Tilfælde udtales u imidlertid som ø saaledes f. Ex. i Burton [børtn] og Burns [børns], ikke at tale om de mange Ord, hvori det udtales som ju f. Ex. duke, Hertug [djuk; kort]. Rubber i Whist udtales raabber, ikke rubber, som det siges her. — Bogstavet o hedder ov, ikke oh, og udtales i mange Ord som ov f. Ex. "Kokes" kovk (coke). Det falder ogsaa Londonneren unaturligt at udtale o som o, og han siger f. Ex. helst rinaldov for Rinaldo. I love, elske, udtaler han o som et a, lav, ikke løv; i world, Verden, work, arbejde, worth, værd, Worthing (Bynavn) o. s. v., udtaler han det som ø. — Ow udtales i mange Tilfælde ikke som o, men som ov, f. Ex. i "gul", yellow, "Kammerat", fellow. — Ou udtales snart som aa f. Ex. i of course [of kaars], snart som ov, snart som æv, snart som noget, der ligger derimellem f. Ex. povnds eller pævnds (pounds), south eller sævth (South downs, Egnen, hvorfra de navnkundige Faar komme). "Kartofler", potatoes, udtales potæjtos, men "Tomater", tomatoes, tomatos. — Bogstaverne ay udtales i "Dag", day, som dæ̆i, men i Dagenes Navne som et kort dæ

---

[1]) U udtalt som et a hører særlig hjemme i Sydengland, hvorimod u udtalt med den omtalte Mellemlyd særlig hører hjemme i Nordengland. Ret mærkeligt er det derfor, at Ordet for "Slagter", butcher, udtales butsjr i London, men batsjr i Nordengland. Dette Exempel, som Butler meddelte mig, viser tillige, at jeg ikke har hørt Fejl af den londonske Udtale af u.

f. Ex. "Søndag", Sunday, sændæ[1]). — Ordet ladies, der af mange her udtales som "lædieds", hedder ikke saaledes i London, men derimod "lædis", altsaa uden to d'er; as, ligesom, der her tit udtales som "ads", hedder "æds", selvfølgelig simpelt kjøbenhavnsk "æ". — Bogstavet e udtales mange Gange som dansk æ, f. Ex. pen [pæn; kort], wren [ræn], said, og i udtales tit som dansk e, f. Ex. i little [letl]. y ligeledes som e, f. Ex. i Lytton [letn].

Spørger man Folk her, der kunne engelsk, hvorledes de ville stave vort y, det tyske ü, det franske u, paa engelsk, vil man almindeligvis faa det Svar, at det have de ikke tænkt paa; Sagen er den, at Engelskmændene slet ikke kunne udtrykke denne Lyd i deres Sprog. Engelskmænd, der ikke kunne fremmede Sprog, le, naar de høre, at Lyden y, som de selvfølgelig godt kunne frembringe, er et Bogstav i andre Sprog; deres eget Bogstav y [waj] udtales paa flere Maader, kun ikke som y. I en fransk Grammatik paa engelsk[2]) har jeg set denne Lyd skrevet som "eeyu"; men Forfatteren tilføjer, at den bør læres af en Franskmand. Man tænke sig, Udtalen af det franske culture gjengives paa engelsk ved "ceeyulteeyur", futur ved "feeyuteeyur". — Den engelske Hane galer da heller ikke som vor "Kykeliky"; den siger "Cock-a-doodle-doo". Hønen derimod kagler (cackle [kækl]) og siger "cluck" [klack], Svinet grynter (grunt [grant]) og siger "ø", Katten siger "mjav". Koen brøler "mu"; men Hunden siger "bow-wow"[3]).

[1]) Mærkeligt er det, at den veløpdragne Engelskmand opad Dagen til Kl. 1—2 siger "God Morgen"; efter den Tid siger han i nogle Timer ligesom i Sydsverige "God Eftermiddag" (good afternoon), saa "God Aften" og "God Nat". — "God Dag" siger han kun opad Dagen, naar han forlader en, ellers ikke; det lyder saa smukt: gu dæi, men det er usædvanligt at bruge det. Man synes ikke at vide dette hos os.

[2]) *Franz Thimm.* French self-taught. London. 1887.

[3]) Et engelsk Børne-Rim, kaldet "*De spanske Gjæster*", siger:

Det vilde ikke være rigtigt, om nogen vilde sige f. Ex., at det her givne om Udtalen skyldes en cockney (spøgende Udtryk for en dum Londonner) eller at det er Ting fra Gadesproget, slang [slæng]; i Gadesproget er Udtalen i mange Tilfælde nemlig en hel anden. Som en særegen Slags slang staar Tyvesproget, der bruges af mangfoldige Gadehandlere blandt de 40,000, der findes i London. Dette Tyvesprog er fremkommen ved, at Ordene udtales bagvendt ligesom "Ranudo", der er et bagvendt "O! Du Nar", saaledes f. Ex. on daag (no good), kul him (look at him), jennip (penny), taap o'rib (pot of beer), og det forstaas ikke af andre Folk [1]). — Jeg beder de ærede danskfødte Lærere og Lærerinder i engelsk om at spørge sig for hos en *dannet Londonner*, før de dømme om, hvad her er fremført. En virkelig sagkyndig har ellers anmodet mig om at nævne et Tilfælde, der er indtruffet hos os: En ung engelsk Dame, der var antaget til at lære Børnene i en Familie engelsk, fik Afsked, fordi — hendes Udtale afveg fra den traditionelle dansk-engelske.

Der er et Spørgsmaal, som synes mig at paatrænge sig ved det foregaaende, nemlig: Hvilken Udtale skulle vi bruge i vore Skoler? Svaret forekommer mig let nok; det maa være *den dannede Londonners* og ikke en provinsiel Udtale; thi — i sidste Tilfælde — hvilken Provins skal have Forrangen? Bør det være Nordengland, Skotland, Dublin eller Amerika? Svaret synes mig saa meget lettere som den dannede Londonner-Udtale vel sagtens meget nærmer sig Cambridger-Udtalen, der efter nogles Sigende skal være den smukkeste (efter andre gjælder dette, hvad der dog ikke er rimeligt, om Dubliner-Udtalen). Det bemærkes ogsaa, at Udgaven af *Websters* Ordbog fra 1883 stærkt hævder, at den dannede Londonner-Udtale bør have Forrangen. I øvrigt

---

"Cock-a-doodle-doodle-doo. — We'ere from Spain. Pray whence come you? — Nobles who have crossed the seas. — Pray, respect us, if you please".

[1]) *H. Mathew.* London labour and the London poor. 1861.

følger det af sig selv, at jeg ikke tør driste mig til at have nogen som helst Mening om denne Sag; mit er kun en Henstilling, der er udgaaet fra de Iagttagelser, jeg selv har gjort. Det var imidlertid værd at vide, hvad vore Sprogselskaber ville sige derom, ligesom det ogsaa var interessant at høre, hvorfra vor traditionelle dansk-engelske Udtale skriver sig; den er *rimeligvis kommen fra tysk*

Under Trykningen af nærværende har jeg fra *J. P. Velander* i Lund, der i mange Aar har bearbejdet de svenske Udgaver af mine Geografier, faaet følgende Udtalelse:

"Hvad De fortæller om, at u i engelsk mange Gange bør udtales som et a, kan jeg supplere med nogle Bemærkninger fra Sverige. Forrige Sommer udkom her en Geografi, hvori Udtalen, særlig af de engelske Navne, var bleven gjennemset og rettet af Docent *J. A. Lundell* i Upsala, der har Fonetik som Hovedfag og kjender dertil mere end nogen anden Mand i Sverige. Han paastaar paa det bestemteste, at det omtalte engelske u er en a-Lyd og ikke noget ö eller en anden Lyd; han hævder tillige, at dette fremgaar ikke alene af Lyden, men ogsaa af Taleorganernes Stilling, og at dette er Udslaget af den *videnskabelige Undersøgelse*. Paa min Forespørgsel om det mulig kun er en Londoner-Udtale, svarede han: "Nej! det tilhører den engelske Udtale, som Fonetikerne f. Ex., den højt ansete Sweet, betegne som *korrekt højengelsk*". Og paa min videre Forespørgsel om, hvorledes det kan gaa til, at man i de tyske Skolegeografier stadig ser det omtalte u gjengivet ved ö, svarede han: "Jeg kan ikke sige andet dertil, end at det synes almindelig vedtaget og ligefrem gjennemgaaende i de tyske Skoler at udtale en hel Del engelske Lyde fuldstændig urigtig".

Til denne Udtalelse, der i saa høj Grad støtter, hvad jeg har iagttaget, kan endnu føjes, at den danske Fonetiker, Kand. *O. Jespersen*, fuldstændig er af samme Mening; i sin "Kortfattede engelske Grammatik" (1885) kalder han nemlig u en "a—agtig Lyd", og han siger fremdeles om Vokalen i but, at vort "a *netop er den danske Lyd, som ligger den engelske nærmest*". Des værre er han i Udlandet for Tiden, og jeg kan derfor ikke skaffe et nøjere Vidnesbyrd fra ham; men det givne er jo tilstrækkeligt. De faa, der i vore

nordlige Lande have gjort Fonetik eller Læren om Lydene til Maal for videnskabelig Granskning, ere altsaa enige med mine Iagttagelser, der alene ere gjorte ad praktisk Vej. — Og hermed indstilles Spørgsmaalet til Afgjørelse af de sagkyndige; i hvert Fald synes det mig vigtigt nok til at tages under Overvejelse af dem, hvis Livsopgave det er at undervise i engelsk. "Den Skoleudtale", siger *O. Jespersen* [1]), "der i Reglen leveres, er under al Kritik. Jeg kan selv bevidne, at, skjønt jeg blev Student med Karaktererne *ug* og *ug* ÷ for de to moderne Sprog, hvori vi bleve examinerede (engelsk og fransk), var min Udtale dog saa jammerlig, at jeg senere har maattet arbejde længe og med Opbydelse af al min Energi for at blive af med de værste Uvaner og blot faa en nogenlunde ordentlig Udtale". — Dette er dog mulig for overdrevent; men afgjort er det, at den ene Lærer har én, den anden en anden Udtale, og de paastaa begge, at deres er den ene rigtige. Der maa og bør komme en Ende paa al denne Forvirring. Fremkalder det her meddelte en Drøftelse af denne Sag, er Hensigten dermed opnaaet.

Hvad der gjør Udtalen dobbelt vanskelig, er selvfølgelig *Stavemaaden*, der kun har én Fordel, nemlig, at store Bogstaver ikke bruges uden f. Ex. i Navne, efter Punktum, i Ordene "jeg" (I), "Gud" (God), "Dronning" (Queen). Denne Fordel er sandelig stor, og vi maatte ret ønske, at vi snart kunde naa lige saa vidt heri som Engelskmændene, saa vel som for Resten ogsaa Svenskerne, Franskmændene, Italienerne, Spanierne, Portugiserne, Latinerne og Grækerne. Medens de andre Folk, der have denne Fordel, ikke ville opgive den, sætte Engelskmændene ikke videre Pris derpaa, og de bruge tit store Bogstaver i en Mængde Ord, som de sige, naar de ville, at Ordet skal have Vægt. Jeg har ikke kunnet faa fat paa nogen Regel for denne løjerlige Brug,

---

[1]) Vor Ungdom for 1886. S. 361.

der for mig staar, som om man paa dansk vilde skrive, hvad jeg har set paa et Skilt paa Frederiksberg: "Udsalg af Brænde i Større og Mindre Maal". Ved Skilletegnene er der den Mærkelighed, at Engelskmændene bruge saa faa deraf som mulig, og man kan modtage lange Breve fra dannede Folk uden et eneste Komma eller Semikolon. Der er sagt mig, at det til trykte Sager er Sætterne, som besørge det meste af den Slags. Engelskmanden undrer sig ogsaa over, naar han i engelske Breve fra en fremmed finder Følgerigtighed i dette Punkt.

Det maa være yderst vanskeligt for engelske Børn at lære at stave rigtig; thi de samme Bogstaver udtales mangfoldige Gange paa forskjellig Maade. "Behag" staves jo please, men udtales plis, "behagelig" (fornøjelig) staves pleasant, men udtales pléssent, "Behagelighed" (Fornøjelse) staves pleasure, men udtales plǣsjr. Kyndige Folk have ogsaa fortalt mig, at mangfoldige Studenter og Kandidater ikke kunne stave ordentlig. Et komisk Exempel paa den taabelige Stavemaade findes i en lille Bog af W. *Tegg* [1]). Han anfører to Verslinjer, i hvilke Bogstaverne ough udtales paa *syv* forskjellige Maader:

Though	the	tough	cough	and	hiccough	plough	me	through
djaav		taf	kaaf		hikaap	plav		djru
Skjønt	den	vanskelige	Hoste	og	Hikke	pløjer	mig	igjennem,

O'er	life's	dark	lough,	my	course	I	still pursue.
			laak				porsu
Over	Livets	mørke	Sø	min	Kurs	jeg	dog forfølger.

Et andet komisk Exempel er "Hugo banker dig", Hugh hew you; disse tre Ord udtales næsten ens: ju ju ju. En ikke velopdraget Engelskmand udelader ogsaa tit h'et eller sætter det ind paa gale Steder, f. Ex. "orse" for horse, "heggs" for eggs. Den Clown, som bruger dette med Virtuositet,

[1]) The mixture for low spirits (daarligt Humør). 4de Udgave. London. 1875.

er sikker paa en skraldende Latter. — Engelsk er vel ogsaa det eneste Sprog, i hvilket der findes Ordbøger alene for Udtalens Skyld.

I en ledig Time har jeg sammenstillet de forskjellige Maader, hvorpaa de enkelte *Vokallyde* i dansk gjengives [1]).

a skrives saaledes paa 6 Maader, nemlig med 1) a (father). 2) au (laugh, le, udt. laf). 3) ea (heart, Hjærte) 4) o (love, elske, udt. lav). 5) oo (blood, Blod). 6) u (club).

e skrives paa 6 Maader: 1) e (never, ingen Sinde) 2) ea (guinea). 3) ey (donkey, Æsel). 4) i (this, denne). 5) oi (connoisseur, Kunstdommer). 6) y (thirsty, tørstig).

i skrives paa 16 Maader: 1) ae (Caesar). 2) ay (quay). 3) e (these, disse). 4) ea (guineas). 5) ee (tree, Træ). 6) ei (sovereign). 7) eo (people, Folk). 8) ey (key, Nøgle). 9) i (linen, Linned). 10) ie (piece, Stykke). 11) o (women, Kvinder). 12) oe (Croesus). 13) u (busy, travl). 14) ua (language, Sprog). 15) ui (guinea). 16) y (busy, travl). — Landet Guinea hedder gineø.

o skrives paa 8 Maader: 1) ao (cacao). 2) eau (beau, Modeherre). 3) eo (yeoman, Fribonde). 4) o (rose, Rose). 5) oa (coal, Kul). 6) oe (toe, Taa). 7) ou (soul, Sjæl) 8) oo (moor [2]).

u skrives paa 9 Maader: 1) ew (brewer, Brygger). 2) o (who, hvem). 3) oe (shoe, Sko). 4) oeu (manoeuvre, Manøver). 5) oo (boot, Støvle). 6) ou (tour, Tur). 7) u (bushel, Maalet for Korn). 8) ue (blue, blaa). 9) ui (fruit, Frugt.

y kan, som oven for sagt, ikke gjengives.

---

[1]) For ikke at blive misforstaaet gjentages fra det foregaaende, at der her kun er Tale om en *tilnærmelsesvis* rigtig Gjengivelse af det engelske Udtale.

[2]) Dette Ord betegner dels en Neger, dels en Mavrer. Shakspeares "Mor" Otello regnes sædvanlig for at være Neger, men det er ikke rigtigt; han var Mavrer, og han fremstilles da ogsaa i London som en smuk, mørkebrun Mand og ikke som en grim, tyklæbet Neger.

æ skrives paa 9 Maader: 1) a (man, Mand). 2) ai (again, igjen). 3) ao (gaol, Fængsel). 4) ay (Sunday, Søndag). 5) e (bed, Seng). 6) ea (dead, død). 7) ei (their, deres). 8) eo (leopard, Leopard). 9) ue (guest, Gæst).

aa skrives paa 8 Maader: 1) a (small, lille). 2) au (fault, Fejl). 3) aw (law, Lov). 4) eo (George). 5) o (coffee). 6) oa (broad, bred). 7) ou (thought, tænkte). 8) ow (knowledge, Kundskab).

ø skrives paa 7 Maader: 1) a (Southwark). 2) e (her, hendes). 3) i (girl, Pige). 4) o (work, Arbejde). 5) u (purse, Pung). 6) ea (pearl, Perle). 7) oe (does, gjør). — Lyden ø gjengives altsaa ved *alle* de engelske Vokaler, undtagen y, og desuden ved flere Dobbeltvokaler. Gyseligt!

Denne Opstilling er forskjellig fra det sædvanlige i vore Bøger, i det disse gaa ud fra Bogstaverne og ikke fra Lydene, og kun hos *J. Løkke* har jeg set noget lignende, men rigtignok meget mangelfuldt [1]). Det kan ogsaa gjærne være, at der i den foregaaende Liste er oversprunget et eller andet; men Hovedsagen er dog vist kommen med. Alle og enhver, der har stræbt efter at lære sig den engelske Udtale ved Hjælp af de Opstillinger over Bogstaverne og deres Lyde, som findes i Grammatikker eller lign., vil ikke have glemt, hvor forvirret et Indtryk Reglerne for Udtalen af de engelske Vokaler gjøre. Det hele ser for vore Øjne ud som en Slibesten, og Meningen er, at der saa godt som *ikke kan gives* Regler for Udtalen af Vokalerne. Man maa tilegne sig denne Udtale ad ren praktisk Vej og lære den ved hvert Ord, havde jeg nær sagt. At betegne Udtalen i danske Bøger ved at sætte et lille Tal over Bogstavet f. Ex. $\overset{1}{a}$ — $\overset{1}{å}$, saaledes som Engelskmændene gjøre efter *Walkers* Exempel,

---

[1]) Engelsk Grammatik til Skolebrug. Kristiania. 1867. S. 12.

er yderst upraktisk, og *Lundell* siger rigtig derom [1]: "Tallene ere vanskelige at huske; skjønt jeg al min Tid har brugt engelske Ordbøger med Walkers Betegnelser, hænder det iblandt, at jeg ikke véd, hvad $\overset{3}{u}$ eller $\overset{4}{o}$ skal betyde". At betegne Lyden af de to th'er efter engelsk Skik med TH og th i vore Bøger, har ogsaa altid forekommet mig upraktisk. Det ene rigtige er derimod, saaledes som man finder hos Svenskere, dertil at bruge de islandske Bogstaver *đ* (ed) og *þ* (thaadn), da disse fuldstændig dække over den engelske Udtale, ikke at glemme, at det sidste Bogstav ogsaa findes i oldengelsk. En Forvexling af, hvad de to th'er skulle sige, er i dette Tilfælde næsten umulig for os. Efter min Opfattelse bør man i danske Lærebøger indsætte Udtalen Ord for Ord og tillige betegne denne Udtale paa dansk, ikke paa engelsk Vis, da vi jo skrive for Danskere, ikke for Engelskmænd. Jeg er ogsaa sikker paa, at der paa denne Maade indvindes en meget stor Tid, som nu gaar tabt i vore Skoler, i det Læreren maa gjentage og gjentage Udtalen af de og de Ord og ikke har Ret til at kræve, at Eleven skal huske, hvad denne *kun* har hørt.

Ved Læsningen af den her givne Liste maa ethvert fornuftigt Menneske naturligvis spørge, hvorledes en saadan Ret- eller snarere Galskrivning har kunnet opstaa og holde sig Hundredaar igjennem; har Djævlen, maa man sige, ikke haft noget at gjøre med at lave Sproget, ved Stavemaaden har han sandelig været paa Spil [2]. Erfaringen har lært os,

---

[1] Om uttalsundervisningen i främmande levande språk. Stockholm. 1888. S. 21.

[2] At der ogsaa i *dansk* er en Mængde Uoverensstemmelser, vide vi alle. "Turde" og "tordne" have samme Vokaler i Udtalen, "ikke", "ligge" og "drikke" til Dels samme Konsonanter; vi have to forskjellige ø'er i gjøre og køre, og vi bør derfor ikke rime "grøn" og "skjøn". Men dette er naturligvis intet imod engelsk, og selv fransk, hvis Stavemaade mangen Gang kan være vanskelig nok, er heller intet. Hvis nu Engelskmanden, der taler dansk, skulde forvexle Udtalen af vore to

hvor vanskeligt det er at faa ændret Retskrivningen i et Sprog, og vi have ikke glemt, hvorledes det gik vor store *R. Rask.* Efter hans Hjemkomst fra Indien ventede man, at han skulde have udgivet en hel Del interessante Ting om sin lange Rejse, og saa fremkom han med sit Forslag om Retskrivningen; han blev haanet af Folk, der ikke vare værdige at løse hans Skotvinge, og denne Haan var en medvirkende Grund til hans Død [1]). Alle Mennesker vove ogsaa at have en Mening om dette Spørgsmaal. Vi have jo hørt en Stemme paastaa, at en Ændring af Retskrivningen er en Ændring af Sproget; det er en Forvexling af Skal og Kjærne. Og vi have ligeledes hørt, at "Retskrivningen er Digterens halve Væsen"; stakkels H. C. Andersen, som ikke kunde stave ret. Bismarck modtager, som man véd, ikke Skrivelser med den ændrede tyske Retskrivning. Allerede i den første trykte, danske Grammatik, af *Erik Eriksen Pontoppidan* den ældre, der udkom for 220 Aar siden [2]), hævdes, at Begyndelsen af Navneord skal skrives med smaa Bogstaver, og at Stavelserne skulle afdeles paa en naturlig Maade f. Ex. Mand-en, og det sidste findes ligeledes hos *Peder Syv*; men hvor længe have vi ikke kæmpet derom? Man kommer til at tænke paa Franskmanden, som heller laver en Revolution i Staten end i Køkkentøjet.

Der er i England Folk, som arbejde paa at forbedre Retskrivningen, og 1879 dannede man et Selskab med

---

ø'er i gjøre og køre, vilde man ikke regne det for noget; vi bør gjøre det samme ved vor Udtale af engelsk og være glade, naar vi kunne udtale det *tilnærmelsesvis* rigtigt. — Forskjellen i vor Udtale af: "Det er Ordrupgade" (Gaden af dette Navn i Kjøbenhavn) og "Ordrup Gade" (i Landsbyen Ordrup), er saa ringe, at det er vanskeligt endog for mange Danskere at høre den; men en Forskjel bør der være i Udtalen.

[1]) *N. M. Petersen.* R. Rasks samlede Afhandlinger. 1ste Bd. 1834. S. 84.

[2]) Grammatica Latina. 1668.

dette Maal for Øje. Selskabet hensygnede dog; men netop under mit Ophold kom Sagen atter paa Bane ved en Kongres for Stenografi, "Korthaand", shorthand [sjaarthænd], der i England bruges langt mere end hos os. En af Kongresdagene brugtes til Retskrivnings-Spørgsmaalet, og Hovedtaleren i Sagen var *Isaac Pittman*. Som sand Engelskmand begyndte han med at sige: "Jeg har to Artikler i min Trosbekjendelse. Den ene er, at jeg tror paa Gud og paa Jesus Kristus, vor Frelser, og den anden, at jeg tror paa en Reform i vor Retskrivning", og han vedblev: "Det smukkeste Sprog i Verden (!) viser sig for Øjet i den grimmeste Form". Man fortalte paa Kongressen, at Ordet "Troløshed", perfidy, kan og er bleven stavet paa mange forskjellige Maader, der alle ere lige rigtige, da de have deres tilsvarende i andre Ord, og der blev sagt, at Walliserne regne Retskrivningen i engelsk som den dummeste Ting paa Jorden o. s. fr. — Vi maa ret af Hjærtet haabe, at det vil lykkes Engelskmændene at faa ændret deres Stavemaade; thi det vil være til stor Lettelse for alle fremmede, der skulle lære engelsk. Man kan vist ogsaa, uden at fornærme nogen, paastaa, at det kun er de færreste f. Ex. af vore Videnskabsmænd, som kunne læse et Stykke engelsk op uden at gjøre meget store Bommerter; de have nemlig alene lært Sproget ad teoretisk, ikke ad praktisk Vej. En saadan Ændring vil ogsaa spare Engelskmændene for en utrolig og unødig Overlæsselse af Hukommelsen, ikke at glemme, at de derved lettere ville kunne lære fremmede Sprog.

Man maatte ønske, at vore Journalister, Oversættere og Historikere vilde sætte Udtalen ved Siden af de engelske Navne. Det kan tilvisse gjøres nødig, (man tænke f. Ex. paa Folks Udtale af Navne hos Walter Scott eller Charles Dickens; Uriah Heep f. Ex. skal udtales juraja hīp); ingen Regel slaar nemlig til over for Navnene, og selv om en Dansker skulde tage Fejl i Udtalen af et eller andet af

dem, faar han nok Tilgivelse, i hvert Fald hos dem, der kjende Vanskelighederne; de andre har han ikke nødig at bryde sig om. Som Navne, der udtales anderledes end det er almindeligt hos os, kan man fremføre:

Buckingham	udtales	bakkinghæm,
Chaucer	,,	sjaasser,
Malborough	,,	maalboro eller malboro,
Gibbon	,,	gibn,
Irving	,,	ørving,
Bulwer Lytton	,,	bulver letn,
Arthur Wellington	,,	ardr wellingtn,
Warwick	,,	waarrik,
James Watt	,,	djæms waat,
Salisbury	,,	saalsberri,
Fallstaf	,,	faalstaf,
Hogarth	,,	hovgard
Owen	,,	ăăven.
Burleigh	,,	børle.
Hudson Lowe	,,	hatsn lōv,
Bradlaugh	,,	bratlaa.
Hunter, den store Anatom	,,	hanter.
Leigh Hunt	,,	li hant,
Gulliver	,,	galliver,
Dudley	,,	datlæ,
Russell	,,	rasl,
Murray,	,,	marræ.
Shirley	,,	sjorlæ,
Shelley	,,	sjællæ,
Paxton	,,	pæxtn,
Napier	,,	nøpir (Vægt paa sidste Stav.)
Raleigh	,,	rallæ,
Kenilworth	,,	kenilword,
Ferguson	,,	førgøsen,
Derby	,,	dørbe,

Berwick udtales børwik,
Sterne (Yoricks Rejse) „ størn.

Ved adskillige af disse Navne bør man gaa ud fra den i de fleste Tilfælde gjældende Regel, at e foran et enkelt r udtales som ø, f. Ex. i "vare", were [wø̄r]; vore Lærere udtale det almindeligvis ikke saaledes. En anden Regel af Vigtighed over for Navne er, at a oftest udtales som kjøbenhavnsk "æ", og Londonneren forkaster derfor aldeles den, af mange her til Lands brugte Udtale af hat, have, bank som hăt, hāv, bānk; han udtaler det hæ̆t, hǣv, bǣnk med kjøbenhavnsk "æ". Og han *foretrækker tillige*, modsat hvad man hører af mange Engelsklærere her, et rent dansk æ i disse og lignende Ord i Steden for et rent dansk a. Hvorledes det gaar til, at saa mange Lærere hos os holde paa a'et i de nævnte Ord, kan jeg ikke oplyse; dannet Londonner-Udtale er det ikke. Det rene danske a forekommer da ogsaa kun sjældent i engelsk, f. Ex. i father, pardon; det kjøbenhavnske "æ" er derimod yderst almindeligt, og Londonneren udtaler derfor Hænsen, Ændersen, ligesom ogsaa Dæhliæ (Georgine), ikke at tale om Gæmbettø.

De franske Navne søge vi at udtale rigtig, og vi bør naturligvis gjøre det samme ved de engelske; vi maa heller ikke samstemme med Historielæreren, der sagde til den engelsktalende Elev, som udtalte Navnet John Knox paa engelsk [djaan naax]: "Naa! Du udtaler Navnet saadan; jeg holder mest af at kalde ham "jo—en knox"!

XIII. Slutning.

Hermed afsluttes disse Rejseminder; ufuldkomne og ufuldstændige som de ere, indeholde de dog vel et og andet nyt for danske Læsere, og forhaabentlig vil man have set, at der i London er overordentlig meget, som fortjener at tages i Øjesyn og som aldrig glemmes. Der er imidlertid andre Sager, man let kommer til at høre om derovre, og som det derfor vilde være urigtigt at holde tilbage her.

Det kan ikke i Længden vedblive at gaa som for Tiden i England; Aristokratiet og Rigmændene med deres vældige Kræfter holde igjen og igjen, understøttede af Præsteskabet; men "Folket" har ogsaa vældige Kræfter, og det vil styrte frem med en Voldsomhed, der er uimodstaaelig. Det gjælder kun om, at dette Folk kommer til at se, hvor stor dets Magt er. Vi her i Danmark med den ringe Ulighed mellem de forskjellige Stænder maa afgjort holde med det engelske Folk og indrømme, at der er altfor mange Engelskmænd, som ikke ved eget Arbejde, men kun ved Fødselen have umaadelige Rigdomme, som Lovgivningen værner om paa alle Maader, mens der ved Siden af dem er Masser, som ikke eje noget. Det er ogsaa ufatteligt, at man vedblivende lønner Mængder af de lavere Præster saa usselt, at de knap kunne leve, mens Ærkebisperne og Biskopperne af Canterbury og Durham svælge i 350,000 Kr., af York, Winchester, Ely og London i 200.000 Kr., af

Worcester, Bath og Norwich i 80,000 Kr. om Aaret [1]). Og lige saa ufatteligt er det, at ikke mindre end 7000 af Peererne og deres Slægtninge — Officerer ikke medregnede — ere ansatte i offentlig Tjeneste og faa Løn derfor. I 1873, mens Gladstone var Minister, foretog man en Optælling af Landejendommene i de forenede Kongeriger og deres Størrelse, og selv om denne Optælling ikke er nøjagtig, saaledes som der tit er sagt, giver den dog en Forestilling. Det fremgaar deraf f. Ex., at $^1/_6$ af England og Wales ejes af 280 Personer; i Skotland har én Mand, Hertugen af Sutherland, 100 □ Mile Land (altsaa en Del mindre end Sjælland), en anden og en tredje hver 30 □ Mile Land (halv saa meget som Fyen), ja! af den 1500 □ Mile store Ø Ireland eje kun 300 Personer $^1/_3$. For at tydeliggjøre dette sidste Tal, ville vi tænke os det overført paa Danmark; det vilde være det samme, som om alle Jorderne paa de danske Øer kun ejedes af 140 Personer, men de ejes heldigvis af 125,000. Vide Strækninger af et Land, der er saa folketæt, at hver Strimmel Jord burde komme Mennesket til Nytte, ere udlagte alene til Rævejagt. I Skotland bruges 150 □ Mile Land, der kunde føde Masser af Faar, alene til Jagt, og man dræber der aarlig 4,500 Kronhjorte, hvoraf enhver er regnet at koste Ejeren omtr. 1000 Kr. En dyr Fornøjelse, de halvfemte Mill. Kr. kunde sandelig bruges bedre. Der er herom træffende sagt: "Vi have Love nok til at værne om Herrerne og Jagten; det synes derfor paa Tide, at vi ogsaa faa Love til at værne om Folket".

Der er dog, som man véd, et andet Spørgsmaal, som er langt mere paatrængende end dette sociale, *det irske* nemlig. Før min Rejse havde jeg besluttet ikke at tale med

---

[1]) Tallene i dette Afsnit skyldes for største Delen "The financial reform Almanach for 1887", der er udgivet af et stort Selskab og har et halvofficielt Præg; Tallene afrundes her.

Engelskmænd derom, da jeg mente, at det var farligt at gjøre det; men jeg fik snart andet at vide, og der er ikke det ringeste i Vejen for at afhandle det med Engelskmænd. Tilhængerne af Selvstyret (Home Rule) ere heller ikke, saaledes som mange tro i Danmark, alene fanatiserede Irer eller Folk, der ikke eje noget. Tværtimod! mange rige og fornemme Engelskmænd indse Nødvendigheden deraf, og de holde ingenlunde denne Mening tilbage. Irerne ere overvundne af Engelskmændene, de ere fra først blevne behandlede med Barbari, og de blive behandlede saaledes den Dag i Dag. I 1567 erklærede en engelsk Lov alle Irerne for Fjender, og Giftermaal mellem en engelsk og en irsk regnedes efter denne Lov som Højforræderi. Under Dronning Elisabet vilde man indføre Protestantismen med Magt, og der skete nu Opstand paa Opstand, et halvt Hundredaar igjennem. Cromwell solgte 20,000 fangne Irer som Slaver til Vestindien, og han tænkte paa at udrydde det hele Folk; denne Plan blev vel ikke ført igjennem, men de Undertrykkelser, han satte i Værk mod de ulykkelige Mennesker, vare forfærdelige. Af Frygt for at der skulde udbryde almindelig Opstand, nødtes Engelskmændene senere til at gjøre Irerne nogle vigtige Indrømmelser; de irske Katolikker fik saaledes allernaadigst Lov, hvad de ikke havde haft før, til at have Grundejendomme i deres eget Land, og det irske Parlament blev selvstændigt (1782). Denne sidste Glæde varede dog ikke længe, og allerede den 26de Maj 1800 ophævedes Parlamentet igjen; siden den Tid har Landet været styret af fremmede, stadig og stadig med Protest.

Der er bleven sagt og gjentaget, at det irske Folk har været højst ulykkeligt under Dronning Victorias 50aarige Regering, og det er sandt. Det bedste Vidnesbyrd derfor er Udvandringen; 1841, fire Aar efter Dronningens Tiltrædelse til Regeringen, havde Øen 8,200,000 Mennesker, men 1851 havde den kun $6^1/_2$ Mill. (i Mellemtiden var der død

$^3/_4$ Mill. af Sult og af Sot); 1861 var Folkemængden 5,800,000. 1871 5,400,000 og 1881 5,200,000. Fra 1853 til 82, altsaa i en Menneskealder, er der udvandret 2,200,000 Mennesker fra Ireland, flere end hele Kongerigets Danmarks Befolkning. Disse Udvandrere maa da heller ikke have været rent uduelige eller ryggesløse; i en Aarrække have de nemlig som Udbytte af deres Slid i fremmed Land hvert Aar sendt 12—15 Mill. Kr. til Hjemmet. De Forhold, hvorunder Irerne leve paa deres Ø, ere ogsaa saadanne, at man vel ikke anden Steds i Europa finder noget, som svarer dertil. Lige til Aaret 1871 — altsaa for 17 Aar siden — var der i Ireland, af hvis Indbyggere $^5/_6$ ere Romersk-Katolikker og kun $^1/_6$ er Engelsk-Statskirkemænd, en engelsk Kirke, der blev underholdt af de irske Katolikker, som efter deres Lære skulle hade og afsky Kætterne. De Summer, Katolikkerne maatte udrede, vare ikke smaa; 199 Sogne, der ikke havde en eneste Protestant, betalte saaledes 240,000 Kr. om Aaret, 107 Sogne med i Tværmaal 30 Højkirkemænd og 1150 Katolikker betalte 360,000 Kr. om Aaret til den i Landet fremmede Statskirke. Tilvisse, en ordentlig Skat! — Det er Gladstones store Fortjeneste, at han fik denne himmelraabende Tilstand ændret, skjønt paa meget gode Vilkaar for det protestantiske Præsteskab; disse Præster faa nemlig Renten af en Kapital, der udgjør 150 Mill. Kr. Langt værre ere imidlertid Landbrugsforholdene. Til forskjellige Tider have engelske Magthavere bortgivet de irske Landejendomme til engelske Adelsmænd, der nu søge at trække saa mange Penge som mulig ud af deres Forpagtere. Og hertil kommer en anden Sag, der virker ødelæggende i højeste Grad. Af Jordegodsejerne i Ireland er der 1443, som meget sjælden eller aldrig komme til Ireland eller til deres Ejendomme dér; disse 1443 Herrer eje $^1/_7$ af hele Øen. Enhver kan indse, at et Land, selv om det, set under ét, er frugtbart og saa tillige har et saa godt Vejrlag som "den grønne

O", maa blive ødelagt, naar Ejerne af en Syvendedel deraf leve i Udlandet og kun trække Penge bort derfra uden at give noget tilbage igjen. Det er ligesom en Mark, hvorpaa man høster og høster og aldrig gøder. Man tænke paa, hvor mange Mennesker der leve af vore Godsejere, ikke blot de Folk, som opholde sig paa selve Godset, men ogsaa i den nærliggende Kjøbstad som Kjøbmænd, Boghandlere, Haandværkere o. s. v., ikke at tale om Kjøbenhavn. — Summerne, det her drejer sig om, ere meget store. For kort siden var der en Sag for Retten i Dublin imod en Lord Clanricarde i Galway paa den irske Vestkyst. Under Forhandlingerne blev det oplyst, at "den ædle Lord", der er vidt og bredt kjendt for at udsuge sine stakkels 1500 Forpagtere, ikke har været i Ireland siden 1874, da han arvede Godserne efter sin Fader, altsaa i 13 Aar. Og Summen, han hvert Aar faar fra sine irske Godser, udgjør ikke mindre end 350,000 Kr. — Disse Betragtninger ere uimodsigelige, og mangfoldige Engelskmænd indse dette; de simple Folk i England holde med Gladstone og Selvstyret, og det samme er Tilfældet med en Mængde dannede. Den store Statsmand har da ogsaa omtrent lige mange Stemmer for og imod sig i Underhuset, et Vidnesbyrd for den engelske Højhjærtethed; thi det drejer sig jo om at øge den britiske Statsgjæld med 900 Mill. Kr. — Et smukt Træk er det, at i Decbr. 1887 31 protestantiske Præster, vel at mærke "protestantiske", i Bristol have udstedt en offentlig Skrivelse, hvori de erklære, at de holde med Selvstyret og med Irerne.

Man maa undres over, at der i Danmark findes Folk, som ere imod Irerne; vi, det lille, mishandlede Folk, bør dog have Medfølelse med andre smaa, mishandlede Folk. Man kan ogsaa vende Tingen lidt om og *tænke* sig følgende:

Indtil for en halv Menneskealder siden maatte vi i Danmark udrede store Summer til et Præsteskab, som vi

hade og afsky, og indtil Dato leve en stor Mængde af vore Godsejere, fremmede for vor Religion og for vore Forhold, i Udlandet, hvor de i Vellevnet nyde vore surt fortjente Penge — hvad blev der saa af Danmark og Danskerne? Vi vilde ikke have det bedre end Irerne, og, naar vi tillige i langsommelige Tider havde været underkuede af fremmede, vilde vi vist have lige saa slette Egenskaber som mange af Irerne fortælles at have. Det er *Andreas Peter Bernstorfs* uvisnelige Fortjeneste, at han for over 100 Aar siden indsaa, at Jeppe var skabt til noget bedre end Tjener eller Træl, saaledes som der saa tit siges om vore Dages Irer; Trælleliv avler Trællesind. De irske Landboforhold i vor Tid ere lige saa gale, som de danske før Stavnsbaandets Løsning for 100 Aar siden, og hvor usselt Irerne have det, ser man bedst af følgende Ord, der staa i engelsk Bog for Smaabørn, som læses af Tusinder og Tusinder [1]):

"*Irerne* ere en lystig, pudserlig Race, som holder meget af at sige Morsomheder. De ere venlige mod fremmede, men lidenskabelige og trættekjære. Deres snarraadige Vid og skarpe Tunge har gjort mange af dem til store Lovtrækkere og Talere. En Mængde fattige i Ireland have i lange Tider lidt stor Nød; de have kun en ussel Hytte, de smage sjælden anden Føde end Kartofler og Kjærnemælk, deres Klæder ere i Pjalter, og deres hele Bohave er tit kun en stor Kjedel, en gammel Kasserolle, en ussel Stol eller en Bænk, en Bunke Straa og et Sengetæppe. De ere lige saa ømme over deres Svin som over dem selv, og de sige, at dette Dyr har lige saa megen Ret til Hytten som dets Ejer; thi det betaler Afgiften. Han er nødt til at sælge sit Svin, da han ikke selv har Raad til at spise det".

Man kan trøstig sige, at denne Skildring er korrekt; thi ellers havde den selvfølgelig ikke uden Modsigelse faaet

---

[1]) *Th. Crampton.* Nævnte Bog.

Lov til at staa i en almindelig brugt, *engelsk* Skolebog, og hvor forfærdelig er den ikke i al sin Korthed? — Enhver, der har Hjærte i Livet, maa med Modbydelighed mindes de Krokodilletaarer, engelske Parlamentsmedlemmer, Diplomater og Bladredaktører i sin Tid udgød over Bulgarerne, og disse "Barbarer" havde det ikke værre, ja maaske bedre end "Paddy" (Patrick), det engelske Øgenavn for Irerne. Om disse Irer bære sig ad, som de skulle, eller om de Forholdsregler, Gladstone og hans Fæller foreslaa for at afhjælpe Ondet, ere rigtige eller ej, er imidlertid en anden Sag, som udenforstaaende vanskelig kunne dømme om. Fornuftige Folk i Danmark bør da heller ikke uden videre tro, hvad der i engelske Partiblade skrives for eller imod disse Forholdsregler. Vore egne Blade vise os tilstrækkelig, hvor vanskeligt det kan være for en fremmed at dømme om slige indviklede Ting. — Men ét er sikkert: Der maa komme en Løsning paa dette irske Spørgsmaal, som Hundredaar igjennem har tynget paa det britiske Rige ligesom en Mare.

Vi her hjemme se gjærne Alting gjennem vore egne Briller, og vi gjøre os ikke Umag for at fatte fremmede Forhold. Vort Folk er saa ensartet i Sprog, Sæder og Tankesæt, og vi tænke os gjærne det samme om andre Folk; de fleste Mennesker i Danmark mene saaledes, at Indbyggerne paa de britiske Øer — Irerne undtagne – danne en Enhed; men det er en stor Fejltagelse. Skotterne og Walliserne ere højst forskjellige fra Engelskmændene, og det begynder nu at røre sig hos dem, at ogsaa de ville have Selvstyre i deres stedlige Anliggender. Navnene "engelsk" og "England" bruges tit i Steden for "britisk" og "Storbritannien", der, som man véd, skriver sig fra 1707, eller for "det britiske Kejserrige"; men der nedlægges stadig Indsigelse imod en saadan Misbrug. Lord Palmerston fik en Gang dette at føle i Glasgow [1]; han talte om "denne Del

[1]) The liberal Home Ruler. London. Nr. 36. 1887.

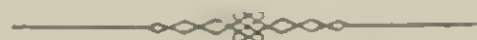
af England, nord for Tweed", men Forsamlingen afbrød ham øjeblikkelig med Heftighed, og da han næste Gang kom til Glasgow, talte han kun om "britisk" og "Storbritannien". Hovedgrunden til at Robert Burns er saa populær i sit Land, er den, at han udelukkende var Skotte; tal med en Skotte om John Bull, han svarer sikkerlig: "John Bull, det er ikke mig, det er min Nabo". Man kan derfor slet ikke fortænke baade Skotterne og Walliserne i, at ogsaa de ville have Selvstyre. – Gid hele dette Spørgsmaal om Selvstyret maa blive løst uden altfor store Rystelser; dette ønsker vistnok enhver, der har været i England og som dér har set, *hvor dygtigt det engelske Folk er.*

Engelskmanden har mange fortrinlige Egenskaber, og Hovedfejlen er hans Utilbøjelighed til at rette sig efter andre. En Gang for mange Aar siden skildrede *Gladstone* dette i en Tale, han holdt i Parlamentet imod Palmerston. "Den ædle Lord" — sagde han bl. a. — "har henholdt sig til det fyndige Ord: "Jeg er romersk Borger" (civis Romanus sum), og, fulgt af sine Tilhængeres Bifald, roste han sig af, at under hans Styrelse skulde enhver Engelskmand Verden over være, hvad den romerske Borger var. Men hvad var da den romerske Borger? Han var Medlem af en priviligeret Kaste, han hørte til den sejrende Race og til et Folk, der holdt alle andre under sig ved Magtens stærke Haand. Mener nu virkelig den ædle Lord, at saaledes bør Forholdet være mellem England og andre Lande? — Det fremgaar af hans Tale, at han sætter en vis Pris paa den Tanke, at vi ere beskikkede til at være Dommere over Alverdens Taabeligheder og Fejl, at vi ere Skolemestre for hele Jorden, og at enhver, som nøler med at godkjende vor Magt, kun er ledet af personlig Uvilje.

Det engelske Folk er sandelig stort og ædelt; men det føjer ikke noget til dets Storhed og Adel, at vi, som ere samlede her, vidt og bredt udbasune vore Dyder i skjønt

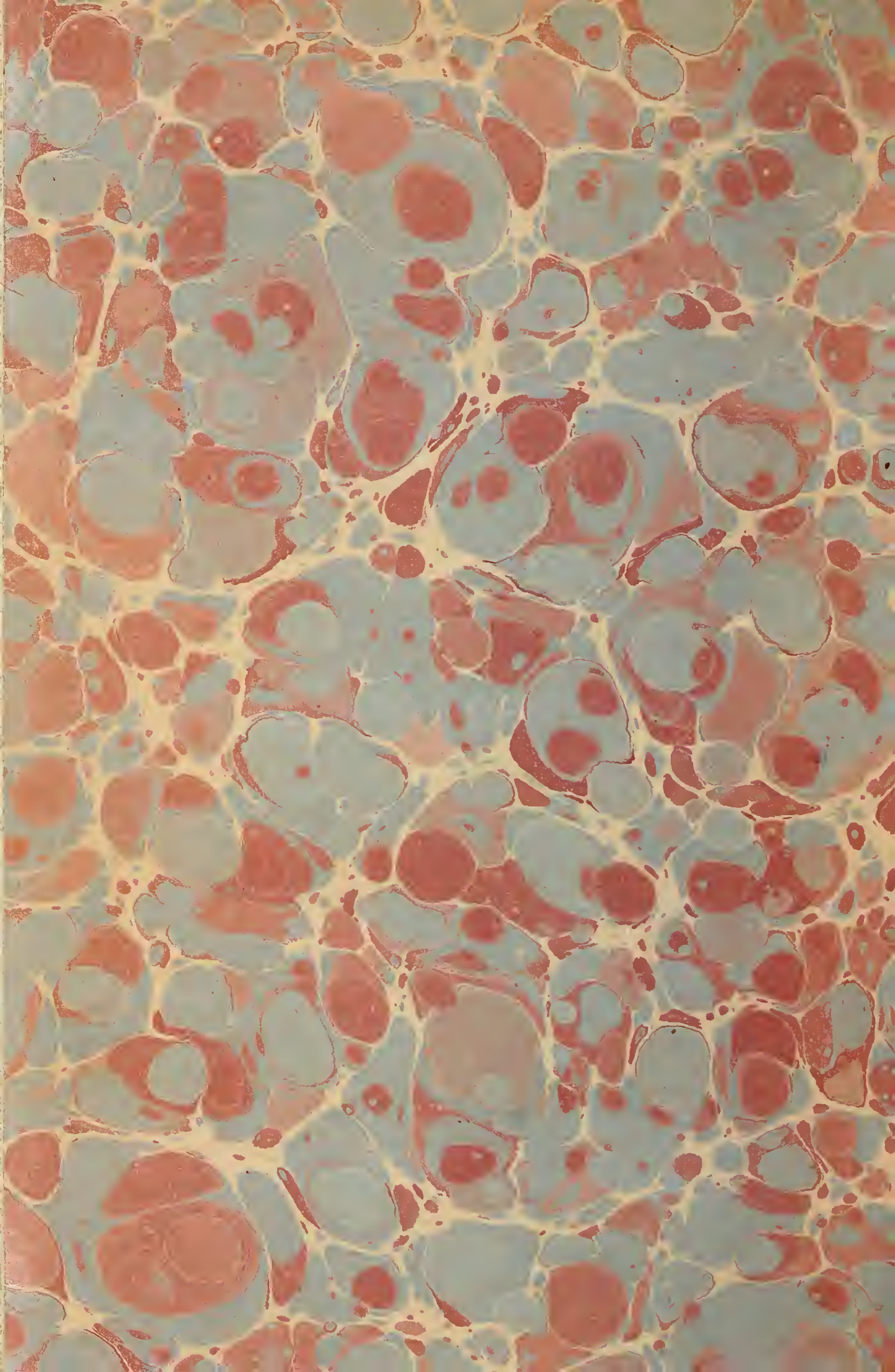
udarbejdede Taler, eller at vi kalde dem, der ikke ere af vor Mening, for en Flok sammensvorne. Den ædle Lords Politik kjæler for det, der er en Skødesynd, baade hos vort Folk som Helhed og hos de enkelte Individer. Lad en Engelskmand rejse, hvor han vil, og man finder i Almindelighed, at han er oprigtig, højhjærtet, brav, frisindet og sandfærdig; men trods alt dette er der noget ved ham, som mishager fremmede, og jeg véd godt, hvad det er: Han har altfor megen Selvfølelse, og han tager altfor lidt Hensyn til andre Folks Følelser, Vaner og Tanker".

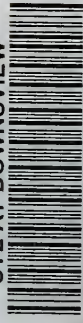
I disse Ord har Gladstone udtalt, hvad vistnok de fleste have faaet at mærke, naar de træffe sammen med Engelskmænd. En Engelskmand vil helst have sit England med sig over alt, hvor han kommer hen, og derfor er det med nogen Overdrivelse saa let, at fremstille ham som en komisk Figur paa Teatret. Dette "England for stedse" ligger ogsaa paa Bunden med Hensyn til Engelskmandens Forhold over for Irerne; disse Irer skulle ogsaa med Djævels Vold og Magt se Alting paa engelsk Vis; men det ville de ikke. — Ingen dansk Mand bør ogsaa over for Irerne glemme: "Folk siger vel, at Jeppe drikker, men de siger ikke, hvorfor han drikker"!

Register til Orientering.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 24 10 01 002 4